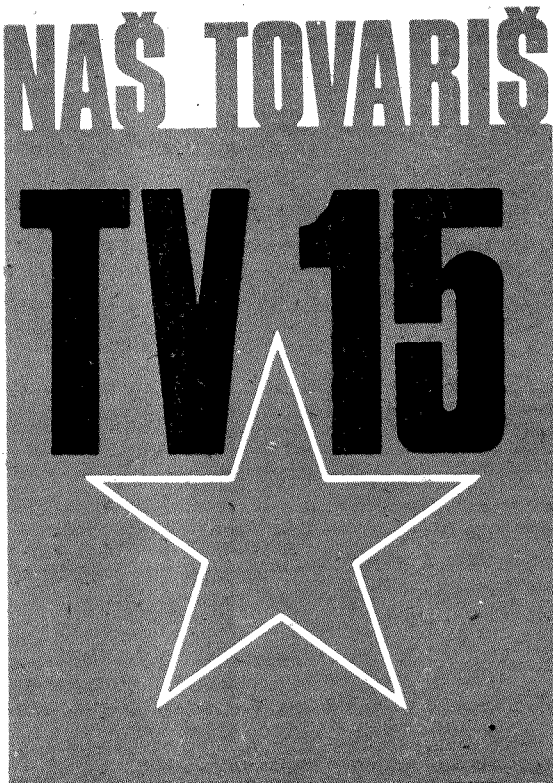

Št. 29 24. julija 1981 Leto XIX

*Čestitamo za dan vstaje
slovenskega ljudstva, 22. julij*

RO ZZB NOV Slovenije, ZRVS,
uredništvo TV-15 in založba Borec

Potrebno je organizirati vsakega delovnega človeka

»Našo slovesno sejo, na kateri podeljujejo nagrade vstaje, plakete ZRVS in plakete zveznega odbora ZB, posvečamo 40-letnici upora slovenskega naroda. Obenem jo posvečamo spominu tovariša Edvarda Kardelja, prvemu teoretiku samoupravnih socialističnih družbenih ureditev in prvemu voditelju NOB slovenskega naroda, ki mu nočoj odkrivamo spomenik.

Štirideset let poteka od tistih znamenitih dni, ko je skoraj v brezizhodnem stanju vse, kar je bilo zavednega med našimi ljudmi, z upanjem in zaupanjem začelo gledati v prihodnost. Uresničevati se je začelo zgodovinsko dejanje, dolgo in skrbno pripravljeno, začel se je preporod naroda. Nato je tovariš Vipotnik poudaril: »Mi smo tisti rod, kateremu je bilo naloženo, da vzame nase breme strašnih preizkušenj vojne. Tisti, ki smo v žrtvovanju in smrti videli svojo moč in svoje vstajenje. Mi pa smo tudi tisti rod, ki mu je pripadala čast, da v duhu plemenitega in borbenega izročila največjih in najbolj zvestih sinov iz davne in bližnje preteklosti našega naroda, zlasti pa iz predvojnega obdobja, začne graditi novo, začne preobrazbo življenja in družbe. Kar je bilo storjenega, je izviralo iz potreb in težnj nekdanjega zatiranega ljudstva. Zato se je v boj za novo družbo vključilo vse, kar hlepi po svobodi, pravici in človečnosti, teži k napredku, stremi k resnični osvoboditvi človeka. Če po štiridesetih letih ponosni ugotavljamo, da smo se v marsičem spremenili, se preobrazili, se obogatili gmotno in duhovno, potem ta ugotovitev temelji na požrtvovalnem delu in prizadevanosti vseh ljudi, mesta in vasi, ki hočejo zbravati, pokončne glave doseči tisto, o čemer je od nekdaj sanjal človek in za kar je bilo namenjeno toliko neizmernih duhovnih in fizičnih naporov in darovanih toliko žrtev.

Ko ob obletnici ocenjujemo pretečeno pot, NOB in poveljno obdobje, ki smo ga oblikovali po svoji zamisli, nas stvarne ocene pripeljejo do spoznanja, da so vsestranski razvoj spremljali tudi neugodni dogadjaji. Da naš boj ni bil vedno povsod enakomeren, ne brez težav. Nekaj podobnega se nam zdaj spet dogaja. Doživljamo politično stanje, ki ga nikakor ne gre podcenjevati. Skrbijo nas nacionalistični izpadi in položaj v gospodarstvu. Stvari, ki so že nekaj časa v ospredju razmišljanja vseh dobronamernih, politično čutečih delovnih ljudi in političnih, samoupravnih in izvršnih organov. Borci z vsem srcem in z vsemi silami podpiramo sklepe, predloge in ukrepe, ki vodijo k izhodu iz težav. Prepričani smo, da je potrebna v prvi vrsti frontno organizirana, široka, požrtvovalna udeležba ljudskih množic, prava delovna mobilizacija, da je potrebno organizirati prav vsakega delovnega človeka, mladega ali starega, moškega ali ženskega, za dobro, učinkovito, požrtvovalno delo, za akcije, za naloge na delovnem mestu in v družbi. Potrebno je narediti nekaj podobnega, v drugih pogojih seveda in z drugačnimi sredstvi, kot smo naredili za obnovo 1945. in naslednja leta, ali pa kar smo delali 1948. leta, ko nam je bilo premagati gospodarsko blokado z vzhoda in nekaj časa tudi z zahoda. Obenem pa želimo več odločnega ukrepanja povsod tam, kjer so na dlani kršitve dogovorov, sporazumov in sklepov. Kjer je povsem jasna odgovornost posameznikov za stanje, ki nas tišči od vseh strani. Želimo, da se v ukrepanju proti najrazličnejšim malicam temeljnih načel, na katerih gradimo našo družbo, spomnimo naše revolucionarne odločnosti in učinkovitosti v preteklosti in da vsaj nekaj teh izkušenj, časa in prostora primerno seveda, uporabljamo tudi danes. Naši načrti za ureditev razmer

so stvarni, če se jih prav vsi lotimo, vsakdo po svojih močeh in sposobnostih za sebe in za skupnost. Če med nami ne bo špekulantov, ki hočejo živeti na tuj račun, pa tudi ne špekulantov na račun skupnosti naših narodov in narodnosti, če ne bo nedela, lažne socialne, izigravanja različnih vrst in podobnih pojavov, ki s samoupravnim socializmom ne gredo vstrec in lahko načnejo temeljna izročila naše revolucije. Naj nam bodo primer slovenski rudarji, ki naravnost s pretresljivo požrtvovalnostjo prav ta čas vodijo boj z naravo in hočejo izpolniti dogovorjene plove izkopa premoga. Dolžnost vseh nas organiziranih političnih sil je najbolj energično vseh povsod utrjevati zaupanje v to družbo in njeno ureditev, v njena izročila, njena pravila obnašanja na delovnem mestu in v javnem življenju, da se bodo prebivalci kot doslej tudi vnaprej počutili trdne in varne v skupnosti in da bodo pripravljeni za to skupnost, če bi jo bilo treba braniti pred zunanjimi ali notranjimi sovražniki, prispevati tudi največje žrtve.

Obvladati in usmerjati družbene procese, ne da bi po nepotrebnem uporabljali državno prisilo, v sistemu samoupravnih demokratije, pomeni imeti dober občutek za vse tisto novo, kar izhaja iz socialističnega temelja in prinaša ustvarjalnost in svežino v naše družbene tokove. Pomeni pa tudi imeti posluš in znanje za dobro, čisto razlikovanje zrna od plev, resnično ustvarjalnega od ponarejenega, resnično naprednih pogledov od demagogije. In ne gre pozabiti nečesa: V njej, v socialistični demokraciji so postavljeni mejniki za vse protisocialistične sile. Demokracije bo v naši družbi toliko več, kolikor trdnjši bo samoupravni socialistični družbeni red in sistem oblasti delavcev.

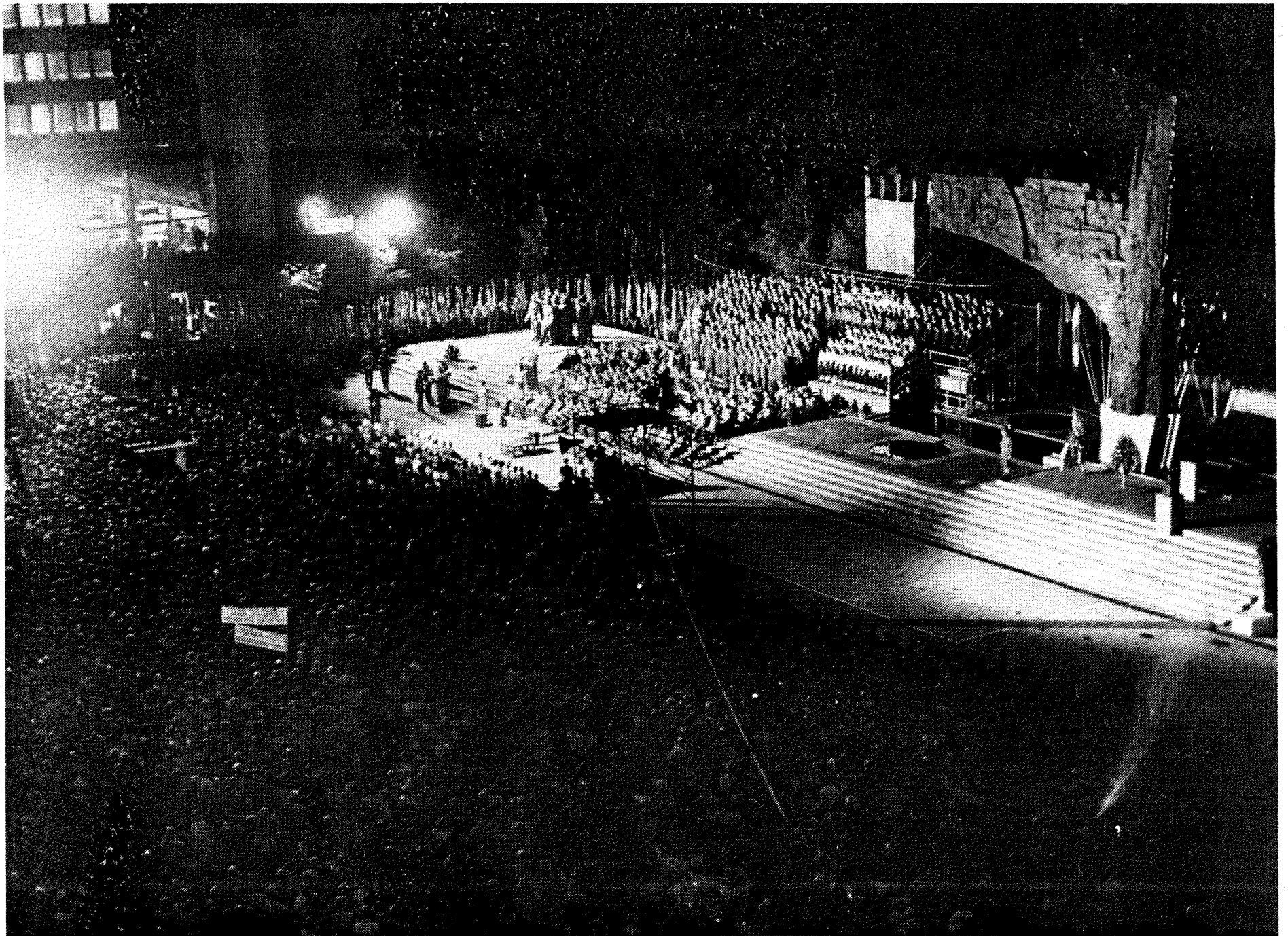
Želimo in hočemo nadaljnjo demokratizacijo našega življenja. Kajti v tem vidimo tudi pogoj nadaljnjega razvoja socializma. Toda ta demokracija mora nenehoma utrjevati karakter socialistične samoupravne oblasti delovnega človeka.

Tako nas uči tovariš Kardelj. Dve leti in pol sta že minili od njegovega odhoda. In danes čutimo mnogo bolj kot pred dvema letoma, da ga ni več, kako nam manjka, kako bi nam bila potrebna njegova stvarna priporočila in nasveti v težavah današnjih dni. Odkrivanje njegovega spomenika nas zavezuje, da se tako v vsakodnevnih bitkah kakor v dolgoročnih usmeritvah nenehoma vračamo k njemu, da nam bo njegova teoretična misel pomagala urejati težave z zanesljivo roko, s pronicljivim razumom, da nas bo razvnela za akcijo, preganjala mlačnost, malodušnost in brezbriznost, obenem pa nas bo polnila z optimizmom za prihodnost in z mladostjo v srcu za ustvarjalnost. Če hočemo biti razumni in modri, nam bodo njegova dela in njegove misli danes in jutri in še dolgo temeljni vir ukrepanja, ki naj vodi našo družbo k napredku.

Ko danes podeljujemo nagrade vstaje, plakete ZRVS in plakete zveznega odbora, želimo z njimi počastiti dobitnike, obenem pa podneti umetniško ustvarjalnost na temo NOB ter k njej zlasti potegniti vedno nove, predvsem mlajše ustvarjalce. S plaketami pa želimo spodbuditi aktivistično delo, brez katerega ni mogoče doseči ciljev in uresničiti nalog politične organizacije.

Iz govora Janeza Vipotnika na slovesni seji RO ZZB NOV Slovenije.
O nagradjenih vstaje slovenskega naroda preberite na 6. in 7. str.

Kardeljev revolucionarni žar trajna spodbuda prihodnjim rodovom

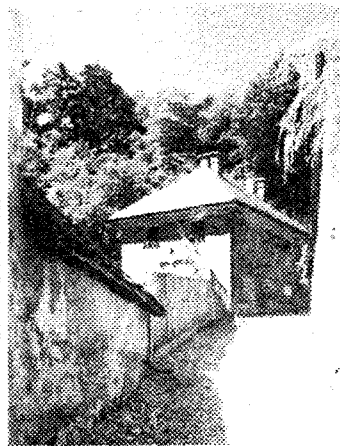
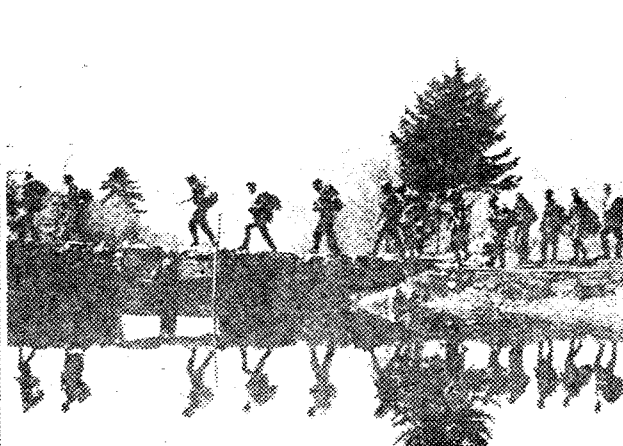
Velličastna osrednja proslava 40-letnice vstaje slovenskega naroda z odkritjem spomenika Edvardu Kardelju v torek na Trgu revolucije v Ljubljani se je začela pravzaprav že ob sedemnajstih, ko so se v veliki dvorani slovenske skupščine zbrali na slovesni seji člani republiškega odbora NOV. Seje so se udeležile tudi delegacije iz vseh jugoslovanskih republik. Ob tej priložnosti so razdelili devet nagrad vstaje slovenskega naroda ter pet plaket Zveze rezervnih vojaških starešin Jugoslavije in osemindeset plaket Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije.

Po seji so nekdanji borci odšli na Trg revolucije, kjer so jih pričakali godbi ljubljanske milice in JLA ter približno tristo pevcev združenih pevskih zborov, ki so nastopili v bogatem kulturnoumetniškem delu prireditve, dogodki, kakršnega Ljubljana že dolgo ni doživela. Slavnostni govornik je bil član predsedstva SR Slovenije dr. Milan Brecelj, za njim pa je spregovoril predsednik predsedstva SFRJ Sergej Kraigher, ki je spomeniku velikemu revolucionarju in mislecju tudi odkril.

Ljubljana je bila v torek zvečer podobna velikanskemu mravljišču, saj se je v njej zbrala skoraj vsa Slovenija, prišle pa so tudi delegacije iz vseh jugoslovanskih republik in obeh pokrajin, predstavniki Slovencev iz zamejstva. Ljubljana se je tudi tokrat izkazala – zlasti stari del mesta ob Ljubljani, kot gostiteljica množičnega družabnega srečanja, ki je trajalo pozno v noč.

Kje ste tovariši zdaj?
Iščem vas v sencah lesov,
čakam vas sredi poljan
v žareči opoldanski uri,
čakam vas v slutnjah noči,
čakam vas v svitanju dne.

Peter Levec:
Elegija

Ko praznujemo obletnice naših velikih zgodovinskih mejnikov, 40-letnico ustanovitve OF slovenskega naroda ter vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti, želi Zveza rezervnih vojaških starešin Slovenije izreči priznanje revolucionarjem, ki so kot prvi komandanti, komisarji in člani vodstvenih organov narodnoosvobodilnega gibanja še posebej zaslužni tudi za nastanek in rast narodnoosvobodilnega gibanja. Njihovo revolucionarno delo in ustvarjalno življenje pomeni za ZRVS in vse njegove člane vir bogatih izkušenj, spoznanj in navdiha za praktično delo v vseh okolišjih družbenopolitičnega življenja.

Na revolucionarni poti so bila partizanskim komandantom in komisarjem stalno v zavesti programska izhodišča socialistične revolucije za nov družbeni red. Zato ni naključje, da so po osvoboditvi vse svoje življenje namenili hitri izgradnji porušene domovine ter bogate izkušnje vgradili na vsa področja družbenopolitičnega in gospodarskega razvoja, s tem pa tudi v krepitev oboroženih sil ter vseh oblik splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite.

Franc Leskošek-Luki, Miha Marinko, Ivanu Maček-Matija, Zdenko Kidrič in dr. Aleš Beblerju so v znak priznanja ob dnevu vstaje slovenskega ljudstva – 22. juliju, podelili plakete ZRVS Jugoslavije.

Franc Leskošek-Luka:

Vse svoje življenje je posvetil boju za socialno osvoboditev delovnih ljudi in za pravico, da sami odločajo o svoji usodi, za osvoboditev jugoslovanskih narodov in njihov gospodarski, družbeni in kulturni razvoj. Vodil je Komunistično partijo Slovenije v času, ko je zbirala delovno ljudstvo za skupen boj proti fašističnim osvajalcem in po okupaciji organizirala OF, ljudsko vstajo in s svojo dejavnostjo postala odločilni dejavnik v NOB in ljudski revoluciji, ki je omogočila razvoj in socialistično ureitev. V zgodovini slovenskega naroda bo ostal kot prvi komandant slovenske

Plakete ZRVS Jugoslavije

Revolucionarno in ustvarjalno življenje

Franc Leskošek-Luka

partizanske vojske in dosleden bорец v boju za gospodarski razvoj Jugoslavije in za socialistično samoupravo družbo.

Za svojo revolucionarno dejavnost je dobil mnoga visoka odlikovanja, je narodni heroj in ima čin generalpolkovnika.

Miha Marinko:

Nemogoče je opisati vso bogato, bojno življenjsko pot tovariša Marinka, ki se je že v rani mladosti pridružil revolucionarnemu gibanju, raste v nenehnem boju za pravice delovnega človeka, trpel v zaporih in pogosto brez pravice prostega gibanja ter preživel huda leta ilegalnega življenja.

Na ustanovnem kongresu KP Slovenije 17. in 18. aprila 1937 na Cebinah je bil izvoljen v centralni komitej KP Slovenije. V letih, ko se je pripravljala druga svetovna vojna, je neutrudno deloval pri ustvarjanju enotnosti svobodoljubnih naprednih sil, iz katere je že v prvih dneh po zlomu stare Jugoslavije zrasla Osvobodilna fronta slovenskega naroda. Bil je eden izmed vodilnih organizatorjev narodnoosvobodilnega boja. Julija 1941 je postal prvi politični komisar

Miha Marinko

Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet in v zelo težavnih razmerah organiziral narodnoosvobodilno gibanje na Štajerskem. Septembra 1941 se je udeležil posvetovanja Vrhovnega štaba NOPOJ v Stolicah, septembra istega leta pa je bil aretiran in obsojen na 30 let. V ječi v Italiji je vodil organizacijo KP in Osvobodilne fronte, konec leta 1944 pa je pobegnil in prišel na osvobodeno ozemlje v Slovenijo. Nato je bil poslan v Makedonijo, potem pa je delal v CK KPJ.

Ivan Maček-Matija:

V prvi polovici leta 1930 je po večletnem sodelovanju v revolucionarnem delavskem gibanju postal član komunistične partije ter kot komunist organiziral narodno delavsko mladino in delavce ter jih povezoval v partijskih celicah. Leta 1934 je bil vključen v pokrajinski komitej KPS, na 4. pokrajinski konferenci KPS v Goricanah pa je bil izvoljen za sekretarja pokrajinskega komiteja KPJ za Slovenijo. Na 4. vsedržavni konferenci KPJ je bil izvoljen kot kandidat CK KPJ. Sovražniki so ga zaradi revolucionarnega delovanja

Ivan Maček-Matija

preganjali in tudi večkrat zaprli. S tem pa niso mogli zatreti njegovega dela in je v vseh okolišjih nenehno razširjal napredne misli in organiziral akcije proti nazadnjaškim silam, med njimi tudi pobege političnih zapornikov. V Glavnem štabu narodnoosvobodilnih partizanskih odredov Jugoslavije je leta 1941 postal prvi sekretar partijske organizacije glavnega štaba, leta 1942 pa politični komisar Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet; od oktobra istega leta do junija 1943 je bil komandant Glavnega štaba NOV in POS.

Bil je odposlanec na Kočevskem zboru, kjer je bil izvoljen za člana Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta in člana delegacije za 2. zasedanje AVNOJ. Leta 1944 je bil izvoljen za člana IO OF. Istega leta je dobil čin generalmajorja.

Februarja 1944 je bil imenovan za načelnika oddelka za notranje zadeve pri predsedstvu SNOS. Maja istega leta je odšel poročat v vrhovni štab in doživel nemški desant na Drvar. Po vrnitvi v Slovenijo je prevzel dolžnost načelnika Oddelka za zaščito naroda (OZNA), ustanovlje-

Zdenko Kidrič

nega po navodilu maršala Tita dne 13. maja 1944. To dolžnost je opravljal do marca 1946, ko je bil imenovan za ministra za notranje zadeve vlade LRS. Tovariš Matija je narodni heroj. Opravljal je mnoge družbenopolitične, gospodarske in državniške naloge v SR Sloveniji ter SFRJ.

Zdenko Kidrič:

Ze zelo zgodaj se je vključila v napredno revolucionarno delavsko gibanje in je leta 1930 postala članica komunistične partije. Njeno aktivno politično delo je neprekinjeno kljub temu, da ga je morala opravljati tudi v najtežjih razmerah. Neprerivno je prispeval tovarišice Kidričeve k razvoju varnostne in obveščevalne službe, saj je postala ob njeni ustanovitvi avgusta 1941 vodja centralne komisije. S svojo izredno življenjsko močjo je vodila varnostno in obveščevalno službo ter po odhodu v narodnoosvobodilno vojsko nadaljevala svoje delo. Njena ustvarjalnost je postavljala temelje sodobnim konceptom in podružljanju na tem področju. Bila je delegat na kočevskem zboru iz izvoljena v SNOS. Tovarišica Kidričeva je no-

silka partizanske spomenice 1941 in je ves čas aktivna družbenopolitična delavka.

dr. Aleš Bebler:

V vojaških letih se je udeleževal v naprednem gibanju, leta 1927 je postal član SKOJ, leta 1929 pa član komunistične partije.

Leta 1937 je kot prostovoljec odšel v špansko republikansko vojsko, kjer je bil po-

dr. Aleš Bebler

močnik političnega komisarja 15. internacionalne brigade in dvakrat ranjen.

Takoj po organiziranju ljudskega odpora v Sloveniji je postal član vojnega komiteja Slovenije, na seji CK KPS dne 22. junija 1941, ko je bilo ustanovljeno Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet, pa namestnik komandanta glavnega štaba Dosegel je izredne uspehe kot partizanski voditelj in organizator bojevanja partizanskih enot. Po letu 1942 je bil tajnik pokrajinskega odbora za Primorsko, sekretar pokrajinskega komiteja KPS in delegat glavnega poveljstva. Na Štajersko je odšel za člana pokrajinskega komiteja KPS in pokrajinskega odbora OF. Od začetka 1945 je bil glavni urednik Ljudske pravice, kasneje p. sekretar komisije za zunanje zadeve pri CK KPJ.

Od Kočevskega zbora je bil tovariš Bebler član Snos in Avnoja ter od leta 1944 član izvršnega odbora O. Slovenije.

Za zasluge in pogum me NOB je odlikovan z redom narodnega heroja in ima čin generalmajorja. Po vojni je opravljal številne družbenopolitične in državniške dolžnosti doma in v svetu. Z. I.

Na slovesni seji republiškega odbora ZZB NOV Slovenije je predsednik odbora Janez Vipotnik izročil plakete ZZB NOV Jugoslavije. Zveza združenj borcev NOV Jugoslavije podeljuje plakete že od leta 1973. Do leta 1980 je bilo v Sloveniji podeljenih 566 plaket, za zamejstvo pa 30 plaket. Plakete prejmejo bodisi zaslužni družbenopolitične organizacije bodisi posamezniki, ki s svojim vestnim delom ter s svojo aktivnostjo veliko prispevajo k uspešnemu delovanju organizacij zveze borcev.

Žirija je letos posebej priporočila občinskimi odbori ZZB NOV, da upoštevajo sedanjo aktivnost vseh tistih, posebno mladine, ki prizadevno in uspešno delajo na področju ohranjanja in razvijanja tradicij NOB. Tega le-ti niso dovolj upoštevali in so med predlaganimi le člani zveze borcev.

Predsedstvo ZZB NOV

Plakete Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije za leto 1981

Za vestno delo

Jugoslavije je Sloveniji za letošnje jubilejno leto dodelilo 80 plaket. Prejeli so jih:

Alojz Ambrožič iz Ljubljane, Danilo Bajat iz Presejra, Franc Bart iz Dravograda, Ivan Belec iz Litije, Bojan Bogataj iz Domžal, Stane Boh iz Ljubljane, Jože Bolčan iz Kočevja, Stanko Brečjak iz Hrastnika, Ivan Čerin iz Laškega, Franc Detečnik iz Slovenj Gradca, Miha Ferme iz Trbovelj, Manca Filipič iz Radovljice, Ivan Gašperšič iz Divače, Ivan Hercog iz Raven na Koroškem, Albinca Hočevar iz Maribora, dr. France Hočevar iz Ljubljane, Vinko Hrabar iz Ljubljane, Franc Hvala iz Nove Gorice,

Anica Ivec iz Kamnika, Ludvik Jelenc iz Zeleznikov, Metod Jurčič iz Ljubljane, Franc Kapš iz Črnomlja, Vlado Kogoj iz Ljubljane, Boris Kostanjšek iz Senovega, Slavko Kovatič iz Ljubljane, Jože Križmančič iz Kopra, Ciril Kumar iz Idrije, Ivanka Lesjak iz Celja, Stanko Lisjak iz Nove Gorice, Jože Marjek iz Kranja, Janko Markič iz Maribora, Lado Mazovec iz Ljubljane, Henrik Mežan iz Murske Sobote, Mihael Močnik in Sentjurja, Cveto Novak iz Ljubljane, Franc Pavlin iz Cerknice, Matija Pečenik iz Ljubljane, Ivan Pirš iz Radomelj – Domžale, Jože Pla-

novšek iz Mozirja, Stane Prijatelj iz Trebnjega, Konrad Rebernik iz Lenarta, Vinko Repe iz Bleda, Ivan Roglič iz Zagorja, Ivan Saksida iz Jesenice, Joško Silič iz Nove Gorice, Jožef Skočir iz Tolmina, Danica Srebrnič iz Nove Gorice, Jože Strehar iz Slovenske Bistrice, Mira Svetina iz Ljubljane, Jože Šilar iz Tržiča, Peter Šprajc iz Celja, Vladimir Štimac iz Ljubljane, Jože Tekavec iz Velenja, Marija Trojar iz Ljubljane, Mirko Tušek iz Ljubljane, Janez Učakar iz Ljubljane, Jože Varga iz Lendave, Rudi Vidžgar iz Ljubljane, Anton Vranešič iz Črnomlja, Franc Zbačnik iz Ribnice, Jože

Znidaršič iz Ilirske Bistrice, Lovska družina Stol Žirovnica, Občinska konferenca Zveze socialistične mladine Grosuplje, Občinska konferenca Zveze socialistične mladine Novo mesto, Občinska zveza prijateljev mladine Maribor, Odbor skupnosti borcev 19. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade Srečko Kosovel Sežana, Osnovna šola Vojka Smuc, Izola, Osnovna šola Lucijan Seljak, Stražišče pri Kranju, Pionirski odred osnovne šole Simon Gregorčič Kobarič, Planinsko društvo Zabukovica, Skupščina občine Škofja Loka, Taboriški odred 11. slovenske na-

rodnoosvobodilne brigade Miloša Zidanška Maribor, Združenje borcev narodnoosvobodilne vojne Grada, Združenje borcev narodnoosvobodilne vojne Hotedršica, Združenje borcev narodnoosvobodilne vojne Hrčevje, Združenje borcev narodnoosvobodilne vojne Kog, Združenje borcev narodnoosvobodilne vojne Marjice, Združenje borcev narodnoosvobodilne vojne Mirna, Združenje borcev narodnoosvobodilne vojne Pika, Združenje borcev narodnoosvobodilne vojne Premija, Združenje borcev narodnoosvobodilne vojne Sromlje.

Plakete zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije iz zamejstva pa so prejeli:

Florenza Bodigaj iz Trsta, Dušan Furlan iz Trsta, Giuseppe Lorenzon iz Gorice, Luigi Stefanutti iz Fojde, dem, Zorka Zlobec iz Opče pri Trstu in dr. Franc Zwitt iz Celovca.

Realni socializem brez »prazničnih barv«

»Daleč smo od tega, da bi slikali podobo sodobnega socialističnega sveta samo s prazničnimi barvami. V naših deželah so tudi težave«. Te besede je izrekel na nedavnem 26. kongresu komunistične partije Sovjetske zveze njen voditelj Leonid Brežnjev. Ena izmed značilnosti tega kongresa je bila tudi ta, da je padel v obsežno zaporedje vrste kongresov komunističnih partij v deželah vzhodne Evrope, pa je zato samo po sebi umevno, da je prav to dejstvo narekovalo, da so pripisali temu kongresu in njegovim sklepom še poseben pomen.

Kongresno obdobje je začela bolgarska partija s svojim 12. kongresom, sledila je Češkoslovaška, kjer so se komunisti zbrali na 16. kongresu njihove partije. Naslednji je bil deseti, se pravi jubilejni kongres vzhodnonemške partije, da bi zatem kongresna dejavnost socialističnega tabora dosegla svoj najpomembnejši vrh s 26. kongresom komunistične partije Sovjetske zveze. Zgolj naključno, sicer pa povsem iz drugačnih pobud, namenov in ciljev, se pravkar končani kongres poljske partije nekako časovno vpleta v krog kongresov, kot sklepni kongres v deželah vzhodne Evrope. Razen časovnega ujemanja na poljski kongres v resnici nima prav nobene druge skupne črte s kongresi drugih partij, ki so se odvijali pred njim. Vsekakor pa je poljska stvarnost nujno morala pustiti svoje sledove tudi na poteku in vsebini dela vseh kongresov, od bolgarskega do sovjetskega. Kazalo bi zato v omenjenih besedah Leonida Brežnjeva o »nepraznični« podobi stvarnosti realnega socializma, ki ni brez težav, videti odsev poljske stvarnosti. Ta stvarnost pa seveda ni zgolj izraz nekaterih težav pač pa najgloblji izraz hude krize političnega sistema in prav nič praznično podobe realnega socializma, kot neustrezne poljskim razmeram in težnjam poljskih delovnih množic. Če so na drugih kongresih bolj ali manj odkrito govorili zgolj o težavah, pa so poljski komunisti »težave« svoje dežele in partije označevali kot hudo krizo.

Kategorizacija socializma

Tisto, kar je bila osnovna in bistvena poteza vseh kongresov – od bolgarskega in vključno s sovjetskim – je bilo vnovično ovrednotenje obstoječega socializma, kot ga uresničujemo v deželah vzhodnega tabora kot edino pravo obliko socializma. Iz ocen celotnega revolucionarnega gibanja v sodobnem svetu, ki so bile prikazane na kongresu sovjetske partije, je bila jasno razvidna značilna kategorizacija in gradnja posameznih družbenih stvarnosti v sodobnem svetu. Po teh ocenah se svet deli na imperialistični in socialistični del. Socialistične in druge revolucionarne sile pa so prikazane v obliki nekakšne piramide. Resnični socializem se pravi socialistični svet obsega – kot ugotavlja sovjetski teoretik Viktor Zagladin – nič več in nič manj kot 1.447 milijonov ljudi, medtem ko je še pred desetimi leti, leta 1969 socializem zajel le 1.210 milijonov ljudi. Povečanje gre pripisati dejstvu, da sta Vietnam v celoti in pa Laos v tem času postala socialistični deželi.

Na vrhu te piramide je Sovjetska zveza s tako imenovanim zrelim socializmom, ki pomeni, po besedah Leonida Brežnjeva na 26. kongresu, »zgodovinski okvir za uresničitev brezrazredne strukture družbe«. Po sovjetski teoriji, ki je dobila svojo zakonitev na kongresu, teče v sedanjem času v Sovjetski zvezi proces ustvarjanja materialno tehnične baze komunizma, medtem ko so druge socialistične dežele tabora prišle do stopnje, ko se jim kot poglavitna naloga postavlja graditev razvitega socializma, kot je že dolgo osnovna značilnost družbene stvarnosti Sovjetske zveze.

Naslednja, nižja stopnja v tej piramidi so tiste dežele, ki

so po zaslugi »evolucije narodnodemokratskega gibanja« začele zavestno težiti, k temu, da zagotove vse pogoje za prehod z nekapitalistične na socialistično pot razvoja. »Nadaljuje se poglobljanje družbene vsebine revolucionarnega procesa«, ugotavlja Zagladin in pri tem citira sklepno poročilo 26. kongresa, da »ni na svetu dežele ali skupine dežel, ki ne bi občutile, v taki ali drugačni meri, vpliva socializma«. Na temelju tega pisec ugotavlja, kako obstajajo v nekaterih deželah »tendence razvoja v socialistični smeri«, pa dodaja, da pri tem ne gre samo za usmerjanje k socializmu pač pa za prehajanje na pot graditve socializma, kar se med drugim kaže tudi v ustanavljanju avantgardnih revolucionarnih partij, ki sprejemajo kot svoja osnovna idejna izhodišča marksizem – leninizem in proletarski internacionalizem. K takim deželah sodijo Angola, Ljudska republika Kongo, Mozambik, Etiopija, Afganistan in južni Jemen.

Druge dežele, ki so si prav tako po zaslugi osvobodilnega gibanja in protikolonialističnega boja izbojevale neodvisnost, pa so sovjetski teoretiki označili kot posebno zvrst, kot dežele na »nekapitalistični poti« razvoja. Se pravi, niso niti kapitalistične, pa tudi socialistične ne, nekaj vmesnega, kar je seveda z družbenoekonomskega stališča povsem nestvarno in neopredelljivo. Kot značilnost, ki je lastna deželah s tako označbo, navajajo njihovo pritiimperialistično usmerjenost, obstoj državne lastnine in pa razne oblike zadržnega združevanja.

Vse druge novonastale države, ki so se osvobodile kolonialnega jarma, vendar ne kažejo opisanih značilnosti »nekapitalistične poti«, sodijo med kapitalistične države, ki se povezujejo z imperialističnimi silami kot poglavitno značilnost zanje je šteti dejstvo, da je v njih prevladujoč privatni kapital, hkrati pa so ekonomsko in tudi politično v hudi odvisnosti od imperialističnih držav.

Četudi naj bi bile socialistične države vzhodnega tabora tako rekoč na pragu tako imenovanega zrelega socializma, kakršen je v Sovjetski zvezi že dolgo prevladujoča značilnost, v sami Sovjetski zvezi pa gre že za postavljanje temeljev komunistične družbe, so vendar kongresi vzhodnoevropskih partij – in med njimi tudi sovjetske – morali priznati, da poglavitna naloga njihovega socialističnega gospodarstva: rešitev vprašanja, kako povečati materialni in kulturni standard delovnih ljudi, še ni izpolnjena, četudi obstajajo zdaj za to večje možnosti. Ne skrivamo, piše Zagladin, da socialistične države še niso v stanju preseči visoko razvite kapitalistične države glede višine narodnega dohodka na posameznega prebivalca, preskrbe tržišča z blagom široke porabe in podobno. Toda, se brž potolaži, vse to je samo vprašanje časa. Realni socializem si – po sklepih 26. kongresa – postavlja za cilj zagotoviti popolno blaginjo in možnost vsestranskega razvoja vseh članov družbe. »Zreli socializem,« je dejal Brežnjev na kongresu, »zagotavlja najširše možnosti vsakemu posamezniku, da odkrije vse svoje sposobnosti. Zdaj gre za to, da se te možnosti uresničujejo.«

Realni socializem – pogoj za brezrazredno družbo

Kongres sovjetske partije je postavil kot najpomembnejši cilj njenega delovanja uresničiti brezrazredno družbo. Odprava izkoriščevalskega razreda je pomenila tudi konec razrednih nasprotij, ko so se v družbeni strukturi pojavili zgolj enovrstni razredi in sloji – delavski razred, kmečki sloj in ljudska inteligenca. Danes, v razmerah zrelega socializma pa teče že proces postopnega zbliževanja teh razredov in družbenih slojev. To pomeni, da je razvoj družbenorazredne strukture sovjetske družbe vstopil v kvalitetno novo etapo, v sklepno fazo, v kateri bodo

zbrisane še zadnje razlike med razredi in se bo izoblikovala brezrazredna struktura družbe. Sovjetski partijski teoretiki vidijo v taki analizi razvojnih tendenc sovjetske družbe, ki jo je opravil 26. kongres, izjemen teoretični in politični pomen, kajti te analize in na njih zasnovane ugotovitve pomenijo »vodilni zakon razvoja družbenorazrednih odnosov v zrelem socializmu.«

Po drugi strani je prav 26. kongres sovjetske partije prikazal kot najvidnejše dosežke realnega socializma obstoječe ekonomske in politične odnose med državami socialističnega tabora. Ti odnosi se kažejo po eni strani v vse večji ekonomski integraciji, po drugi strani pa v preraščanju meddržavnih odnosov v mednarodne, ko v teh odnosih sodelujejo neposredno milijonske množice; to pa je samo dokaz, kako so »politični odnosi med socialističnimi državami že zdavnaj odprli novo stran v zgodovini človeštva.«

Blokovske barve v označbah realnega socializma

Vsi kongresi v vzhodnoevropskih državah, od bolgarskega do sovjetskega, so – četudi je bilo na njih dosti poskusov obseči vse novo, kar je prinesel razvoj v mednarodne odnose in v družbeno stvarnost na svetu, – izhajali iz jasno začrtanih blokovskih okvirov. Pravzaprav je sama označba pojavnih oblik socializma in razvojnih teženj v družbeni preobrazbi sveta izražala blokovska pojmovanja in gledanja na družbene tokove v svetu. Zato je razumljivo, da ocena poljske stvarnosti in prizadevanj poljskih komunistov ni mogla iz enostranskih pojmovanj in izhodišč, da ni drugega socializma razen edino veljavnega realnega socializma, in da je vse tisto, kar na Poljskem deluje proti neustreznim dogmatskim centralističnim in nedemokratskim pojavnim oblikam in vsebini obstoječega sistema, zgolj delo socializmu sovražnih sil. Odtod sodbe izrečene na vseh kongresih, da je socializem na Poljskem v nevarnosti, ob hkratnih zagotovilih, da imajo poljski komunisti v deželah realnega socializma zveste zaveznike, ki ne bodo pustili Poljske v nesreči same.

Podobno povsem odklonilno je bilo stališče sovjetskega in drugih kongresov do pojava evrokomunizma in vsega novega, demokratičnega, kar evrokomunizem vnaša v delovanje komunističnih partij razvitih kapitalističnih držav.

Povsem je razumljivo, da je tudi ocena mednarodnega dogajanja in vseh družbenih sil, ki delujejo na svetovnem prizorišču, izzvenela v znamenju blokovskih pojmovanj. Odtod sodba, da je težnja po neodvisnosti in samostojnosti ter neblokovskem značaju neuvrščene gibanja v nasprotju z marksistično-leninističnim naukom. »Nasprotniki revolucionarnega, marksistično-leninističnega pristopa k poglavitnim vprašanjem našega časa, piše Viktor Zagladin, težijo vzbuditi sum v upravičenost naravnega zavezništva med socializmom in med narodnoosvobodilnimi gibanji. Žal, pravi Zagladin, je mogoče take izjave slišati tudi od nekaterih članov neuvrščene gibanja.«

Kajpak je na kongresu sovjetske partije vidno mesto dobila tudi kritika tako imenovanih »sredobežnih« sil. Te sile pa ne pomenijo nič drugega kot težnjo posameznih komunističnih partij in socialističnih držav po neodvisnosti, enakopravnosti in pravici do lastne poti v socializem. »Nikakor ne gre pri tem za upoštevanje nacionalnih specifičnosti, se jezi Zagladin, marveč za odstopanje od načela proletarskega internacionalizma«. V praksi naj bi to pomenilo, po sodbi Zagladina, nič več in nič manj kot postavljati se po robu »enotni akciji komunistov v boju proti imperializmu«.

Drago Košmrlj

Gradimo mimo vseh meril

Naložbe so še vedno poglavitni krivec za visoko inflacijo. V državi smo v zadnjem letu dni začeli graditi 14 tisoč novih objektov. Njihova vrednost znaša približno toliko kot vrednost letnega družbenega proizvoda.

Drugi podatek je prav tako zaskrbljujoč. Ugotavljajo namreč, da se tudi učinkovitost teh naložb manjša. Za en dinar povečanega družbenega proizvoda naj bi potrebovali tri dinarje. Taka so vsaj merila, ki so priznana po vsem svetu. Toda pri nas za to ne potrebujemo tri, ampak kar pet dinarjev.

Denarja ne vlagamo v proizvodnjo, marveč v najrazličnejše objekte, ki z zahtevami za povečanje dohodka nimajo veliko skupnega. Delež proizvodnih investicij se je v državi zmanjšal od 83 na 74 odstotkov. V naši republiki je 70 odstotkov opreme že odpisane, vendar pa kar polovico investicijskega denarja vlagamo v zidove, ne v opremo.

Kljub temu je treba reči, da smo se v Sloveniji še najbolj približali resolucijskim zahtevam. Naložbe so se letos povečale za 8,5 odstotka. Gradimo 3776 objektov, katerih skupna vrednost znaša 154 milijard. Graditi smo začeli hidroelektrarno Mavčice, ki bo veljala milijardo 640 mili-

jonov dinarjev, tovarno steklenih izolacijskih vlaken in podobno.

Težav pa tudi v Sloveniji ne manjka. Naložbe sicer usihajo, ne uresničujemo pa cele vrste drugih stvari, za katere smo se trdno odločili in ki so jasno zapisane v vseh naših listinah. Najprej gre za izredno neugodno sestavo naložb. Delež lastnih sredstev se je znova skrčil. Zdaj znaša samo še 33,9 odstotka, delež bank pa se je povzpел na več kot 50 odstotkov.

To pa je povsem v nasprotju s pričakovanji. Na dlani je, da gospodarstvo nima dovolj denarja, da bi se samo lotilo večjih naložb, po drugi strani pa je še vedno vse preveč razdrobljeno. V službi družbenega knjigovodstva pravijo, da jugoslovansko gospodarstvo za zdaj združuje samo 5 odstotkov denarja. To pomeni, da se še vedno zapiramo v republiške in občinske meje da odločilnega koraka tu še nismo naredili.

V Sloveniji, na primer, gradimo kar 1725 objektov, katerih predračunska vrednost ne presega 10 milijonov dinarjev. To zgovorno priča o veliki razdrobljenosti naložb. Gradimo počasi. Podatki kažejo, da pri posameznih ob-

jektih zamujamo tudi do 25 mesecev. To pa zidavo seveda močno draži.

Najhuje pa je to, da gradimo večidel mimo vseh meril, ki smo jih sprejeli in po katerih naj bi se dosledno ravnali. V združeni ljubljanski banki trdijo, da merilom za spreminjanje sestava slovenskega gospodarstva ustreza le nekaj objektov. Vse drugo gre mimo načrtov. Naložb, ki bi bile izvozno naravnane, je samo nekaj. Vemo pa, da bi denar morali vlagati predvsem v proizvodnjo, ki bi jo lahko prodali na zunanjih trgih, ker je zdajšen izvoz pač veliko premajhen. Denar bi morali vlagati v energetiko, vendar ga za to kljub vsem opozorilom še vedno namenjamo premalo. Med prednostne naloge smo uvrstili kmetijstvo, saj nam hrane primanjkuje. Toda za hrano ne dajemo niti enega samega odstotka sredstev, ki jih sicer namenjamo za naložbe v osnovna sredstva. Taka naložbena politika pa seveda ne obeta kaj orida. V državi smo menda res ustavili gradnje 219 objektov, nismo pa preusmerili investicijskega denarja tja, kamor bi ga morali. To pa nam lahko – če ne bomo kaj hitro ukrepali – povzroči še veliko pregla-vic.

Darko Marin

SOZD Iskra in revolucionarne tradicije

Letos praznuje SOZD Iskra 35-letnico. Zarodki te največje elektroindustrijske organizacije v državi segajo še v viharji časa druge svetovne vojne, ko so bile leta 1943 v Starih žagah pod Kočevskim rogom ustanovljene partizanske radiodelavnice s šifro 99d. Delavnice 99d so bile na slovenskem partizanskem osvobojenem ozemlju proizvajalec in vzdrževalec naprav za radijske zveze in elektromehanskih naprav. Izdelovali so radijske sprejemno-oddajne postaje za naše vojaške enote po lastni zamisli, predelovali in usposabljali so številne italijanske postaje, izdelovali več pogonov za napajanje in druge našim vojaškim enotam preproste elektrotehniške izdelke. Ker je bilo vse delo odvisno od lastne ustvarjalnosti, je bilo poleg osnovne dejavnosti treba imeti pri roki tudi vse pomožne. Tako je imela baza 99d tudi finomehnično, kleparsko, mizarško in ključavničarsko delavnico s kovačijo, ki so opravljale tudi številna dela, ki sicer niso sodila v radijsko in elektrotehniko, so jih pa narekovala takratne potrebe.

Vse delo teh delavnic lahko označimo kot neke vrste industrijsko delo, ki je moralo vzkliti glede na potrebe partizanske vojske. Posebej pomembno je dejstvo, da so partizanski radiotehniko sa-

mi in po lastnih konstrukcijah izdelovali vrsto oddajnikov in sprejemnikov za posebne namene. To je bila verjetno prva taka samostojna dejavnost v razvoju slovenske industrije. Prav lastnim razvojnim kadrom, ki so delali s pravim partizanskim entuziazmom, gre zasluga, da je v Sloveniji zrasla elektronska industrija z bogatim lastnim tehnološkim znanjem.

Leta 1945 se je enota partizanskih radiodelavnic v Ljubljani priključila Centralni tehniki KPS in tako prešla iz vojske v civilno ustanovo. Tu se je zbrala večina članov, ki so ustanovili 99d. Ti imajo v sodelovanju z drugimi delavci zaslugo, da se je težko pridobljena, skromna lastna razvojna dejavnost razvijala dalje, in sicer v bivših strojnih tovarnah v Kranju, ki so se leta 1946 preimenovali v Iskro – tovarno finomehničnih in elektrotehničnih izdelkov.

Kolektiv Iskre se je vedno zavedal, da se ima zahvaliti za svoj nastanek in razvoj partizanskim radiotehnikom. Zato je prevzel pokroviteljstvo nad bivšimi partizanskimi delavnicami. Za svoj tradicionalni delovni praznik si je izbral 4. julij – dan borca – v spomin na borce-elektrotehniške, ki so ukresali Iskro – ki ga praznu-

Partizanske radiodelavnice 99d

je kot dan Iskre s številnimi spremljajočimi športnimi in kulturnimi prireditvami. Iskro tradicionalno vsakoletno zborovanje je ena največjih, če ne največja borčevska manifestacija v SR Sloveniji. Udeleži se je tudi po 20.000 delavcev in svoj-

cev, nad 500 borcev NOB, ki še danes delujejo v Iskri kot organizirana politična sila, sodelujejo pa tudi partizanski radiotehniko, nekdanji iskraši ter predstavniki koroskih in furlanskih partizanov. Zarodki praznovanja dneva borca – dneva Iskre

segajo že v konec petdesetih let, ko so se ob 4. juliju srečevali borci po posameznih tovarnah. Od leta 1965 dalje so bila v organizaciji zveze borcev takratnega združenega podjetja skupna srečanja članov Zveze borcev ZP Iskre ob njihovem prazniku, 4. juliju. Srečanje borcev je preraslo v širše srečanje vseh družbenopolitičnih organizacij ZP Iskra leta 1968 v Semiču. Po uspelem srečanju v Semiču, ki se ga je udeležilo 5.000 delavcev Iskre z družinami, je na predlog borcev dan borca postal tudi dan Iskre kot celote. Od takrat do danes je dan borca – dan Iskre edinstveno zborovanje, ki seznaja in zbližuje delavce ter tako utrjuje enotnost velike Iskrine družine, ki šteje 30.000 samoupravljalcev iz vse Slovenije.

Eno največjih srečanj iskrašev je bila prav gotovo proslava dneva borca – dneva Iskre leta 1978 v Škofji Loki. Takrat so imeli delavci Iskre izredno zadovoljstvo in čast pozdraviti v svoji sredi velikega revolucionarja, borca in misleca tovariša Edvarda Kardelja, ki je v svojem zadnjem javnem nastopu zelo ugodno ocenil Iskrine dosežke ter dal tudi nadvse koristna navodila za nadaljnje delo.

Letošnje jubilejno srečanje iskrašev ob dnevu borca je bilo v Kranju, kjer je bila

Iskra ustanovljena. Več kot 15.000 delavcem in svojem je govoril predsednik izvršnega sveta SR Slovenije Janez Zemljarič. Najprej je spregovoril o pomenu 4. julija – dneva borca in nastanku Iskre ter o pridobitvah revolucije, nato pa se je posvetil problemu našega razvoja. Zavzel se je za odločno zmanjševanje plačilnega deficita in vseh oblik porabe, za povečanje proizvodnje, zmanjševanje obsega investicij, zboljševanje likvidnostnega položaja organizacij združenega dela in za druge ukrepe, ki naj prispevajo k stabilizaciji našega gospodarstva.

Delavci Iskre so z veličastnega zborovanja poslali predsedstvu SFRJ pozdravno pismo, v katerem med drugim zagotavljajo, da se bodo po svojih najboljših močeh trudili za dosledno uresničevanje ciljev ekonomske stabilizacije in izpolnjevanje sklepov tretjega kongresa samoupravljalcev Jugoslavije.

Tako bo SOZD Iskra, ki je v 35 ustvarjalnih letih iz majhne tovarne prerasla v 30.000-članski kolektiv, dostojno nadaljevala revolucionarne tradicije partizanskih elektrotehnikov, ki so v viharjih časih naše zgodovine pogumno gradili slovensko elektronsko industrijo.

Meta Maksimović

Iz razprave na 5. seji RK SZDL Slovenije

Večja odgovornost

»Brez večje odgovornosti ni in ne more biti stabilizacije«, je uvodoma poudaril v razpravi na 5. seji RK SZDL o uresničevanju družbenega plana Slovenije do 1985. leta in aktivnostih v zaostrenih pogojih gospodarjenja ter o nalogah socialistične zveze pri tem dr. Stane Pavlič, ki je spregovoril v imenu borčev-

ske organizacije.

Potem je tovariš Pavlič vprašal, zakaj naslavlja nekompromisno kritiko, ki je lahko objavljena tudi v časopisih in drugih sredstvih javnega obveščanja, pa potem na vse to ni nobenega odgovora. Tudi pojasnjevalnega ne, če gre mogoče za nesporazum. Poleg ZIS bi po mnenju borcev

morali tudi drugi zvezni organi odločneje urejati stvari. Kljub temu da je federalizem za nas edini izbor, pa nikakor ne sme težiti k obliki federalnega etatizma in tudi k republiškim in pokrajinskim etatizmom ne.

Nato je Stane Pavlič opozoril na gospodarske težave in v okviru teh na preveliko

zadolževanje. Ob slednjem je povedal, da nedavno odobreno posojilo mednarodnega denarnega sklada v višini dveh milijard dolarjev, kar je največ, kolikor je doslej dobila kakšna država v razvoju, vendar tudi dokazuje, da nam v svetu zaupajo in verjamejo, da bomo zmogli premagovati svoje težave. Zato

moramo ta denar res smotno uporabiti in ne z njim financirati recimo organizacije olimpijskih iger in podobno.

Borce pa sicer tudi skrbi neučinkovitost in neodločnost pri ukrepanju. Kot primer je tovariš Pavlič omenil inflacijo, ki bi jo morali odločno napasti in uničiti, tako

kot recimo sovražni bunker med narodnoosvobodilno vojno. Toda žal se ta »bunker« namesto tega še utrjuje. Borci pa so kot zmeraj pripravljeno sodelovati pri uresničevanju sklepov, ki bodo v naši domovini pripomogli k izboljšanju trenutnega položaja, je sklenil svojo razpravo Stane Pavlič. **mg**

Uspehi so dobri, lahko bi bili pa še boljši

V tokratnem pogovoru z Zdravkom Klanjščkom, predsednikom zgodovinske komisije pri RO ZZB NOV Slovenije, smo se dotaknili nekaterih vprašanj, s katerimi se sooča ta nadvse delovna in vestna komisija. Dotaknili pa zato, ker že dalj časa načrtujemo pogovor o zgodovinsko pisanju spominov in monografij na temo NOB, ki bi vključeval mnenja avtorjev, zgodovinarjev, borcev in nenazadnje tudi predstavnikov založniških hiš.

Tako nam je Zdravko Klanjšček v razlago in razmislek nanizal le nekaj vprašanj, ki se zastavljajo pri pisanju, delu in organizaciji za pisanje monografij ter drugih del na temo NOB. Eno takih vprašanj je vsekakor honoriranje avtorjev pri založbi. Klanjšček je mnenja, da bi moralo biti javnosti na vpogled nastajanje cene

knjige, pri čemer bi moral biti jasno razločen vsak posamezen del, ki to ceno sestavlja, od dejanskih tiskarskih stroškov pa vse do avtorskega honorarja. Najbrž ne kaže posebej ponavljati, da so honorarji za avtorsko delo nizki, in še zlasti pri delu, kakršnega vložijo v pisanje o posameznih enotah ali obdobjih NOB (ali naj bi ga vložili) avtorji nikoli ne bi mogli resnično poplačati njihovega vloženega truda (tako za celo vrsto predelav kot za vnašanje pripomb in upoštevanju novih predlogov recenzentov, zgodovinske komisije, borcev...). »Zlasti to postane očitno, če začnemo to delo oziroma plačilo zanj primerjati z nekaterimi drugimi zvrstmi,« meni Klanjšček in nadaljuje, da so v Knjižnici NOV in POS vtakani ne le trud in delo avtorja ter širša kroga ljudi, ampak tudi materialni prispevek teh lju-

di. Zato ni nič čudnega, če vemo, da so mnogi ljudje, ki bi utegnili prispevati svoj tehten avtorski delež pri pisanju te vrste, raje zaposleni z manj zahtevnimi nalogami. »Vsi, ki soustvarjajo in prispevajo deleže za nastajanje knjig za knjižnico NOV in POS (če številnih drugih tu niti ne omenjamo posebej), delajo v veliki meri aktivistično,« meni Klanjšček. Celotna akcija ima že petnajst let tak znak delovanja in najbrž drugače organizirana niti ne bi uspela. »Ni torej bistvo v tem, da bi bilo vse plačano, nikakor ne! Morali pa bi poskrbeti za večje sodelovanje med nagrajevanjem in vloženim trudom v delo. Drugo vprašanje, ki se zastavlja, pa je vprašanje širšega pomena celotne akcije za pisanje monografij enot in služb NOV in POS ter delovanja organizacij OF.

»Družbene ustanove (ki jih

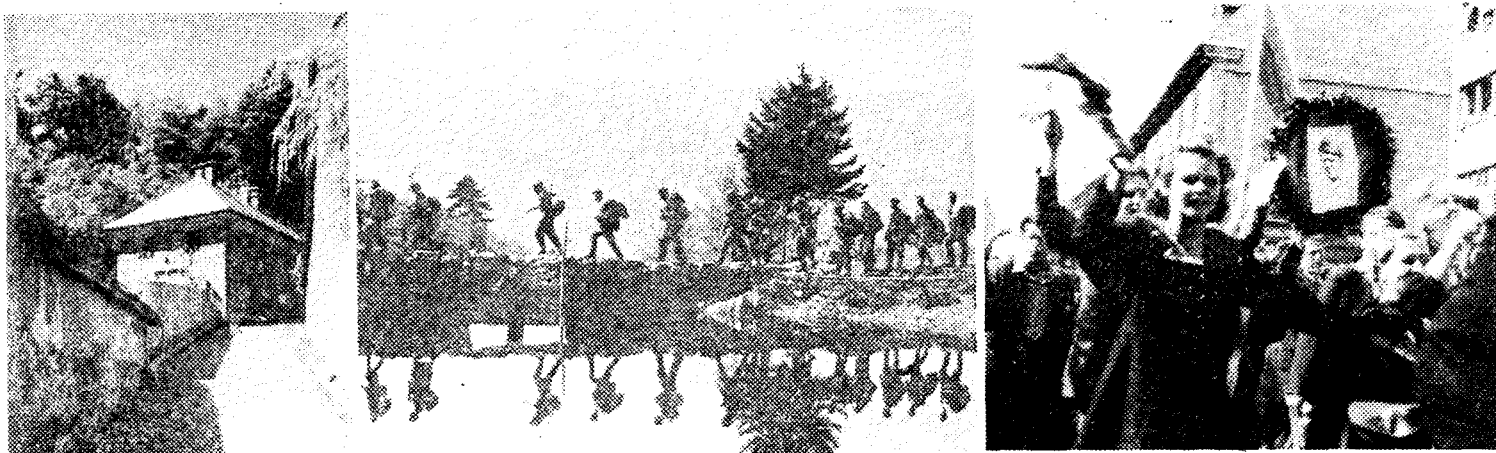
imamo), ki naj bi v načelu opravljale vse te naloge pisanja, zgodovinskega preverjanja... so v resnici »mini ustanove«, ki nimajo ne finančnih ne kadrovskih možnosti za opravljanje tako obsežnega dela. Zato pač te ustanove raziskujejo teme, ki so širšega jugoslovanskega in slovenskega pomena. Dogovorili smo se, da lahko manjše teme (ki skupaj zbrane spet sestavljajo celoto) lahko raziskujejo amaterski poznavalci, ki jim je na voljo vrsta napotil. Uspehi so že dobri, bili pa bi še boljši, če bi ne vladalo v nekaterih odborih enot mnenje, da avtorjev nikakor ni mogoče dobiti. Da to vprašanje vendarle ni tako zelo kritično, zgovorno priča dejstvo, da so dosegli prav tisti odbori, ki so se opirali na lastne moči, zavdanja vredne uspehe,« je prepričan Zdravko Klanjšček, »poleg tega je treba ve-

deti, da lahko to pisanje, ki ga opravljajo avtorji o enotah, območjih, službah iz NOB, zapolni prenekatero vrzel v arhivih, to pa lahko delajo le še toliko časa, dokler so živi udeleženci dogajanja, ki jih obravnavajo, se pravi nekdanji borci. Prenekateri suhoparna dokumentacija šele podkrepjena s pričevanji dobi »kri in meso«. Nenazadnje je to pomembno tudi zaradi stremljenja za čim bolj resničnimi zgodovinskimi zapisi, ki ga še tako natančen strokovnjak na skromni podlagi dokumentov ne bi mogel doseči...«

Cela vrsta je vprašanj, ki jih bo vsekakor veljalo natančneje in od bližje pogledati. Tako je pomembno vprašanje velike politične zavesti in odgovornosti nekdanjih borcev pred javnostjo, tako rekoč pred preteklostjo in prihodnostjo, za oblikovanje

čimbolj verne podobe narodnoosvobodilnega boja in revolucije. To delo pa vsaj zdaj, ko borci živijo še med nami, ni stvar kabinetske znanosti. Prav tako bi veljalo pomen tega dela osvetliti v luči sedanjega političnega trenutka, tako znotraj ZZB NOV kot navzven... Sodelovanje, zbiranje gradiva, pisanje spominov namreč tudi politično aktivira velik del članstva ZZB NOV. Nove knjige pri svojem nastajanju sprožajo nove akcije. Prihajajo do novih podatkov, odkrivamo kraje, ki jih zaradi njihovega pomena obeležujemo, povezovanje med občinami postaja močnejše tudi na tej ravni... Kaj dobro uspeva in kje se kljub dobri volji še vedno zatika pri tem delu, je torej tema, ki ne bo končana le s kratkim zapisom enega pogovora.

B. Ž. J.

*V obrazih naših topa je bolešt,
molčimo kakor ranjene živali,
a v prsih tuli nam uporna vest,
ki so volkovi jo s krvjo preplali.*

Igo Gruden:
V poldnevu

Sodobno vojaško opremljen Izobraževalni center za usposabljanje v SLO in DS pod Pohorjem napolnjuje te dni v večini ženski glasovi. To je prva izmena prve generacije deklet, ki si na tako organiziran način poskušajo pridobiti čim več vojaškega znanja in spretnosti, kolikor se le da pridobiti v štirinajstih dneh. Pobudo za usposabljanje mladink je dal republiški sekretariat za ljudsko obrambo. V organizacijo so se vključili obe univerzi, ljubljanska in mariborska, republiška konferenca ZSMS in v končni fazi še CK ZKS.

Med 66 dekleti iz 23 občin je 25 odstotkov študentk, 35 odstotkov srednješolk, ostala dekleta pa so iz delovnih organizacij. Letos jim bo sledila še ena izmena s približno 100 dekleti. Pravzaprav številke kar malo razočarajo, če upoštevamo, da jih je od približno 4000 študentk, kolikor jih je v Sloveniji, prišlo na vojaško usposabljanje v Pekre le 5 odstotkov in da se je le ena tretjina slovenskih občin odzvala smislu splošnega ljudskega odpora, ki brez vključevanja žensk ne more biti splošen. Zakaj? Kje iskati vzroke? V premajhni obveščenosti ali morda osveščenosti? Ponekod so se pojavile zavore v delovnih organizacijah, drugod so se postavili po robu predsodki o ženski-vojaku. Da je to komaj začetek, ne more in ne sme biti opravičilo za premajhen odziv. Zakaj bi bili začetki vedno le tipanja? Zakaj ne bi bil začetek stoodstoten?

Takega mnenja so tudi v izobraževalnem centru za SLO in DS v Pekrah, kjer so storili vse, da bi uspeh izobraževanja ne izostal. Sestavili so natančen program in pridobili zunanje mentorje za sodelovanje. »Pravzaprav smo nameravali vključiti v letošnje vojaško usposabljanje dvakrat 120 študentk,« pripoveduje načelnik centra Jože Rašip, »ker pa se število prijavljenih prostovoljk nikakor ni hotelo približati načrtovanemu, smo praznino zapolnili tako, da smo povabili še srednješolke in delavke. Napačno pa bi bilo, da bi to naše splošno razočaranje vrglo slabo luč na tista dekleta, ki so tu. V resnici nas preseñečajo. Prava vojaška formacija so, kolona, ki zna korakati in na dan so sposobne v vojaškem stroju prehoditi tudi 25 do 30 kilometrov.«

Komandant Ernest Golob, sicer pedagoški sodelavec Izobraževalnega centra za SLO in DS, je zadolžen za pravilno izvajanje načrtovanega programa. »Poleg teoretičnega pouka zahteva naš program veliko neposrednih praktičnih vaj v naravi,« pravi Ernest. »Ob splošnih temah teritorialne obrambe, civilne zaštite in priprave mladine za splošni ljudski odpor morajo naša dekleta obdelati še strogo vojaške teme. Razdeljene so v pet oddelkov in vsak oddelek ima svojega mentorja, ki mlade prostovoljke uvaja v postopke boja, napada, obrambe, zasede, v boj z oklepni sredstvi, v obvladanje metanja bomb, protipehotnih in protitankovskih min, v spoznavanje orožja in ravnanje z njim itd. Tudi strazarsko službo opravljajo dekleta vsak dan. Skozi program pa se ne urijo samo v vlogi vojaka, pač pa za komandirke. To vlogo bodo prevzele, ko se vrnejo v svoje občine v enote teritorialne obrambe. Dekleta tudi že sprašujejo za dodatnim usposabljanjem. Marsikatera si želi na vojaško akademijo. Teoretične možnosti so, kdaj pa bodo ustvarjeni pogoji za to, je še vedno odprto vprašanje.«

S komisarko Tino Kranjc, ki je tudi pedagoška sodelavka izobraževalnega centra v Pekrah, sva se pogovarjali o vsem, kar narekuje vojaško usposabljanje deklet.

»Celotno naše delo je nadaljevanje tradicij NOB,« pravi Tina. »Gre za vsebinsko nadaljevanje, ki se sicer najbolj oprijemljivo kaže v tistih urah, ki jih dekleta preživijo z orožjem v rokah, v vajah napada, obrambe in podobno. Pa vendar ni samo to nadaljevanje tradicij. Nadaljujejo se v socialistični zavesti naših prostovoljk in v srcih, ki ljubijo domovino.«

Ko je bila naša dežela izdana in poteptana, ko so po njej gazili okupatorji, je vodstvo partije s Titom na čelu odločilo: »Vsi v boj! Vstaja naj bo množična!« To je bil več kot pogum in več kot vizionarstvo. Moški in ženske – vsi so dvignili pest v upor.

»Danes je usoda domovine v naših rokah,« nadaljuje Tina. »Njena moč je naša trajna moč. Moč Jugoslavije je v junaštvu narodov, v enotnosti, v delavskem razredu, socialističnem samoupravljanju, široki fronti organiziranih socialističnih sil, v naši neuvrščenosti, v številnih prijateljih po svetu, moč je v našem mladem rodu, ki je pridobitve revolucije rad prevzel za svoje, in v splošni ljudski obrambi. In če gradimo v Jugoslaviji kon-

Dekleta – prostovoljke v Izobraževalnem centru za SLO in DS v Pekrah pri Mariboru

Brez predsodkov v vojaško suknjo

So mar kaj drugačne kot naše partizanke?

cept splošnega ljudskega odpora, si le-tega ne moremo predstavljati, če polovica prebivalstva ostane neusposobljena. To polovico pa predstavljajo ženske.«

Časa za lenarjenje dekleta v Pekrah sploh nimajo. Vsak prosti trenutek, ki ni namenjen vojaškemu usposabljanju, koristno izrabijo. Ko so prišle v center, so ugotovili, da so vse članice ZSM in tako so ustanovile mladinski aktiv, v okviru katerega delujejo štiri komisije: za idejnopolitično delo, kulturna komisija, za informativno-propagandno delo komi-

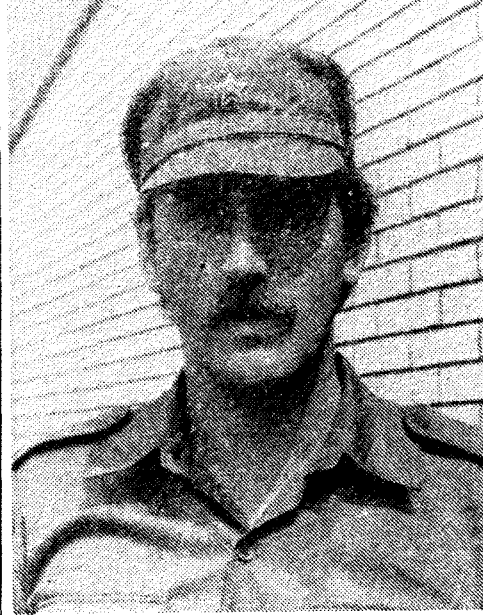
ni ljudski odpor v takih pogojih in na tak način,« pravi Mojca Pirman, sicer tajnica na občinski konferenci ZSMS v Škofji Loki. »Za nami bodo prihajale nove generacije, vedno več jih bo. Ne bo nič nenavadno deklet, ki bo danes v modernih »pank« hlačah, jutri pa v uniformi teritorialne obrambe. Ne gre samo za istovetenje s fanti. Tu je nekaj globlje. V srcih nosimo ideje naših revolucionarjev s tovarišem Titom na čelu, v naših žilah se pretaka kri revolucionarjev, borcev za pravičen red v svetu brez izkoriščanja.

Tina Kranjc, komisarka

sija za šport. Tu ali tam, vsaka prostovoljka najde mesto zase. Celo pevski zbor so ustanovile in pomembno vlogo igra ustanovljeni aktiv ZK, ki mnogokrat rešuje na videz nerazrešljive težave, brez katerih pač ne more živeti noben kolektiv. Nekatera dekleta so se odločila za foto-tečaj. Center jim je omogočil tudi opravljanje izpita iz prve pomoči.

Dokončna prava podoba smisla, ki ga nosi akcija v Pekrah, se je pokazala, ko sem stopila med dekleta v vojaških suknjah, z opasaci in vojaškimi kapami. Navdušenje med njimi preprosto vre. »Zavedamo se, da smo prva generacija mladink, ki se usposablja za sploš-

Ernest Golob, komandant

Ze ko smo na ZSMS Škofja Loka prejeli prvi dopis o tej akciji, sem si želela, da bi se znašla med dekleti v Pekrah. In ker ni bilo dovolj študentk, se mi je želja uresničila. Tu sem našla to, kar sem pričakovala, in mogoče še več. Pravo tovarišstvo je med nami in tudi z mentorji smo zelo zadovoljne. V prostem času urejamo naš bilten. Poimenovali smo ga Košuta, po partizanski bolnišnici, ki je delovala na Pohorju. Sledi pohvala kulturni komisiji in še posebno navdušenje nad prireditvijo ob 4. juliju – dnevu borca na Osankarici, kjer je padel Pohorski bataljon. »Tam smo izstrelile častno salvo,« podoživlja Mojca ti-

ste trenutke, ki so pomenili dekletom posebno doživetje in jih ne bodo nikoli pozabile. »V enem samem hipu se mi je utrlil niz zaključkov, niz resnic o Pohorskem bataljonu: njegovo ime je legenda, njegova pot je boj, njegovo izročilo je upanje, njegova veličina je žrtev, njegova zmaga je smrt, njegova smrt je življenje.«

Tudi Fani Špolar je iz Škofje Loke. Dela v vrtcu, in nič je ni oviralo, da ne bi prišla med vojaške prostovoljke pod Pohorje. Pa tudi sicer so vsi odgovorni v škofjeloški občini akcijo podprli, le da dekleta niso dovolj zainteresirana. So to morebiti predsodki? »Se je mentaliteta ljudi, da ženske ne ustrezata vojaški uniformi in puški,« pritrjuje Fani. »Prižadevanja gredo v smer, da bi vojaška vzgoja žensk postala obvezna. Ali pa bo potem uspešna, če bo pod prisilo? Me smo tu vendarle prostovoljke.« Temu dvomu postavi nasproti čisto drugačen vidik Rasima Fajfar iz delovne organizacije Black and decker iz Grosupljega, predsednica mladinske organizacije v delovni organizaciji in članica občinske konference ZSMS. Izhaja s stališča tistih navdušenk, ki jih ovirajo v delovnih organizacijah ali pa v družinskem krogu. »Če bi pisalo »obvezno!«, bi marsikatera nepravilna zavora popustila in tudi krivde ne bi valili več samo na mladinsko organizacijo, bodisi republiško, občinsko ali krajevno, kar je postalo že običaj,« meni Rasima.

Zelo dramatično je razmišljanje Alenke iz 2. oddelka: »Dekle – vojak. Komu bi prišlo kaj takega na misel?! Fantje imajo navado reči: 'Orožje, pa saj to ni za ženske!' Motijo se, presneto se motijo! Kam bi le prišli, če bi se bojevali samo fantje, dekleta pa bi bile samo bolničarke ali kvečjemu kurirke? Ne, to ne gre. Tudi deklet naj se nauči vojaških veščin in vsega, kar sodi zraven. In prav to je razlog, da smo se dekleta, ki smo tu, odločile za tako usposabljanje. Sprva se je bilo težko privaditi na povelja naših mentorjev, na zgodnje jutranje ure vstajanja, jutranje telovadbe, stražarstvu in še mnogim drugim stvarim. 'Mirno! Na desno ravnaj se! Mirno!' To se ponavlja vsak dan, celo večkrat. Dokazati moramo, kaj in koliko zmoremo. Štirinajst dni je premalo. Dnevi tako hitro minevajo, da o utrujenosti sploh nimamo časa premišljevati. Pa se le spleča ves napor!

Slišale smo že pripombe, češ kdo pa bo poslušal povelja deklet. Po mirni poti, brez histerije se lahko doseže marsikaj. Pa bodo fantje sprevideli tudi to.«

Dekleta si prizadevajo, da se v enakopraven položaj s fanti ne bi postavljale samo z besedami, ampak tudi s puško, s poznavanjem drugega orožja in spretnim ravnanjem z njim. In če bi se danes znašle v situaciji pred 40 leti na dan vstaje slovenskega naroda? »Pripravljene smo,« pravi. »Zato smo tu, da bomo znale braniti našo domovino.«

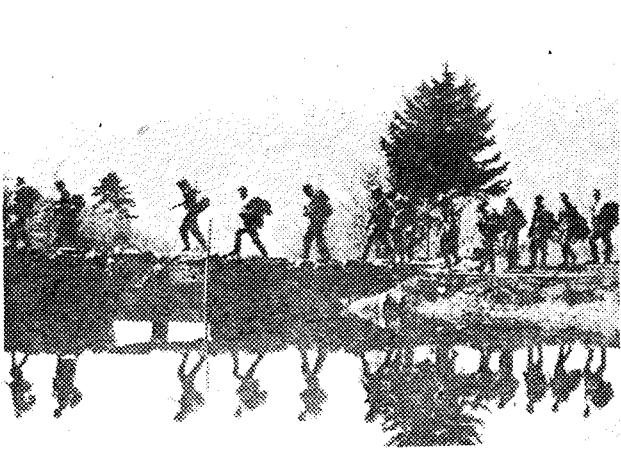
»Znanja, ki ga tu pridobivam, ne bom zadržala le zase. Širila ga bom med druga dekleta, še posebej med tista, ki gledajo na vojaško suknjo s pomisleki,« je sklenila Ivica Sen iz Slovenj Gradca. Med mojimi sogovornicami v Pekrah sem našla tudi na eno od tistih, ki jim je vojaški poklic cilj. To je Vesna Čolić iz občine Grosuplje, ki je letos končala drugi letnik gimnazije Ivana Cankarja v Ljubljani. »V Pekre sem prišla zato, da bi dobila osnovo za študij na vojaški akademiji. Zelo si želim opravljati vojaški poklic. Že v prvem letniku gimnazije sem se ob predmetu obrambe navdušila zanj. Vključila sem se v enote teritorialne obrambe v občini, kjer je še drugih deset do petnajst deklet. Življenje in usposabljanje tu v centru me ni razočaralo. Veliko novega sem pridobila in to me je še bolj utrdilo v mojih načrtih,« izjavlja Vesna. »Zakaj bi bil vojaški poklic privilegij fantov?«

Mladinke prostovoljke razmišljajo o Titu: »Ni ga več med mani, toda naša zavest se je še poglobila. Vsi skupaj čutimo še večjo odgovornost, da bomo pridobitve Tita in njegove partizanske vojske, da gradimo naprej in stopamo v korak s hitrim tempom razvoja. Zaupanje tovariša Tita mladini si upamo opravičiti v očeh Jugoslavije in v očeh sveta. Tovariš Tito nam je z enakopravnostjo dal možnost, da se vključujemo v obrambne vrste. In dolžne smo mu to! Naj bo Tito vzpodbuda in usposabljanje prve izmene, poziv dekletom, ki se še niso osvestile. Lep je občutek, ko dobiš svojo puško in jo vzlju-biš...«

Živa Drole

*Jutri gremo v nove boje,
morda trdim dnev naproti.
Naj vas v spanju šum ne moti,
saj le hoje
seleste.*

Peter Levec:
Po pohodu

Nagrade vstaje v letošnjem jubilejnim letu – devet nagrajencev

Odsevi partizanskih doživetij

Predloge za nagrado vstaje pretresa veččlanska žirija, katere mandat traja štiri leta. Sedanja žirija sestavljajo: Milena Bokša, Silvo Fatur, Radovan Gobec, Janez Jerman, Zdravko Klanjšček, Vladimir Lakovič, Peter Levec (predsednik žirije), Olga Vipotnik in Sergej Vošnjak. Razen enega so vsi člani žirije udeleženci NOB.

Nagrade vstaje so namenjene vsakoletnim najboljšim knjižnim, likovnim, glasbenim in drugim stvaritvam s tematiko naše revolucionarne NOB. Prvič so bile podeljene pred 15 leti. Denarnih nagrad je vsako leto pet, le izjemoma več. V 15 letih je bilo podeljenih 80 denarnih nagrad: 31 za memoarska in zgodovinska dela, 15 za leporelo, 34 nagrad pa je pripadlo glasbenim, likovnim, gledališkim, filmskim, radijskim in televizijskim ustvarjalcem.

Nagrade vstaje so že trdno zasidrane v naši javnosti in tudi uživajo primeren ugled. Kakor je znano, je pravilnik o njihovem podeljevanju pred petimi leti doživel nekaj sprememb. Pomembne kolektivne stvaritve ali zaslužne ustanove odtlej dobivajo diplome in ne denarnih nagrad. Obenem pa je novi pravilnik predvidel tudi nagrado za življenjsko delo, ki je bila doslej podeljena trikrat, in to dvema likovnima umetnikoma in enemu pisatelju.

V letošnjem jubilejnim letu oziroma med lanskim in letošnjim majem je pri nas izšlo še posebno veliko knjig s

tematiko NOB, predvsem zgodovinopisnih in memoarskih, dobili pa smo tudi tri nove romane s partizanskim oboježjem, dve knjigi dobrih novel in novo Zlobčevu pesniško zbirko, v kateri številne pesmi na svojstven način odsevajo neka daljnja partizanska doživetja. A tudi na drugih področjih je nastalo marsikaj novega.

Vsega skupaj je naša žirija letos dobila 25 predlogov. Vmes pa je bilo le malo takih, ki so preskromna za nagrade. Skratka, resnih kandidatov je bilo skoraj dvajset, denarnih nagrad pa je samo pet. Zato smo avtorje, ki so kdaj že dobili nagrado vstaje, v glavnem obšli. Nič pa tudi nismo govorili o Strletovi monografiji Tomšičeve brigade, saj Strletovo široko zastavljeno delo še ni končano. Drugačna pa je stvar s partizanskimi spomini našega Korošca Karla Prušnika. Prušnikovi partizanski spomini so pod naslovom »Gamsi na plazu« izšli v Ljubljani pred dvajsetimi leti, letos pa so doživeli ponatis, pravzaprav že drugi ponatis, obenem pa je izšel tudi srbohrvaški in nemški prevod, in kakor je slišati, je Prušnik zdaj tudi Avstrijcem simpatičen. Številni predlagatelji, predvsem bivši koroški partizani, so se zavzeli za nagraditev Prušnikovih spominov, žal pa glede na naš pravilnik nagraditev ni mogoča, ker ne gre za novo knjigo. Lahko pa se tolažimo s tem, da je lani umrla Karel Prušnik pri nas vendarle dobil neko pomembno priznanje. Leta 1974 je namreč v Beogradu za to svojo knjigo prejel nagrado »4. julij.«

V najožji izbor pa smo na naši prvi letošnji seji uvrstili monografijo »Kokrški odred«, delo prizadevnega Ivana Jana, ki si je že v preteklosti z marsičim zaslužil nagrado vstaje, a se mu je vsa leta izmikala. Ko pa je Ivan Jan pred kratkim v Beogradu dobil nagrado »4. julij«, smo se premislili. Bilo bi namreč nepravilno, če bi eno delo dobilo dve nagradi, kako drugo, mogoče enako pomembno, pa sploh nobene. Nagrada, dodeljena Ivanu Janu v Beogradu, je nam torej sprostila eno mesto. Kljub temu pa nismo mogli nagraditi vseh tistih, ki to najbolj očitno zaslužijo. Tako npr. med letošnjimi nagrajenci ni nobene likovne umetnika, čeprav smo dobili več tehničnih predlogov. Nenagradena pa je ostala tudi knjiga »Štajerska 1941«, delo Rada Zakonjške, ki je o partizanstvu na Štajerskem tudi v preteklosti že objavil marsikaj upoštevno vrednega, ni pa še dobil naše nagrade.

Sicer pa bo ta ali oni naš dolg mogoče poravnal v prihodnjih letih. Po našem pravilniku je namreč izjemoma mogoče nagraditi tudi takega avtorja, ki tega v tekočem letu ni zaslužil, je pa v prejšnjih letih objavil vrsto del, ki kot celota zaslužijo priznanje. Ta člen našega pravilnika doslej še ni bil nikoli uporabljen. Lahko pa ga bodo prihodnje žirije kdaj smotrno uporabile, zlasti v takih letih, ko bo kandidatov za nagrado manj, kakor pa jih je bilo letos.

Peter Levec

-Matej Bor – nagrada za življenjsko delo

Prelomno leto 1941, leto vstaje slovenskega naroda, je bilo tudi rojstno leto naše partizanske poezije. Prav v onem črnem letu je Matej Bor, ogorčen nad okupatorjem in obenem prežet z gorečo željo po radikalni preobrazbi sveta, napisal tiste vznesene pesmi, ki so februarja 1942 izšle v znameniti zbirki Previharimo viharje. Borova drobna, a lična knjižica, ilegalno natisnjena v Ljubljani, je na mah postala najbolj odmevna slovenska knjiga. V mraku okupacije nam je dajala moč in pollet, kakor so ju dajale tudi Borove poznejše, v marsičem še zlahtnejše partizanske pesmi.

Matej Bor je bil v štirih letih našega oboroženega boja tisti poet, ki so ga naši borci največkrat prebirali, recitirali in uprizarjali. Bil je in ostal

naš najznamenitejši partizanski pesnik. Le malokateri pesnik ima čast in srečo, da se v usodnem zgodovinskem času popolnoma izenači s svojim ljudstvom. Matej Bor je doživel takšno lirsko počastitev: postal je glasnik svojega ljudstva.

V povojnem času je Matej Bor našo poezijo obogatil s svojo zlahtno intimno liriko. Toda tudi novi problemi časa in naše družbe so odjeknili v njegovih delih, na primer v njegovi vizionarski pesnitvi Šel je popotnik skozi atomski vek, v njegovih angažiranih dramah kakor tudi v romanah Daljave in Odločeni. Spričo vsega tega je več kot upravičeno, da v letošnjem jubilejnim letu nagrado vstaje prejme Matej Bor, in to za svoje življenjsko delo.

Aleš Bebler: Čez drn in strn

Knjiga Čez drn in strn je dragoceno memoarsko delo Aleša Beblerja, enega izmed vodilnih oseb naše narodne in socialne osvoboditve in hkrati človeka z izjemno razgibanim življenjem. Otroška leta v rodni Idriji, prva svetovna vojna, beg iz okupirane Primorske, šolanje v Celju in Ljubljani, vključitev v napredno študentsko gibanje, študij v Parizu, kjer je doktoriral iz prava in kot ilegalec prvič okusil zapore, bivanje v rahlo tesnobni stalinski Rusiji, vojskovanje v Španiji, kjer je bil huje ranjen, in nato naš štiriletni osvobodilni boj, v katerem je Bebler imel vodilno vlogo zdaj v tej zdaj v oni coni slovenske dežele. Po osvoboditvi se je v raznih mednarodnih forumih žilavo bojeval za naše nove meje in kot diplomat spoznaval širni svet

Aleš Bebler-Primož

kakor tudi razna diplomatska zakulisja. Toda tudi danes še vedno stoji sredi življenja in s svojim bojem za varstvo okolja daljnovidno nadaljuje svoj boj za človeka in naš skupni blagor.

Beblerjeva pripoved o lastnem življenju, v katerem ni

manjkalo dramatičnih trenutkov, je pogosto zelo barvita, zmeraj pa prostodušno iskrena. Za njo čutimo moža velikih življenjskih izkušenj, širokosrčnega svetovljana, ki pa je hkrati ves naš, pristno domač in ljudski. Knjiga nje-

govih osebnih spominov seveda ni izčrpana zgodovina, se pa dotika mnogih zgodovinskih dogodkov s predvojne evropske scene kakor tudi dogodkov iz najusodnejših let naše lastne preteklosti.

Janez Bitenc, muzikolog in skladatelj

Že dobrih trideset let sistematično in strokovno neoporečno raziskuje, ohranja in prek radia ali tiska posreduje glasbeno ustvarjalnost, nastalo med NOB, kakor tudi tisto, ki se je rojevala po osvoboditvi, a se veže na NOB oziroma revolucionarno preteklost. V spominu so nam ostale zlasti njegove oddaje in zapisi pod naslovi Partizanski skladatelji se spominjajo, Tovarišica, zapoj nam še enkrat, Po poti partizanskega pevskega zbora Srečko Kosovel in druge.

V zadnjih dveh letih je Janez Bitenc kot urednik radia Glas Ljubljane obogatil svoj opus z dokumentarno dragocenimi oddajami kot npr. Kako so nastajale partizanske pesmarice, ali oddaja z rekonstrukcijami glasbenih sporedov na ROF in s pričevanji bivših umetniških sodelavcev ROF, dalje oddaja o pesmih partizana Cirila kakor tudi tista z naslovom Partizanski skladatelji otrokom. Posebej velja omeniti tudi portrete partizanskih

Janez Bitenc

skladateljev, ki jih je Janez Bitenc uvedel na radiu z novim letom 1981 in jih doslej veliko že tudi realiziral.

Poleg vsega navedenega je Janez Bitenc leta 1965 izdal Partizanske pesmice, izdal pa je tudi glasbene posnetke in spomine osmih partizanskih skladateljev. Na lastna besedila, ki zajemajo tematično partizanskih kurirjev, pa je lani in predlanskim v reviji Kurirček – izšlo devet njegovih izvirnih mladinskih skladb.

France Lubej-Drejčec: Odločitve

France Lubej je s svojo knjigo Odločitve dal pomemben prispevek k osvetlitvi družbenih tokov na Slovenskem med obema vojnama, zlasti k osvetlitvi idejne diferenciacije v sokolski organizaciji, o čemer doslej nismo imeli celostnega prikaza. Lubej, dolga leta videen sokolski funkcionar, je bil eden glavnih bojnikov za uveljavitev

naprednih idej v sokolskih vrstah. Kot dosleden domoljub je takoj ob nastanku OF postal njen aktivist. S pritegovanjem članov Sokola po Dolenjskem, Notranjskem in okoli Ljubljane je pomagal organizirati odbore OF in že julija 1941 je postal član vrhovnega plenuma OF. Kot ilegalec se je srečeval z mnogimi težavnimi situacijami,

toda spremljala ga je sreča in skupno z vodstvom osvobodilnega boja je slednjič odšel na osvobodeno ozemlje. Po roški ofenzivi ga je pot vodila v Dolomite, od tam pa spet nazaj na Kočevsko. Med potjo na zgodovinsko zasedanje v Jajce ga je spremljala misel, da bi tudi vrhovni komandant NOV moral dobiti maršalski naziv, in je to slovenski delegaciji tudi povedal.

Lubejeva knjiga je stekana iz bogatih osebnih doživetij, tako partizanskih kakor tudi tistih iz časa njegovih predvojnih konfliktov. Poseben pomen pa ima njegova knjiga zato, ker je v njej prvič

France Lubej-Drejčec

obširneje prikazan delež, ki ga je napredni del sokolske organizacije dal za osvoboditev domovine in zmago socialistične revolucije.

Milica Ostrovska: Kljub vsemu odpor

Trilogija Milice Ostrovske Kljub vsemu odpor je obsežen prikaz osvobodilnega gibanja v okupiranem Mariboru. Avtorica, med vojno pregnana v Srbijo, je ustrezno gradivo začela zbirati takoj po osvoboditvi, ko je bil spomin na vojno še živ. Leta 1963 je objavila prvi del svoje faktografije, pet let pozneje pa še drugi in tretji del. Letos pa je celotno delo Milice Ostrovske v Mariboru ponovno izšlo, vendar to ni samo ponatis, saj je nova izdaja za celih 500 strani zajetnejša od prve. Na podlagi dodatnih raziskav in odmevov na prvo izdajo je avtorica marsikaj predelala, razširila in obenem dodala razne registre.

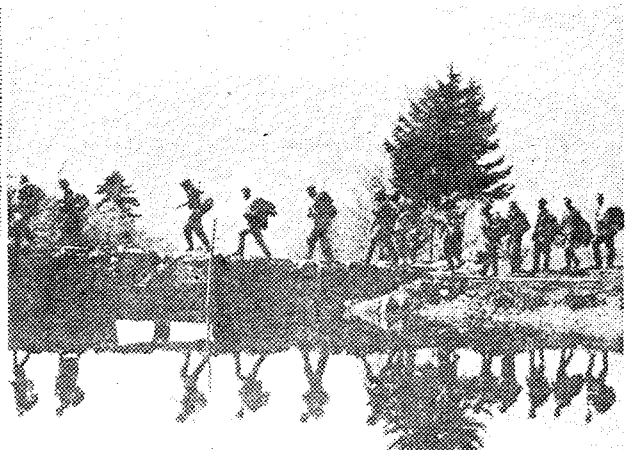
Pri pisanju o uporniškem Mariboru se je Milica Ostrovska seveda opirala tudi na pisane dokumente, nemške in partizanske, žal pa je naših dokumentov zaradi posebnih razmer v okupiranem Mariboru izredno malo, zato si je morala pomagati predvsem z ustnimi pričevanji nekdanjih borcev ali njihovih preživelih svojcev. V dolgih letih je zbrala spominska pričevanja nič manj kakor

Milica Ostrovska

800 oseb, jih skrbno preverila in jih kronološko strnila v zaokroženo podobo uporniškega Maribora.

Trilogija Kljub vsemu odpor ni čistokrvna zgodovina, je pa trdna podlaga zanjo in obenem je delo tudi zelo berljivo, saj avtorica osvetljuje tudi razne mračne afere, ki so občasno pretresale osvobodilno gibanje v Mariboru. Za izreden trud, vložen v to pomembno delo, prejme Milica Ostrovska nagrado vstaje, nagrado, ki je posredno tudi priznanje vsem tistim, ki so se sredi glavne okupatorjeve trdnjave na Štajerskem bojevali za našo zmago.

V sonce bo hosta zapela,
hosta in pesem bojna.
Brat moj, ne skrivaj lica!
danes je vojna, vojna!

Matej Bor:
Večerni motiv

Uredniškemu odboru in avtorjem knjige Revolucionarna izročila – domicili v slovenskih občinah

Obsežna in lepo oblikovana knjiga *Revolucionarna izročila – domicili v slovenskih občinah* je izredno bogat, svojevrsten zgodovinski zbornik in priročnik, kakršnega doslej še ni bilo v slovenski literaturi. V pripravi besedila so sodelovali 104 individualni in 10 kolektivnih avtorjev pod vodstvom prizadnega uredniškega odbora, v katerem so bili odlični slovenski zgodovinarji dr. Tone Ferenc, dr. Miroslav Stiplovšek in dr. Milan Zevart ter Franc Debeljak, ki je vodil nastajanje publikacije. Delo so pripravljali več let ob ustvarjalnem sodelovanju odborov enot in služb pri ZZB NOV Slovenije kakor tudi odborov nekdanjih aktivistov OF, ki negujejo bojne in revolucionarne tradicije v svojih domicilnih občinah in drugih sredinah.

Utemeljitev podeljenih do-

micilnih listin našim bojnim enotam, službam in ustanovam in organom so kot celota bogata, toda strnjena in kakovostno dognana podoba narodnoosvobodilnega boja v letih 1941–1945 na Slovenskem. Ta podoba je tesno

povezana s slehernim krajem naše ožje domovine in je hkrati tudi nazorno pričevanje o zakoreninjenosti bojnih in revolucionarnih izročil, ki so nam nenehna vzpodbuda tako danes kot jutri.

Naslovnica revolucionarnih izročil *Domicili v slovenskih občinah*

Uredniškemu odboru in avtorjem pionirskih knjig s tematiko NOB pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije

Vsakoletnega zbora jugoslovanskih pionirjev se udeleži šest do deset tisoč pionirjev, organizator pionirskih srečanj Zveza prijateljev mladine Slovenije pa pred vsakoletnim zborom tudi izda ustrezno knjižico, ki obravnava to ali ono poglavje iz našega NOB. V štirinajstih letih je doslej izšlo 14 knjižic v skupno skoraj 200.000 izvodih, v njih pa so, pionirjem primerno, obdelana že skoraj vsa območja Slovenije.

V letošnjem jubilejnem letu je izšla knjižica *Ljubljana – mesto heroj*, posvečena osvobodilnemu boju prebivalcev našega glavnega mesta. Knjižico so napisali naši priznani strokovnjaki in vzgojitelji, in to tako, da so se udeleženci pionirskega srečanja lahko kar najbolje seznanili z bojem mesta, ki je bilo prvo v Jugoslaviji odlikovano z ordenom heroja.

Uredniški odbor in avtorji tovrstnih knjižic z veliko ljubezni in znanja pripravljajo ustrezno berilo, ki naj našim pionirjem uspešno posreduje veličino NOB, učiteljem in mentorjem pa da gradivo za vsebinsko čim bogatejšo vsakoletno srečanje pionirjev Jugoslavije.

Naslovna stran ene od pionirskih knjig s tematiko NOB – *Ljubljana – mesto heroj*

O Partizanskem pevskem zboru *Ljubljana* smo v 37 letih njegovega delovanja velikokrat govorili in podčrtali njegovo pomembnost. Tudi danes je še enako aktiven in uspešen kot nekdanj, saj nenehno širi svoj repertoar in

ga pospešeno snema na plošče in kasete.

Partizanski pevski zbor je sestavljala najprej skupina ranjenih borcev. Po osvoboditvi se je zbor širil in pomlajeval z drugimi borci in aktivisti NOG. V zadnjem času

je pritegnil v svoje vrste veliko mladih. In tako zdaj nekdanji borci in mladina družno nadaljujejo zborovo tradicijo in gojijo partizansko, revolucionarno in drugo pesem v kar najbolj dognani obliki. Da bi ta pesem postala resnična ljudska pesem, opora in spremljevalka našemu človeku v veselju in tegobah. Da bi iz nje črpal moč in polet v časih preizkušenj, kot ju je med NOB.

Partizanski pevski zbor je zaradi svoje tradicije, zaradi svoje programske usmerjenosti in poudarjalnih kvalitiet brez dvoma najbolj poklican, da nadaljuje in pogloblja vlogo propagatorja in gojitelja teh in takih pesmi oziroma njihovega humanega sporočila.

Partizanski pevski zbor *Ljubljana* ob svoji tridesetletnici

Tržaški partizanski pevski zbor je s svojim smiselnim, resno zastavljenim programskim konceptom ter z izrazito in pronicljivo interpretativno zmogljivostjo potrdil upravičenost svojega osemletnega obstoja in delovanja ter postal nepogrešljiv kulturno politični dejavnik ne le v Trstu, temveč tudi na mnogo širšem območju. Po-

stal je resničen most med italijanskim in jugoslovanskimi narodi, ki se zavedajo, kaj pomenita dobro sosedsko sožitje in kaj skupna skrb za prihodnost.

Tržaški partizanski pevski zbor ne goji le slovenskih in italijanskih partizanskih ali revolucionarnih pesmi. Z veliko ljubeznijo se posveča tudi podobnim pesmim drugih

ljudstev, v zadnjem času pesmim, ki so nastajale ali še nastajajo v deželah tretjega, neuvrščenega sveta. S takšno obogatitvijo svojega repertoarja Tržaški partizanski pevski zbor veča svoj pomen in vpliv. Postaja umetniški glasnik teženj, ki danes obvladujejo tretji svet, teženj po svobodi, miru, enakopravnosti in bratstvu med ljudstvi.

Na obisku pri Mateju Boru v Radovljici

Še krepko drži pero v rokah

Če kdo omeni njegovo ime, najprej vznikne pred očmi podoba aktivista vojne poezije. Tako so nas pač naučili že v osnovni šoli. Kakor ves narod je tudi slovenski umetnik začutil, da gre za neusmiljeni »biti ali ne biti«.

Tudi Matej Bor se je zavrtel s kolesjem takratnega časa, tudi on je zapel »pesem za današnjo rabo«. Toda tudi danes je on tu in še krepko drži pero v rokah.

Kakor je znano, ste tudi po vojni v več delih obravnavali vojno tematiko – tako npr. v drami *Zvezde so večne* in v romanu *Daljave*. Napisali ste nov obsežen roman v dveh delih *Odlošeni*. Je tudi v njem kaj spominov na vojno, čeprav zame našo bližnjo preteklost?

Kako jih ne bi bilo, če pa v romanu opisujem ljudi svoje generacije – in tudi starejše, ki so vojno doživeli in preživeli vsak po svoje. Ena osrednja oseba Gregor Lemež je z vojno celo usodno zaznamovan. Spremenila je njegovo življenjsko pot, prekrizala njegove načrte, tako da se kasneje kljub vsej svoji navidezni radoživosti in podjetnosti v življenju ne znajde več. Tudi Gregorjevega bivšega profesorja Rakarja – ki ga je Gregor po vojni aretirali in se kasnej poročil z njegovo hčerko – je revolucija prizadela. Odložila je prežgodnji pokoj. Rakar je ves zaverovan v svojo humanistično vizijo, a kot vsi donkihotski zamaknjenci kljub vsej svoji iskreni, pa tudi modri zagnanosti, doživi polom. Premajhen, da bi videl svojo veličino, in prevelik, da bi videl svojo majhnost. Ob pogledu na človeštvo, ki je napravilo šele prve korake v zgodovino in že s prvimi koraki pohodilo svojo vero vase, se porajajo Rakarju misli, ki so do neke mere tudi moje. Pravim do neke mere. Rakar namreč ne spada v moj rod, pač pa v rod naših očetov. Ali recimo rajši – naših učiteljev, s katerimi nas družijo neke skupne prizadevanje, obogatitvi slovenstva s svetovljanskim duhovnim bogastvom – in bridkost, ko vidimo, da se pred našimi očmi dogaja ravno obratno: siromašenje slovenstva z duhovno siromaščinjo sveta.

Kako se vaš roman konča?

Tega pameten avtor seveda ne izda rad, pa tudi bralci rajši ne vedo za konec. Lahko pa vam citiram zadnje vrstice:

»Kmalu zatem je izginil – v samem sebi, kjer živi ob svoji invalidnini še danes. Koliko znaša, ne vem. Vprašal bom Njihovo Nevidnost, kakor mu pravijo zdaj Fortunaši, brž ko jo bom videl. Kajti tudi nevidnost je mogoče videti. Vsaj včasih.

Med vojno ste napisali dve zbirki pesmi. Kaj mislite danes o njih?

Kaj mislim jaz o svoji poeziji? Mislim, da je morala biti prav taka, kakor je bila, če je hotela v najusodnejši dneh naše zgodovine opraviti vlogo, ki jo je opravila. Narod, ki se je prvič v zgodovini, kar nam je je ostalo v spominu, uprl – če odštejemo kmečke vstaje – in sicer z orožjem v roki, je moral v sebi premagati dosti notranjih zadržkov, ovir, strahu pred več kot drznim tveganjem. Sam razum, pa čeprav še tako oster in prepričevalen, je bil premalo. Potrebna je bila tudi pesniška beseda, ki vpliva – ne samo na zavest, temveč tudi na tisto, kar se skriva za njo in pod njo. Se pravi na podzavest. Ni naključje, da je ena mojih prvih pesmi, ki je nastala kmalu po vdoru fašistov v našo deželo, obračunavanje s kavarniškim hamletovstvom, obenem pa privid novega sveta, ki plove k nam po oceanih krvi in bencina, in poziv, naj iz slehernega srca požene – ne roza, pač pa bajonet.

Vladimir Pavšič – Matej Bor

Vendar zbirka *Previharimo viharje* ni samo glasen krik bolečine in poziv k dejanju, temveč tudi tiha lirika, čeprav se tudi ta včasih poslužuje metaforične snovi, ki jo je ponujala vojna. Značilen primer: »Ko nas skoz svoja sita / sejalo bo čas / bodite zrno za nove setve! / Zamrl je glas, zamrle kletve / so globoko na dnu srca. A tu / nek je na dnu, / počivajo kot eksploziv / v nabitih puškah, ki leže kraj nas«.

Ne bi rad zbuja vtisa, kakor da danes po toliko letih hvalim svojo partizansko poezijo – mimogrede povedano, Kardelj mi je nekoč očitil, da jo cenim premalo. No, pa tudi če bi jo hvalil – od takrat, ko je nastala, pa do tega trenutka, je minilo že toliko časa, da je med tistim Vladimirjem Pavšičem, ki jo je napisal kot osemindvajsetletni mladenič, in menoj, ki se me je oprijelo ime Matej Bor, pod katerega se je moral Vladimir Pavšič skriti, že malo skupnega. Kot da je moj sin. Ne, pravzaprav bi lahko bil že moj vnuk. Kako ga ne bi zagovarjal. Bolj kritično sem govoril o njem kmalu po vojni, ko je bilo med nama le še malo razlike.

Ali še pišete pesmi?

Še. Ravno kar pripravljam zbirko iz zadnjih treh ali štirih let. Nastale so na mojih dolgih sprehodih v dežju in soncu, podnevi in ponoči po gorenjski okolici, ko si odpočivam ušesa od hrupa, s katerim nas je oblagodaril Alpski letalski center v Lescah. Tako nam je, ki živimo pod našim nebom (če je še naše – v Mariboru so ga že prodali inozemskim pilotom, za devize), kakor da bi doživljali vsak dan bombni napad na svoje živce. Bajne trenirajo nad nami letalci Splošnega ljudskega odpora. Če je to res, ne vem. Vem pa, da zbuja zaradi svojega početja splošen ljudski odpor.

Na velikem pevskem taboru v Šentvidu pri Stični so tisoči pevcev po vašem govoru zapeli Hej, brigade. Menda je zadnja kitica doživela več variant?

Kot vsaka narodna ali ponarodela pesem. Kakor je starim partizanom znano, smo najprej peli tisto, ki pravi da pride dan, ko z Ljubljano, zdaj nevesto prodano, bomo šli pred svobode oltar. itd.

Očitno so mi, da ji manjka tertium comparationis, se pravi tretje v primerjavi, kar seveda ne drži. Res pa je, da so peli besedilo napak. Namesto »z Ljubljano«, »v Ljubljano«. Psihološko je bilo to povsem razumljivo. Pesem je sicer nastala že pozimi l. 1942 (okoli božiča v Ljubljani), toda razširila se je šele ob italijanski kapitulaciji, ko je imel vsak partizan v mislih samo eno željo: čiti prej v Ljubljano. Ker sem uvidel, da partizanov ne bo mogoče pripraviti do tega, da bi peli pesem pravilno, sem napisal novo kitico, ki se konča z »Dokler tu so brigade, kdo nam zemljo ukrade – na Slovenskem smo mi gospodar!« Prve tri vrstice te kitice imajo prav tako še eno varianto, ki pa ni moja. Menda jo je napisal Smiljan Samec. Ni slaba, saj zelo živo izpoveduje zgornj omenjeno hrepenenje po Ljubljani. Pa tudi pevnja je, zato nimam pomislekov ob njej.

V Šentvidu so potem, ko so zapeli Hej, brigade, recitali tudi vašo najnovejšo inačico.

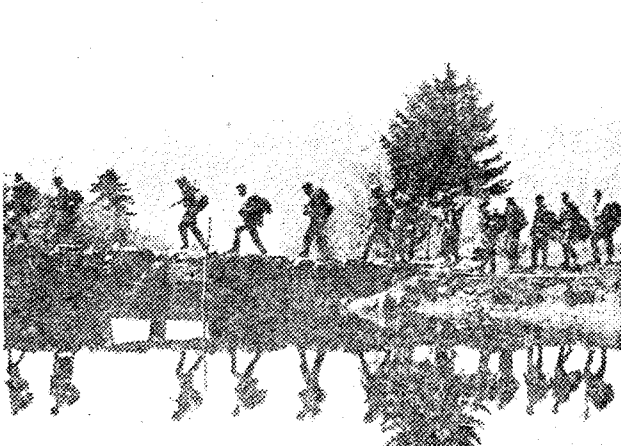
Iz temin zgodovine v preteče strmine smo se bili udar na udar in tako zmagujoče bomo tudi v bodoče previharili slednji vihar.

To varianto, ki sem jo napisal v želji, da bi pesem aktualiziral, so prvič peli ob osrednji proslavi 30-letnice OF. Vklešana je tudi v spomenik žrtvam fašizma v Kamni gorici na Gorenjskem. Mislim, da bi bilo prav, če bi jo pevski zbori peli, saj je izraz našega prepričanja in pripravljenosti, da se bomo uspešno upirali usodi tudi v vseh prihodnjih preizkušnjah.

Živa Drole

*In ko bo kladivo udarjalo trdi takt,
v srcih
tiho podzemno zvenel bo
tovariški glas
mrtvih:
ne pozabite nas?
Ne pozabite nas!*

Bogomil Fatur:
Minuta tišine

Čeprav ne bo izzvenelo preveč skromno, si vendar domišljamo, da smo v teh nekaj letih obstoja tržaškega partizanskega zbora vendar pripomogli k dozorevanju tega našega čudnega in miselnostno skrotovitega mesta. Zgodovina tridesetih let je marsikaj spremenila, marsikateri načrt postavila na glavo. Ubrala je doslej neslutena pota, in vendar je nekaj ostalo: prav ta želja po pravičnem svetu, v katerem je človek človeku brat. Ta naš svet nastaja danes in mi, čeprav prekaljeni v ognju razočaranj in nestrpne pričakovanja, ne bomo odnehali, dokler ne bo ta visoka ideja uresničena.

Sen temnih noči o jutru, ko bomo ramo ob ramo ustvarjali gmotne in kulturne dobrine skupaj, tržaški Slovenci in Italijani, ni več samo sen, pač pa trdno prepričanje, ki poganja našo energijo v novo ustvarjalnost. Tkali smo po poteh Italije in Jugoslavije niti prijateljstva in sporazumevanja in jih stkali v trden voz. Danes smo na fronti omike med zmagovalci. Bijemo se za našo drugo zmago, saj smo prvo, vojaško, že izbojevali. Sporočilo, ki ga nenehno pošiljamo od razuma do razuma, od srca do srca, se sedaj še glasneje oglašuje in se bo še, dokler ne bomo doživeli trumfa enakopravnosti za naše ljudstvo, dokler ne bo utihnil naš zadnji nasprotnik.

Partizanski zbor je od svoje ustanovitve pa do danes prepeval v štirih državah: v matični domovini, v notranjosti Italije, v Avstriji in na samem začetku, ko si jo 4. 7. 1972 v Trebčah pri Trstu nadel ime Tržaškega partizanskega pevskega zbora, je ob spremljavi partizanske harmonike gostoval v Kijevu in Volgogradu.

Vsestranska dejavnost TPPZ se je pokazala doma, v zamejstvu in drugod kot zelo plodna in razgibana. Sprva so v partizanski pevski zbor vstopali nekdanji borci, pozneje se jim je pridružilo lepo število mladih. Posebno razveseljivo je bil pristop glasbene mladine in recitatorjev, ki so s svojimi instrumenti in recitiranimi pesmimi obogatili barvitost in vsebino našega vokalno-instrumentalnega ansambla.

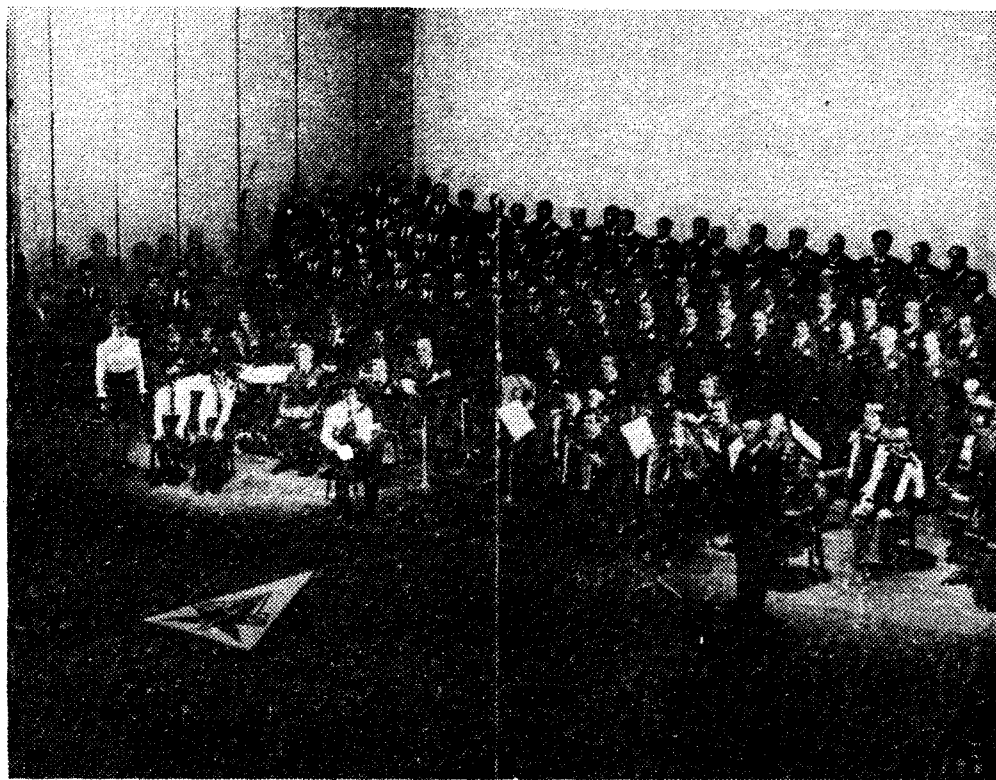
Na samem začetku si je partizanski zbor izbral tovariše, ki so sestavljali pripravljalni odbor, da bi pripravili osnutek dejavnosti ter ga predložili v odobritev občnemu zboru. Podčrtati je treba, da je naš kolektiv že ob sami ustanovitvi našel vsestransko naklonjenost občinstva. To nam je bilo v spodbudo, saj je bila pobuda pravilno postavljena. Mirno lahko trdimo, da je največje zagotovilo za obstoj Tržaškega partizanskega pevskega zbora ravno uspeh, ki ga uživa pri ljudskih množicah.

Na uradni slovesni ustanovitvi TPPZ v februarju leta 1973 smo v Trebčah pri Trstu izbrali za častne člane našega kolektiva tri tovariše, ki so zelo prispevali k uspehu naše revolucije: Janka Rudolfa, narodnega heroja in komandanta ter organizatorja OF, Arriga Boldrinija, odlikovanega z zlato kolajno in organizatorja odporniškega gibanja v Romagnu, ter Toneta Ukmarja, legendarnega komandanta Mira, španskega borca in osvoboditelja mesta Genove. Te tri osebnosti so nam in nam bodo vzor naše dejavnosti, tiste dejavnosti, ki jo je začrtala naša slavna preteklost – boj za narodni obstoj, za bratstvo med narodi, za socialne pravice in za mir v svetu.

Ves čas od prve vaje 1972. leta do 2. junija 1973 – to je datum prvega celovečernega koncerta, je zbor sodeloval in nastopal na raznih prireditvah. Prvi koncert pod naslovom »Partizanski miting« je ansambel imel v Kulturnem domu v Trstu. Publika je navdušeno sprejela nastop in tudi javna občila so o našem koncertu ugodno poročala. Naslednjega dne smo koncert ponovili s še večjim navdušenjem. Istega leta 1973, na dan borca, je TPPZ Pinko Tomažič nastopil v Ilirski Bistrici na veliki proslavi prekomorskih brigad. Sledili so koncerti doma v zamejstvu, v matični domovini, v notranjosti Italije in Avstriji. Vseposvoda, kjer smo nastopali, so sprejeli naše izvajanje s solzami v očeh in toplimi aplavzi. V letu 1973 smo izdali prvo brošuro, kjer smo prikazali dejavnost prvih dveh let. Naš prvi program »Partizanski miting« smo posneli tudi za radio in televizijo. Prva leta niso bila lahka, saj zbor ni prejemal nobene podpore. Rabili smo instrumente, ozvočenje

Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič Pesem za bratstvo med narodi

Pregled dejavnosti skozi desetletje: več kot 250 koncertov, dva izredna spomina

Kulturni dom v Trstu: ansambel TPPZ je s premiero Partizanske balade (25. januarja 1975) odprl niz proslav ob 30. obletnici osvoboditve

in seveda si je bilo treba nabaviti uniforme. S težavo, a vendar z združenimi močmi, smo vse uredili.

Vodstvo zbora si je prizadevalo, da bi organizacija stekla po najboljši poti. Gmotne podpore ni bilo, le malenkostna od dežele, ki je zadostovala za kritje stroškov enega samega koncerta na leto. Če pa pomislimo, da je povprečje nastopov na leto – trideset, si lahko predstavljamo, kako je težko voditi podoben ansambel, ki presega 120 rednih članov, ki prihajajo na vaje na Bazovico iz dvaindvajsetih vasi in samega mesta. Vendar ne bomo mogli po podobni poti v nedogled in prav je, da se tržaškemu partizanskemu zboru dode-

lijo potrebna sredstva za njegovo neprecenljivo poslanstvo, ki ga ne opravlja samo v zamejstvu, marveč tudi zunaj svojega ožjega prostora.

Petindvajsetega januarja 1975 smo v kulturnem domu izvajali nov program. Takrat smo postavili na oder tudi filmsko platno in sinhronizirali mednarodno partizansko pesem z dokumentarnimi filmi druge svetovne vojne. Partizansko balado smo posvetili trideseti obletnici osvoboditve. V tem letu smo izdali prvo ploščo.

Letnica 1975 je bila 30. obletnica osvoboditve, letnica prihoda v Trst naše osvobodilnice – ljudske partizanske vojske, osvoboditev

Brdo pri Kranju, 29. decembra 1975. Radostni izraz pevcev TPPZ, ko se na gostovanju pri tovarišu Titu rokujejo s človekom miru

Primorske, in leto podpisov osimskih sporazumov. Decembra tega leta je TPPZ doživel izredno priznanje: tovariš Tito nas je povabil v svojo rezidenco na Brdu.

Zunaj svojih rednih koncertov je vodstvo zbora organiziralo nekaj predavanj, izletov in piknikov, na katere so bili povabljeni tudi svojci naših rednih članov.

Vsak pevec se je v teh letih udeležil vaj, ki jih je bilo nad tisoč, bil je prisoten na dvesto petdesetih koncertih, na sto in več odborovih sejah in na nešteto drugih srečanjih v korist družbene dejavnosti našega kolektiva. Poleg tega so nam bili svojci članov vedno ob strani, tako na koncertih kot na proslavah prvega maja, ki smo jih vrsto let prirejali na Bazovici. Ob teh priložnostih so si družinski člani in podporniki zavijali rokave. Hvaležni smo jim.

Leta 1976 je ljubljanska televizija posnela naš drugi program »Partizanska balada«. Za to snemanje je naš ansambel poštvalno prihajal več kot dva meseca na teren, da posname posamezne kadre za televizijski film. Oddaja je bila v slovenščini in v italijanščini.

Leta 1977 je Vsestranska zveza partizanov Italije priredila drugi mednarodni partizanski praznik. Ob tej priložnosti je drugo omrežje italijanske televizije posnelo program našega zbora pod naslovom Recital padlim. V tem letu smo izdelali novo, tretjo brošuro.

Leta 1978 se je po radijskih in televizijskih snemanjih ansambel lotil študija tretjega programa Zemlja in narodi, ki je leta 1979 imel v tržaškem avdiotiju izreden uspeh na svoji premieri. Program je vseboval pesmi narodnoosvobodilnega boja in odporniškega gibanja, pesmi narodov, ki si utirajo pot v svobodo, in pesmi s socialno ter delavsko tematiko.

Poleg v materinščini smo program izvajali še v osmih jezikih. Namenili smo ga narodom, ki si utirajo pot v svobodo.

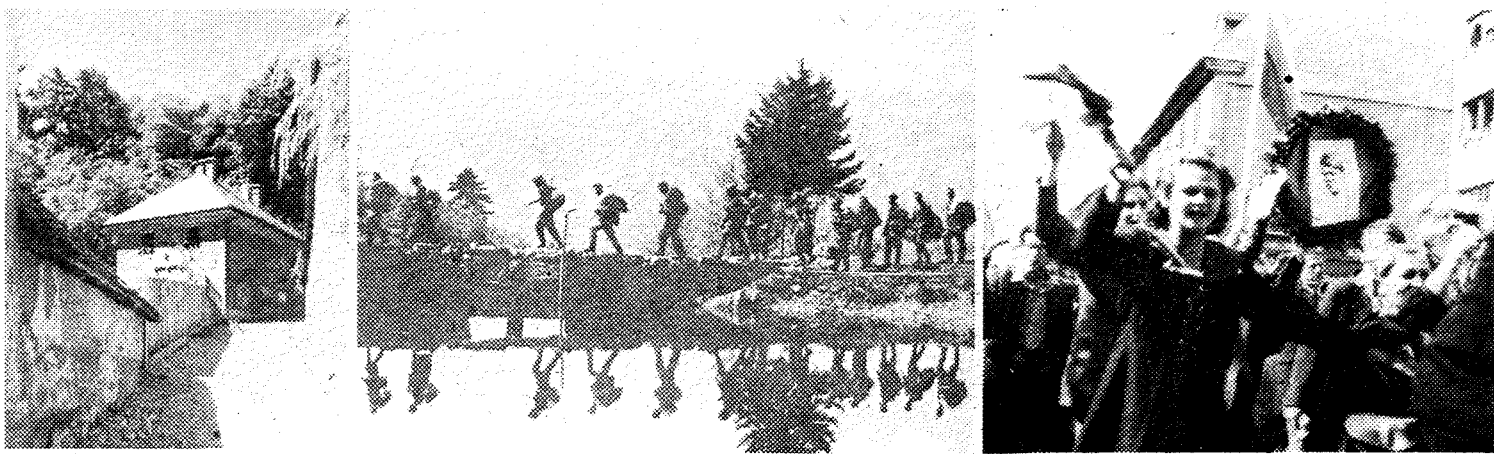
Med koncerti, ki so sledili premieri, je posebne omembe vredni tisti, ki smo ga imeli v Genovi, na devetem kongresu VZPI-ANPI. Tu smo doživeli izreden uspeh. Občinstvo v dvorani je po našem izvajanju stalo ploskalo in vzklikalo našim pevcem, godbenikom in recitatorjem. Kjerkoli se je TPPZ pojavil na oderu, ga je ljudstvo sprejelo s toplino. Naj bo to zaradi vsebine njegovega programa, ki obuja spomine na slavne zgodovinske dni našega trpljenja in hkrati odločnosti v boju za boljšo in pravičnejšo prihodnost.

Nismo nobena elita. To tudi nočemo biti! Smo orkestrirani ansambel, ki diha s polnimi pljuči, kakor je dihala in se bojevala naše ljudstvo v času velikih odločitev. Ta duh, ki ga zbor prenaša na vsakega poslušalca, vliva vsem vero v lepšo prihodnost. Zaradi teh vrlin so nam vrhunske kulturne in politične organizacije podelile visoka priznanja za naše izvajanje in naše poslanstvo. Med drugimi smo prejeli od ZZZB-NOV Jugoslavije red bratstva in enotnosti, od VZPI-ANPI posebno priznanje za razvijanje mednarodne partizanske pesmi, srednjeveški pečat mesta Trsta, ki ga je občinska uprava podelila Tržaškemu partizanskemu pevskemu zboru kot priznanje za njegovo pomembno umetniško in družbeno delovanje ter za prispevek k vrednotenju in pospeševanju bratstva med narodi.

Leta 1981 smo imeli občni zbor v novo urejenih prostorih našega kolektiva, kjer ima TPPZ svoj dom, in ki smo ga s prostovoljnimi delom uredili za vaje. Na občnem zboru smo naš glasbeni kolektiv poimenovali po velikem narodnem heroju Pinku Tomažiču.

Se bomo prepevali, seveda kolikor nam bo naravni zakon to dopuščal. Vrata Tržaškega partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič na Bazovici pa so na stečaj odprta za vsakogar, ki ljubi partizansko, narodno in socialno pesem. To vabilo je namenjeno še posebej mladini, saj bo s pomladitvijo svojih vrst lahko naš ansambel tudi v prihodnje nadaljeval svojo plemenito in pomembno poslanstvo.

Oskar Kjuder

»Titova intervencija me je prevzela. Zadel je naravnost to, kar so ta trenutek ljudje čutili... Molčali smo, ker nas je prevzela veličina tega trenutka!«

Svetozar Vukmanović-Tempo

Svetozar Vukmanović-Tempo, eden najbližjih Titovih sodelavcev, revolucionar, borec, politik in mislec, avtor mnogih del z različnih področij našega družbenopolitičnega življenja, živi danes dokaj odmaknjeno v idilični vasi Rijeka Reževići, nekaj kilometrov stran od Petrovca na moru, kraja, ki si še vedno ni opomogel od potresa. Tudi Tempova vasica na vsakem koraku žalostno opozarja na tragični dogodek.

Kraj kot ustvarjen za delo, ki zahteva zbranstvo – Tempo neutrudno piše – je svojega rojaka sprejel vase brez malih pridržkov, še več, nanj so ponosni in veliko dobrih besed vedo povedati o človeku, ki je vse življenje

Vlado Vuković

posvetil revoluciji, nenehno mislil o njej, jo dopolnjeval in odzemaš slabost, brez godrnjanja prenašal napore, ki jih nosi s sabo revolucija.

Na strmini, ki se spušča od magistralne ceste proti Budvi, so nametane hiše, nekje na pol poti do Tempa živi Vlado Vuković.

»Čujte, Tempo je človek na mestu. Poštenjak, kar govori, misli zares. Navajen je, da ti pove v obraz, brez dlake na jeziku, kar mu ni všeč, pa tudi tisto, kar mu je všeč. Dober sosed je, rad pokramlja z nami, spoštujemo ga in cenimo njegove zasluge, njegovo dobro sosedstvo,« je živahno razpredal zgovorni možakar.

Ko se je, že dolgo tega, Laković, Titov osebni zdravnik, prvič predstavil svojemu pacientu, mu je ta brez ovinkov dejal:

»Bodi z menoj takšen, kot je Tempo v politiki: oster, pošten in odkrit. Nikar mi ne prižanašaj z resnico, povej vse, kar boš ugotovil. Le tako se bova razumela.«

Malo ljudi, velika dejanja

Širok, toda ne razigran nasmeh. Vate šine občutek, kot da vse življenje poznaš tega človeka in da te tokrat pozdravlja kot znanca, sosedu iz Rijeke Reževići. Blage, a prodorne oči, črnogorsko tršata, visoka postava. Pogled je radoveden, raziskujoč, ves nemiren.

Stene delovne sobe so natlačene s knjigami, edini okras tega na videz zelo skromnega okolja sta portreta, ki ju je naredil njegov rojak Pero Nikčević. Na knjižni polici, na knjige prislunjena Titova slika. Tito na Visu.

Svetozar Vukmanović-Tempo

Sporočilo včerajšnjega dne

»Mnogi se danes ne znajdejo več v novih razmerah!«

V kotu posvetilo, posvetilo soborcu in sodelavcu Tempu.

Tempo ljubi umetnost, vendar je svojo zbirko umetniških del, okoli dvesto štirideset platen umetnikov različnih dežel podaril cetinski narodni galeriji. Tudi tjakaj jih lahko hodim gledat, kadar me prime, je dejal. Umetniško delo ima svoj pomen le takrat, kadar je na voljo ljudem, zanje je bilo naposled tudi ustvarjeno.

V štiridesetih letih je Svetozar Vukmanović-Tempo, predvojni komunist, delal v Beogradu, kjer je bil odgovoren za razpečevanje partijskega tiska. Takrat so z njim sodelovali Niko Vukčević, Branko in Ljubica Djonović, Slobodan Jovović, Blaže Janković in Biljana, Branko in Danica Maksimović, Brane Petrović, Zagorka Jovanović, Milo Bošković, »sami zvesti ljudje, hrabri borci, najboljši ljudje, nenehno izpostavljeni pritiskom, mučenju... nekateri so, da jih ne bi mučili, naredili samomor. Branko Djonović in Slobodan Jovović na primer...« pripoveduje Tempo.

»Da bi bolje razumeli takratni položaj in ozračje pa tudi sporočila, ki jih zgodovina nosi s seboj za današnji dan, bom moral povezati dva temeljna dogodka: sestanek 22. junija 1941 in četrtjulijske sklepe.

Zame je naša revolucija takoj za oktobrsko. Zakaj? Nenehno se zastavlja vprašanje, kako da je ta revolucija uspela s tako majhnim številom ljudi, z dvanajst tisoč člani komunistične partije in nekaj več kot enkrat toliko skojevci?

Bila je to močna, čeprav maloštevilna partija. To je bila Titova zasluga. Hotel je organizirati partijo, prilagojeno novim pogojem, z

»Glej, zgodovina je s sporočili prebogata...«

ljudmi, ki bodo pripravljeni bojevati se, prijeti za puško. Vendar je to lahko naredil le mlad človek. Zato se je Tito naslonil na mlade. V partijo so prišli skozi boj, tam so se preizkušali in potrdili in pozneje tudi upravičili zaupanje. Stari komunisti so partijo preveč zapirali, Tito je s tem korenito prekinil.

Veliko vlogo v razvoju partije so odigrali beograjski študentje, vendar Petko Miletić tega ni videl. Tukaj se je začel 1931 prvi upor proti diktaturi, za katerega je Petko dejal, da je majhna buržoazna stihija. Mi smo študentsko gibanje počasi, toda vztrajno spreminjali

v ideološko, komunistično gibanje, šli smo med ljudi, naravnost v tovarne, v množico. V tem tiči četrtjulijsko sporočilo, sporočilo zgodovine.

Glej, zgodovina je s sporočili prebogata. Imeli smo veliko revolucijo. V njej so sodelovali mladi, ustvarjali partijo in zrasli v močne vodilne, tako politične kot vojaške osebnosti, vendar se danes mnogi ne znajdejo več v razmerah, ko je treba zgraditi nove odnose med ljudmi, socialistične družbene odnose.

»Ljudje naj prihajajo na položaje iz boja...«

Razumljivo, oblast ljudi kviri. Tudi komuniste.

Ljubosumno varovanje položajev

So pač ljudje, ki bi si že danes radi zagotovili, da bi jim prihodnja generacija postavila doprni kip, poimenovala po njih ulice, šole, kakršna koli priznanja. Tudi zamerijo se ne radi. To velja za stare.

Mladi, na žalost, vse pogosteje ravnaajo tako, da je všeč tistim na vrhu, svoje mišljenje prilagajajo vrhu. Tudi z vodstvi je tako. Ta se ne izbirajo od spodaj, temveč od zgoraj. Kadrovske komisije predlagajo kandidate, ne delavec, in tako se ustvarja določen aparat.

Kaj bi o tem lahko povedal 22. junij, kaj 4. julij?

Od kje naj prihajajo ljudje na položaje? Kdo naj bo v samoupravnem vrhu? Nobene dileme ni: samo iz boja za samoupravo, od spodaj.

Kaj naredimo, da bi dobili ljudi? Kakšna je naša pripravljenost, da bi stopili »tja dol«? Povedal bom primer starega ravnanja, ne brez določene pomenljivosti.

Nekoč sem pred vojno prišel v Kragujevac, ki je bil znan kot »rdeča trdnjava«, vendar komunistov ni bilo veliko. Vprašal sem, s kom bi se lahko govoril razen s tistimi, ki so bili v moji družbi, ki so me sprejeli. Rekli so, da bi najbrž lahko bil primeren le eden, da pa je trockist. Do takrat so namreč vodstveni partijski delavci govorili le z vodilnimi v nekem kraju, tovarni... Tito je to prakso odločno zaobrnil.

Vprašal sem jih torej, čemu trockist. Vse kritizira, so rekli. Poslušajte, rad bi govoril z njim. Pripeljejo mi koga drugega kot Lazarja Koliševskega, ki je, pošten, toda zelo oster

Čemu noči za slepi rod prečute, čemu pričakovanj vekovi črni? Poslednjo iskro v mračnem srcu vrtni! Saj korenine niso še izrute. O, da bi kakor kače pod zemljo zasekale strup v tujčevo peto.

Miran Jarc:
Sonet obupa

človek, brž dejal: če si prišel ustanavljat partijo, najprej razpusti one stare.

»Partijo ustvarjaj iz nas, delavcev«

Danes je podoben položaj. Zveza komunistov se zapira vase. Kosovski primer je zgorel. Zakaj me niso pustili, da bi šel v podjetje, kamor sem se namenil, česa so se bali? Zame je jasno: bojijo se, da bi bil ogrožen njihov položaj.

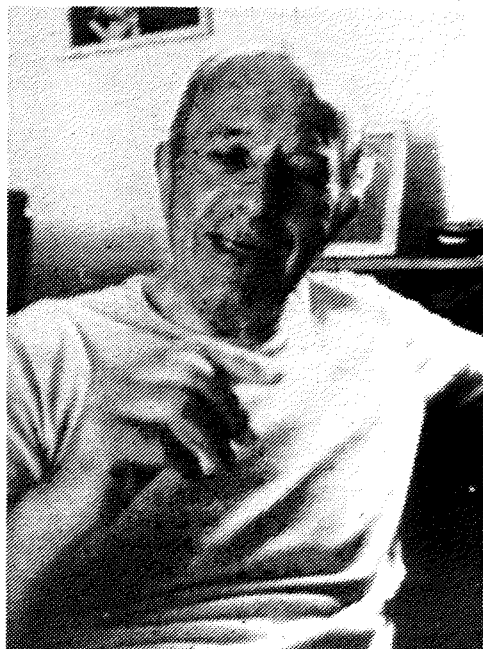
Ko je bila sklicana peta državna konferenca, je bilo to storjeno proti volji kominterne. Tito je hotel kongres, kominterna konferenca. Kongres je nevarnost, je govorila kominterna. Nikar ne podcenjujte sovražnika niti ne precenjujte svojih moči. Pojdite na manjše konference. Deset, dvajset ljudi. Če je potrebno povečati CK, pojdite na kooptiranje. Bilo je jasno, kominterna se boji nove, samostojne partije, zrastle iz množice. Iz boja. Neodvisne od nikogar. Brez takšne partije ne bi izvedli revolucije. Tudi zapletov leta 1948 ne.

Tito je moral poslušati. Toda, kaj je naredil? Gremo na konferenco, je dejal. Toda na konferenco s sto deset delegati. Konferenca torej z vsemi pravicami kongresa, ki lahko izbira vodstvo. Tudi tokrat je vodstvo izšlo iz boja.

Spet torej sporočilo. Ne poslušati vselej tistih zgoraj, samostojno pot je treba najti. Imeti vodstva, ki bodo kreativna, elastična, ki jih ne bo strah iti med ljudi, priljubljena med ljudmi. Vsako mišljenje, ki je drugačno, še ni tudi napačno. To je nevarno za birokratizacijo partije.

Tisti čas pa prinaša s seboj še nekaj drugega. Kominterna je rekla, naj jugoslovanska partija ne sprejme oboroženega boja, naj ne brani meja. Toda Tito je bil prepričan, da Jugoslavije, skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti, brez tega ne bi bilo. To je globoko sporočilo: Tito se ne ukloni, Tito gre z narodi v oborožen boj, nikakršnih samostojnih državic naj ne bo, temveč, enakopravna skupnost narodov in narodnosti.

Danes bi rekli: ne samostojne države, pač pa samoupravna skupnost, kjer naj bi bilo natanko jasno, kaj je treba rešiti centralistično, kaj na nivoju republik, občin in kaj na

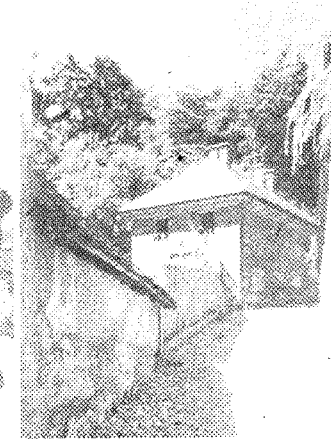
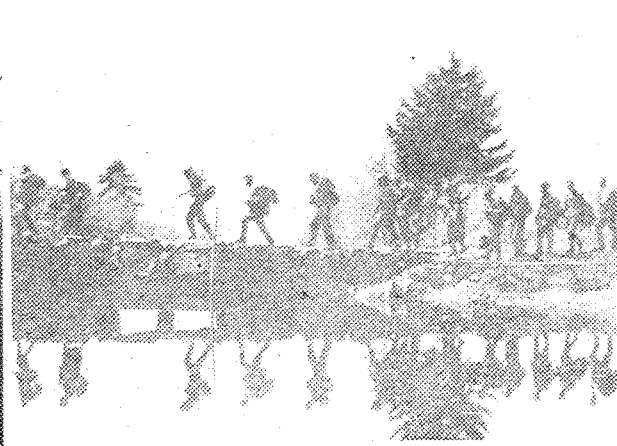
»Vsako drugačno mišljenje še ni narobe...«

nivoju delovnih organizacij. To se danes ne ve. Mi smo enakopravnost narodov in narodnosti spremenili v enakopravnost državic, to pa se je v bistvu pravzaprav spremenilo v enakopravnost birokracije, kjer se, denimo, nacionalno vprašanje, odnosi med republikami rešujejo v federaciji. Vendar bi morali ustvariti takšne odnose, kjer bodo te probleme reševali delavci, ne država, prek delegatov, tista vprašanja torej, ki jih moramo rešiti centralistično, osnovna vprašanja pa naj rešujejo neposredno...«

Milenko Strašek
(nadaljevanje
v prihodnji številki)

*Gozd in gora poj,
silen ženimo hrup;
boga gmajna, le vkup,
le vkup, le vkup z menoj,
staro pravdo v mrak tulimo,
da se pretulimo skozi to zimo.*

*Oton Župancič:
Veš, poet, svoj dolg?*

»... Svojega osnovnega poklica nikoli v življenju nisem opravljal. Razmeroma zgodaj sem se opredelila za svojo revolucionarno pot, kajti le-te ni bilo mogoče usklajati s poklicnimi zahtevami brez kompromisov. Tako se je bilo treba odločiti med morebitno poklicno kariero, mirnim družinskim življenjem in nemirno revolucionarno potjo...«

Tudi danes, ko je med slovenskimi komunisti ena tistih z najdaljšim »stažem«, ko je prekaljena v premnogo preizkušnjah predvojnega in medvojnega boja ter vojne graditve, ostaja Lidija Šentjursc skromna, predvsem pa – še vedno sredi toka naših družbenopolitičnih dogajanj. Njen realizem včasih sogovornika preseneti. V njenih pogledih ni prostora za nostalgčno spominjanje, v poznavanju sedanosti pa ne nestrpnosti do mlajših generacij, ki revolucije niso skušale v njeni najbolj krvavi obliki.

Prvo vprašanje se je ponujalo kar samo. Letos, ko praznujemo štirideseto obletnico začetka vstaje slovenskega in vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti, se pač pogosteje vračamo z mislimi v tisti čas usodne odločitve.

Tovarišica Šentjurčeva, kaj najprej prešine vaš spomin, kadar pomislite na čas pred štiridesetimi leti?

»Če naj ne govorim o tem širše politično, potem se najprej spomnim na svojo ilegalno vrnitev iz Srbije v Ljubljano in na prvo srečanje s tovarišem Kardeljem. Kot najbrž veste, so me že prvega maja 1941. leta Nemci aretirali v Hrastniku. Bilo je v deževni noči. Sergej je bil takrat še v ilegali. Ponoči je skušal priti domov, in je metal kamenčke na razsvetljeno domače okno, medtem ko so bili v hiši gestapovci. Hitro se je bilo treba znajti. Odprla sem okno in zaklicala nekaj besed v nemščini in tako opozorila Sergeja, da je še pravočasno pobegniti in ga takrat niso dobili z mano vred.

Ves čas, ko so me vodili skozi zapore v Laškem, Mariboru, s transportom v Srbijo, je bila moja prva misel, kako pobegniti nazaj v Slovenijo. Prek neke tovaršice Ivanke Mračević, ki je bila prej zaprta z mano v Požarevcu, sem dobila v Beogradu že v začetku avgusta zvezo, s pomočjo katere mi je uspelo pobegniti iz Lazarevca. Peš sem jo mahnila v kraj, deset kilometrov oddaljen od Lazarevca, od tam pa na vlak in v Beograd, kjer sem se znašla prvič v življenju. Bila sem brez dokumentov in vsega ostalega. Naslovi, ki sem jih imela s seboj za zvezo z beograjskimi tovariši, pa prvi hip niso bili uporabni, kajti bilo je ravno v času, ko so okupatorji izvajali široko akcijo aretacij. No, navsezadnje je bila zveza vendarle vzpostavljena, prišla sem v stik s centralnim komitejem in sem tovarišem izrazila tudi svojo pripravljenost, da bi se vključila v boj kar tam, če pa mi dovolijo, da se raje vrnem v Slovenijo in tam nadaljujem svoje delo. »Tako je nazadnje tudi bilo. S ponarejenimi dokumenti je prispela Lidija Šentjursc najprej do Zagreba. S seboj je nosila Titovo pošto za Rada Končarja in poziv v Stoliče za tovariša Kardelja.« Od Zagreba naprej sem potovala do takratne meje z Italijo, tam pa so me Italijani ustavili in sem morala iz vlaka. Pismo, ki sem ga imela za Kardelja, je bilo spravljeno v neki knjigi. To sem izročila nekemu učitelju na vlaku in ga prosila, naj jo odnese Sergejevemu staršem. Ker so bili vsi izkušeni ilegalci, sem upala, da bodo razumeli, da ni poslana knjiga kar tako. Zgodilo pa se je, da je ostala knjiga nedotaknjena, vse dokler se nisem vrnila v Ljubljano. Tako sem še pravočasno izročila pismo tovariša Tita Kardelju.

Ta moja pot iz Srbije v Ljubljano je torej moj prvi spomin na začetek vstaje. Sem sodi tudi pogovor s tovarišem Kardeljem, ki me je seznanil s položajem v Sloveniji, o razvoju Osvobodilne fronte in nalogah. Osebnost me je tudi zelo prizadelo, ko mi je

Lidija Šentjursc: pogovor ob 40-letnici vstaje slovenskega naroda

Vse življenje za revolucijo

tovariš Kardelj povedal, da so padli Slavko Šlander, Slava Klavara in še nekateri drugi. Hkrati pa je bila to še močnejša spodbuda za mojo takojšnjo vključitev v delo.«

Članica Komunistične partije Slovenije in Jugoslavije ste postali že leta 1932. Kakšne so bile takratne razmere v slovenski partijski organizaciji?

»V partijo sem se vključila v času prve obnove, po udarcu, ki ga je doživela partija v Sloveniji 1929. leta, ko so bila razbita partijska vodstva in prekinjene vse zveze s centralnim komitejem. Potem sta prišla iz zapora Kidrič in za njim Kardelj in tu je bila še skupina levo usmerjenih študentov, ki so s svojim delom vzdrževali stike s kraji, od koder so bili doma. Tako sem tudi jaz imela stike z revirji. Prek naših znancev in ljudi, ki smo jih poznali v domačih krajih, sta skušala tovariša Kidrič in Kardelj vzpostaviti ponoven stik s partijskimi organizacijami na terenu.

V tistem prvem obdobju svojega organiziranega delovanja sem bila, najbrž v mladostni zagnanosti, precej naivna in sem mislila, da mi bo že kar vsak pogovor z delavci omogočil neposredne stike. To mi je potem uspelo šele prek zveze z učiteljem Mencejem, ki je postal kasneje sekretar okrožnega komiteja. Šele potem smo se povezali tudi z drugimi komunisti, tistimi, ki so se vračali iz zaporov in tujine. Tega sama nisem več dočakala, ker so me prej zaprli...«

Lidija Šentjurčeva je svoje delo, še preden so jo odvedli na »robijo«, usmerjala v največji meri v povezovanje z delavci v revirjih, bolj kot v delovanje na ljubljanski univerzi, kjer je študirala. Prepričana je bila, da bo lažje našla somišljenike v okolju, ki ga je dobro poznala. Seveda je bilo študentsko gibanje tisti čas tudi na univerzi že močno razgibano in zlasti uperjeno proti Živkovičevi diktaturi ter za popolno in samostojno slovensko univerzo s pravico do dela in študija v slovenščini. »Razburjenje in upor je sprožala nekakšna težnja, da bi v Sloveniji uveljavili neke vrste

srbsko administracijo. Vse to in že razmere, ki sem jih poznala med delavsko mladino iz domačega kraja, me je že na učiteljsko usmerjalo k protestniškim akcijam. Zato je bilo samo po sebi razumljivo, da sem na univerzi takoj poiskala stike z naprednimi študenti in se jim priključila pri delu v organizacijah, ki so pripravljale razne protestne akcije. Kaj kmalu so me začele univerzitetne oblasti zasliševati, za njimi tudi policija...«

»Delo za obnovo partijskih povezav je bilo v začetku bolj samoiniciativno. Lotili smo se ga mladi: Kardelj, Kidrič in drugi tovariši. Večini je bilo komaj več kot dvajset let.

Takrat sem bila na univerzi pravzaprav edina ženska in sem skušala kot predstavnica pedagogov legalno delati in tudi brniti program, ki smo ga imeli. Hkrati z delom na univerzi pa smo se vsi tam zbrani skušali vključevati v delavska kulturna društva na terenih, od koder smo bili doma. Tako smo delovali v društvu Svoboda (v dramskih sekcijah, pri organiziranju predavanj) ter se hkrati vključevali tudi v športne organizacije, v zvezo kmečkih fantov in deklet. Prevzemali smo organizacijo združevanja kmečkih pa tudi delavskih žena, ki so jih prej združevale socialdemokratske sile. V mnogo primerih smo v teh društvi prevzemali vodstvo in tako prodirali tja tudi z našimi partijskimi programi in usmeritvijo. V tem znamenju so bili tudi (znani) zleti Svoboda, kot na primer celjski zlet 1935.

V revirjih je bil prvi odmev razširjenega delovanja partije akcija žensk leta 1933 (to je bilo že po mojem zaporu). Bila je akcija zveze kmečkih fantov in deklet, kjer je sodelovalo štiri do pet tisoč žensk iz vseh treh revirjev. Zbrale so se na tako imenovani uradni dan pred okrajnim načelništvom in protestirale proti odpuščanju delavcev oziroma tako imenovanemu »fajranju« (kar je pomenilo, da so v času krize rudarji in drugi delavci delali le po deset dni na mesec, preostali čas pa ostali doma – seveda brez plače). To je bila ženska stavka v bran pravici do dela in pravici do zaslužka za življenje.

Ženskim demonstracijam v letu 1933 je v revirjih sledilo neprekinjeno revolucionarno vrenje, tako med drugim gladovna stavka (julija) 1934, ki so jo organizirali revirski rudarji. Ozračje je bilo tako, da so podpora zahtevam rudarjev izkazovali tudi drugi, ne le komunisti (tudi tako imenovani srednji sloj), in so morali delodajalci zahtevam stavkajočih pod pritiskom javnega mnenja vsaj deloma ugoditi.

Omenjeni akciji in še številne manjše akcije ter tudi naša aktivnost na univerzi so bile vse v osnovi partijsko delo.

Izhajate iz revirske družine, postali ste študentka, kako so vas sprejemali, ko ste se vračali v revirje s partijskimi nalogami?

»Moj oče je bil rudarski nadzornik, kar sicer ni bil visok naziv. Umrl je že, ko mi je bilo komaj tri leta. Tako nas je preživljala mati, ki je imela gostilno. Nisem spadala med takratno pravo delavsko mladino v Hrastniku. Moja družina je bila bolj obrtniško trgovska, kar je tisti čas veljalo nekaj več. Zato mi je bilo tudi nekoliko težje prodrati med delavske vrste, saj so me v

začetku gledali z nezaupanjem. Tako za obdobje, preden so me prvič zaprli, ne bi mogla reči, da so me sprejeli za svojo. Tisti čas sem se tudi vozila v šolo in precejšen del časa sem bila z doma.

Seveda so se razmere popolnoma spremenile po vrnitvi iz zapora. Takrat so me ti ljudje šele zares sprejeli za enako med enakimi in od takrat naprej je vladal med nami tovariški odnos. Nikoli, v vsem mojem delovanju, skozi desetletja pa nisem čutila nikakršnih razlik med obnašanjem sotovarišev do mene, ki sem bila ženska. Vedno in povsod sem imela opraviti s tovariškimi odnosi. Morda je to izviralo tudi iz revirske tradicije, saj so imele tam ženske v demonstracijah in revolucionarnem vrenju prav tako vlogo kot delavci – rudarji. Žene rudarjev, tudi tiste, ki niso bile zaposlene, so sprejemali medse prav tako kot knape. Tako je bilo med hrastniškimi komunisti že pred vojno mnogo žensk, skoraj polovico! Bile so tudi članice mestnega in okrožnega komiteja. Skratka, nikdar nisem čutila v svojem partijskem delu kakršnegakoli razlikovanja zaradi tega, ker sem bila ženska.

Bili ste mladi, hodili ste v šolo in bili kot odlična študentka na dobri poti k poklicnemu uspehu. Partijsko delo pa vas je skraj v celoti tako zaposlilo, da je vaša življenjska pot tekla drugače, kot bi bila mogoče lahko. Ste se kdaj spraševali o tem?

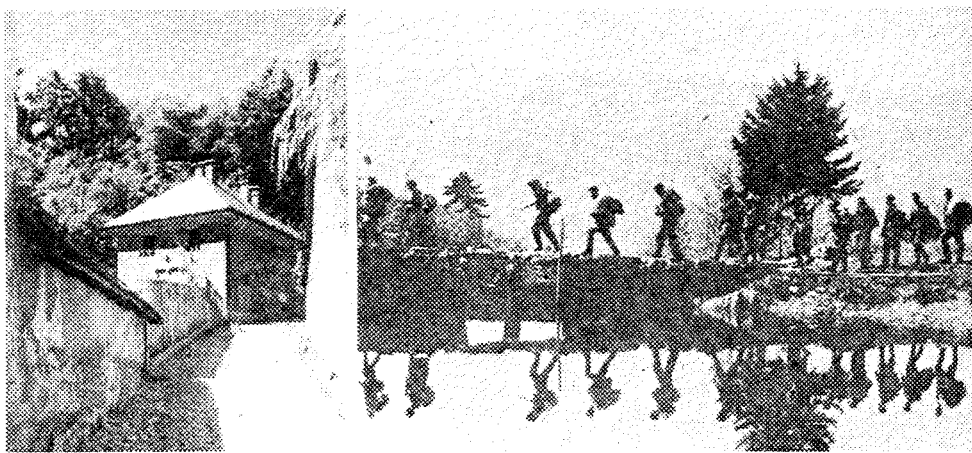
»Že na učiteljsko sem bila odlična študentka, vendar pa že od začetka ni bilo upati na kakšne posebno dobre možnosti, ker je bilo že mnogo učiteljev brezposelnih. Ustanovljeno je bilo celo društvo brezposelnih učiteljev. Res pa je, da ni bila izbira učiteljskega poklica nekakšna moja samostojna odločitev. V šoli mi je šla dobro matematika in tudi fiziko sem imela zelo rada. Ves čas sem upala, da bom lahko študirala karkoli takega, kar bo v zvezi s tema dvema predmetoma. Zelo sem si želela, da bi lahko postala rudarski inženir. Vendar študijski pogoji takrat niso dopuščali prehod iz učiteljskega na katero od fakultet tehniške smeri. Pa tudi na učiteljske (namesto v gimnazijo) sem prišla predvsem zaradi takratnega šibkega zdravja.

Svojega osnovnega poklica nisem opravljala nikoli v življenju. Razmeroma zgodaj sem se opredelila za svojo revolucionarno pot, česar pa ni bilo mogoče brez kompromisov uskladiti s poklicnimi zahtevami. Treba se je bilo torej opredeliti med morebitno kariero v poklicu in mirnim družinskim življenjem ter nemirno revolucionarno potjo. Mogoče je res, da je to moje nagnjenje k eksaktnim vedam povezano tudi z nekakim realističnim pristopom razumevanja sveta. Vsekakor pa nikoli nisem živela v oblakih.«

Živeti na trdnih tleh, bojevati se z nezmanjšano intenzivnostjo skozi vse življenje, je odlika največjih revolucionarjev. Še večja odlika, ki je prav gotovo za Lidijo Šentjurčevno tako značilna, je skromnost. Tista osebna skromnost, kakršna krasi le ljudi, ki so se brezkompromisno zapisali višjim ciljem, kot sta osebna sreča in mirno življenje.

Se sva se pogovarjali o zaporih v Požarevcu, o njenih prvih srečanjih s tovarišem Kardeljem na ljubljanskem učiteljsko, o okupirani Ljubljani in številnih čudovitih ljudeh, ki jih je tovarišica Lidija takrat spoznala... Tudi o današnjem trenutku, o smereh našega razvoja in težavah, s katerimi se srečujemo, sva spregovorili; toda to je že tema za prihodnjič, pogovor, ki ga bo treba še dopolniti in zaokrožiti. Iz vsega, kar sva o današnjem času spregovorili, pa velja vendarle poudariti njeno vero v nove generacije, zaupanje v našo samoupravno socialistično družbo, ki je še vedno znala najti poti iz svojih zadreg.

B. Ž. J.

*In šli za njim so bratje iz dežel
zahodnih,
od vsepovsod,
njim pot na Njim gre do dežel
svobodnih.
Mimo omrežja stopajo. Vsem v
srcih smel upor je,
oči jim že žarijo v zmagi.*

Mile Klopčič:
Srečanje v ječi

»Centralni komite Komunistične partije Slovenije, ki se je takoj po objavi vesti o napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo sestal v hiši Filipa Bernarda na Vodnikovi cesti št. 27 v Ljubljani, je še isti dan pripravil in izdal proglas, v katerem je ugotovil, da je cilj tega barbarskega napada v prvi vrsti uničiti poglavitno oporo podjarmljenih narodov, ki se bojujejo za svobodo, in da bo poraz napadalcev pomenil tudi vstajenje, osvoboditev in združitev slovenskega naroda...«

(Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941–1945)

Vroč, neznansko soparen dan. Iz asfalta puhti. Zdraviliški park v Laškem je skorajda prazen.

»Popoldan gremo z Lukom nad gobe, rad jih nabira,« pravi prvi mož laškega zdravilišča, Prosen, ko se vzpenja proti Lukovi sobi.

Lukova prijaznost razoroži v trenutku, nobene stvari ni, ki bi lahko le za hip zavrla pogovor, ki se je vnel že kar po prvih stavih. Ne gre drugače, prve besede so posvečene zdravju, ki Luku ni naklonjeno, vendar takoj vedro zanika prvemu obiskovalcu, ki nas je zmotil, da se ne misli vdati kar tako. Obiskovalcev ni malo. Srečali smo jih pred vrati, pozdravljali smo se z njimi v njegovi sobi. Beseda, dve, kakor je nanese, in spet smo ostali sami. Na svoj račun bodo prišli bržkone popoldne.

Kava, na polovičko priškrnjene cigarete in živahen pogled za stekli očal, vseskozi nekam mirna, dostojanstvena, pa neupognjena drža, roka v skorajda pravih presledkih potuje od pepelnika do ust.

Zavzeti in ogorčeni

»Slutili smo, kaj se bo zgodilo, pripoveduje Franc Leskošek-Luka, prvi komandant Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet, in ko sem tisto jutro poslušal radio, sem na hitro sklical sejo centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije. Še isti dan smo torej pripravili in izdali razglas, najpomembnejše je torej bilo storjeno. Nikakršne panike nismo čutili, še več, ozračje je bilo kar nekam slovesno po svoji, dmo zavzeti, da gremo v akcijo pa ogorčeni, da so Nemci napadli prijateljsko Sovjetsko zvezo.

Nobenega omahovanja ni bilo. Takoj smo šli v akcijo. V Ljubljani je bila že takrat pre-

Razvijati nesebičnost in odklanjati dobičkarstvo

Zemljo tratimo brez vesti

Delavec ima premalo oblasti v rokah

cej močna civilna zaščita, iz njenih vrst smo pošiljali v gozdove prve borce. Mobilizirali smo ves narod, ker smo le v tem videli edino rešitev. Nismo spregledali nekaterih posebnosti, specifičnosti slovenskega geografskega in političnega prostora. Potem se je seveda še marsikaj dogajalo. Tudi zaprli so me, v šempetrsko vojašnico, vendar sem po zaslugi Tomšiča in drugih vendarle ušel. Sedem nas je takrat pobegnilo.

Rad bi povedal, da se je takrat sposobnost kresala in oblikovala v boju, izrastla neposredno iz njega, da je ta boj že v prvih začetkih bil zaznamovan z neverjetno predanostjo in aktivnostjo, prijateljstvom in razumevanjem, kakršnega nisem spoznal ne prej in ne pozneje, da se nihče ni vprašal, kaj bo prinesel jutrišnji dan. Takrat si zastavil glavo, tako je bilo vsak dan, danes bi se te kvalitete morale preliti v drugačne pomene, morali bi znati žrtvovati svojo udobnost za napredek družbe, razvijati nesebičnost, odklanjati dobičkarstvo, ki na veliko cveti, že kar nerazumljivo, in – to se mi zdi zelo pomembno – močneje upoštevati znanje.

Delo komunistov je zaprto v lastne kroge

Potuje Lukova roka, naravnost v oči gleda, prebada, ne ostro, pač pa mehko prijazno. Vate zleze. Misli, ki jih oblikuje v stavke, so preproste, vsem razumljive in že kar pretirano jasne. Hudo naravnosten je. Brez dlake na jeziku. Ne zato, da bi se ga bali. Resnici je vdan.

Hlastanja za znanjem, tako značilnega za stare komuniste, ki so v zaporih obračali liste marksističnih in drugih teoretikov, slovarje in evropske klasike leposlovja, misli Luka, je premalo in prelahko se danes pride na položaj, kar pušča za sabo nedelavnost pa tudi apolitičnost.

»Poglej,« se nekako izvleče iz svoje mirnosti, na vratih že spet trka, novo kavico prine-

so, »imamo dobro mladino, a je ne znamo pritegniti. Premalo se ukvarjamo z njo, vodstvo je vse premalo predorno, aktivistično in nekam neživljensko. Mobilizacijsko je neučinkovito, bi dejal. Brigade niso vse.

Pa spet zveza komunistov. Zaprti so v svoje lastne kroge. Če bi tisti dvaindvajseti julij, ko smo ustanovili Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet, moral kaj povedati današnji generaciji, bi povedal prav to: treba je med ljudi, tam spodaj se je treba gibati, ne

med resolucijami, skladovnicami papirja in grozljivim sestankovanjem. Tistikrat smo bili komunisti nenehno med ljudmi, partija je imela velik ugled, njenih ljudi niso poznali, so pa čutili njeno delo. Ilegala je izžarevala vse tisto, kar je vzbujalo ugled, spoštovanje. Zdaj pa se je preveč razbohotila birokracija. Po mojem bi morali vrniti izkaznico vsaj tretjini. Prečiščena zveza komunistov bi zagotovo bila močnejša, koristolovci naj si druge poiščejo svoje kalne vode.

Skoraj nič ni bilo nemogoče

Franc Leskošek-Luka, minister za industrijo. Sam je nosil odgovornost, sam zbiral ljudi okoli sebe. Če le mogoče, najboljše. Če je delovna organizacija, fabrika, grmi Luka, prerastla direktorja, sta se pogovorila: poslej je vodil manjše podjetje. Takšno, ki mu je bil kos, vendar je imel isto plačo. Zaslug ne gre odrekati. Sproti je ocenjeval sposobnost ljudi, vse je poznal, vedel je, kdo kaj zmore.

In prav zaradi tega ni bilo skoraj nič nemogoče. Rekli so, Luka, potrebujemo tanke.

»Kje naj jih vzamem,« je brezmočno vpraševal, a že tisti hip začel vrtati vase. Tanki so kmalu začeli ropotati na gosenicah.

»Danes imamo precej več možnosti kot takrat, vendar preveč govorimo in premalo mislimo. Manjka nam znanja. Licenca nam je bog in cesar obenem. Tudi predrago plačuje mo to znanje. Ponekod delajo na delovnih

mestih ljudje z izobrazbo, ki sploh ni potrebna, saj bi za tisto delo lahko človeka usposobil v nekaj dneh, ga priučil v največ mesecu dni. Tako je pri povsem avtomatiziranem delovnem procesu, kjer ni treba bogve kakšnega znanja, tako je tudi drugod. Proizvod je potem, razumljivo, drag in nekonkurenčen. In naprej: tudi organizacijsko, po posameznih panogah, nismo na trdnih tleh.«

Delavčevo usposabljanje je treba vseskozi zasledovati, človek mora zrasti iz dela za delo, ne iz birokratskih zakonov ali vanje. Vse to se prelije v samoupravljanje. Vanj tlačimo papir, »preveč obremenjujemo naše gozdove,« strmo dvigne pogled, kot da bi čakal na odgovor. Samoupravljanje je trdna, gotova, toda prepočasna in premalo sistematična pot.

Da jemljemo delavcu in kmetu, poljem in tovarnam denar. Preveč denarja. Kako naj ta industrija, to gospodarstvo živi? Našo industrijo smo obremenili. Delavec, samoupravljalca zaradi tega nima volje, delegatski sistem pa ne deluje. Vse je povezano, povezave pa ne čutimo ali nočemo čutiti. Delavec, zabent Luka, ima premalo oblasti v rokah. Natančneje bi moralo biti jasno, kdo je za kaj odgovoren in do kje sega ta odgovornost, kaj naj bo v rokah republike in federacije in kaj ne. Zaradi tega samoupravljanje, tudi odločitve naj bodo samoupravne, ne bo nič okrnjeno, le sinhronizirano.

Svet pozorno spremlja naše samoupravljanje, kaj pa mi?

»Najboljše odvzamejo in presadijo na domača tla,« trdi Luka, »mi pa nekako nismo pripravljeni prevzemati tisto malo dobrih rešitev, kar jih premore kapitalistični družbeni red. Pogled čez domači plot je preveč naporen zadeva.

Naj navržem: ko sem včasih hodil po tovarnah, se je vse svetilo, od hal do ljudi. Videti je bilo, da so tako naredili zaradi obiska. Zakaj ni vselej tako?

Danes stokamo zaradi žita. Veliko napak smo naredili v preteklosti v kmetijstvu. Nekaj smo jih popravili, strokovnosti na njivah pa je še vedno premalo. Spet gre za vprašanje znanja, učenja. Pojdite v kmetijske organizacije. Koliko inženirjev in tehnikov čepi in strmi v papir, namesto da bi dihal z zemljo? Zemljo grozljivo izkoriščamo, tratimo jo brez vesti, pa smo še pred pol stoletja tako rekoč vsi skupaj bili kmetje. Obnašamo se čudno, enkrat nimamo gnojil, drugi ne rezervnih delov, tretji ne kombajnov. Marsikaj zahtevnejšega naredimo, pa bi tudi to zmogli. Ob pravem času. Kombajne pa uvažamo, tratimo devize. Človek tega preprosto ne razume, kar po sabotaži diši. Kje na svetu sežigajo slamo, kot delamo to pri nas? To je treba povedati na glas!

Kako naj se obnaša nekdanji borec, stari partizan, človek z bogatimi izkušnjami, kakšno je njegovo sporočilo?

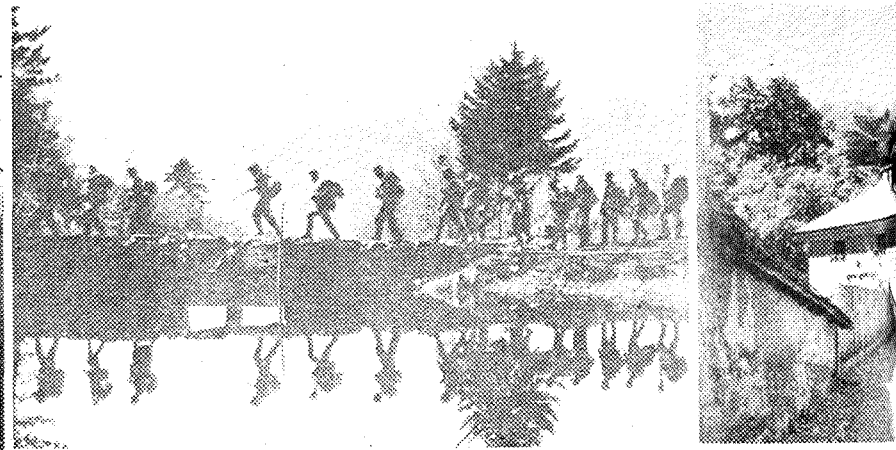
»Saj to smo nešteto povedali,« odvrne Luka. »Delati, delati, povsod, kjer je le mogoče, opozarjati, nikogar naj ne bo sram in nikomur nerodno. To smo revoluciji dolžni. Žalostno je, da borci, vsaj nekateri vračajo partijske izkaznice. Morali bi se vprašati, zakaj. Morda v zvezi komunistov ni več v redu. Treba bi bilo raziskati vzroke in potem ukrepati in ne le venomer opozarjati. Prepričan sem, da je borčevska organizacija ena najboljših in vsekakor najbolj zvesta družbi, za katero so se bojevali njeni člani.

Skoraj prepričan sem, videti je bilo tako, da je Luka vendarle hotel še nekaj povedati, ko je vstopil Prosen, direktor zdravilišča. Luka ni verjel, da je čas tako hitro premikal kazalce. Z dostojanstveno mirnostjo je sprejel Prosenovo ugotovitev, da ga kosilo čaka.

Milenko Strašek

*O, če ljudi bi ne bilo pri nas,
ljudi, ki ne ubogajo na vsak ukaz,
tedaj bi nas že kdaj odnesel plaz.
Tako pa še živimo,
čeprav nas je milijon samo,
zdahnili bi,
da ne trpimo
z uporom, dvignjeno glavo!*

Karel Destovnik-Kajuh:
Slovenska pesem

V zgodovini našega naroda ni osebnosti, ki bi v tako kritičnih razdobjih svojega časa toliko prispevala k reševanju njegovih poglobitih vprašanj, kot je v našem prelomnem času prispeval tovariš Kardelj. Revolucionarna moč njegove ustvarjalne osebnosti in njegovo poznavanje družbenih tokov, protislovij in zakonitosti našega časa sta odločilno pripomogla, da je usodo slovenskega naroda vzel v svoje roke naš delavski razred na čelu s komunistično partijo, da si je naš narod s svojim narodnoosvobodilnim bojem in s socialistično revolucijo zagotovil svoj nacionalni obstoj in v svoboden razvoj in se enakovredno vključil med najnaprednejše sile, ki v temeljih spreminjajo sodobni svet.

Poleg največje osebnosti naše revolucije in naše zgodovine – tovariša Tita – je obplejati velikih revolucionarjev vseh naših narodov in narodnosti posebno častno zapisano v njihovo zgodovino in zgodovino Jugoslavije tudi ime tovariša Kardelja. Zlasti je neprecenljiv in pomemben njegov delež v razvoju socialistične revolucije in socialističnega samoupravljanja, pri ustvarjanju in utrjevanju nove Jugoslavije kot bratske skupnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Zavest o usodni povezanosti Slovencev z drugimi jugoslovanskimi narodi nas je spremljala ves čas naše zgodovine od prvih začetkov porajanja naše slovenske zavesti. Po zaslugi Komunistične partije je naša svoj polni izraz in veljavo v vstajah jugoslovanskih narodov in narodnosti, katerih 40-letnico praznujemo v tem mesecu. V osvobodilnem boju naših narodov in narodnosti, v času obnove po vojni in pri graditvi naše socialistične samoupravne družbe sta se v hudih preizkušnjah kalila njihovo bratstvo in enotnost in poglobljala njihova enakopravnost, socialistično samoupravljanje pa je postalo razredna vsebina ter družbena in politična osnova njihovega sožitja.

22. julij – Začetek splošne vstaje

Vsak narod in vsaka narodnost v Jugoslaviji na svoj poseben način doživlja, ustvarja, neguje in razvija to sožitje kot pogoj za svoj obstoj in razvoj in po svoje prispeva k uresničevanju in poglobljanju tega velikega Titovega življenjskega dela. Tovariš Kardelj se je ob Titu in z njim najbolj poglobil v družbene zakonitosti in materialne pogoje skupnega življenja in razvoja in enakopravnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti ter v posebne značilnosti življenja in razvoja vsakega od njih. Z enako zavzetostjo je pomagal v vseh republikah in pokrajinah reševati mnoge probleme med vojno in po njej, zlasti mnoga odločilna vprašanja družbenoekonomskega razvoja in političnega sistema ter uveljavljanja samoupravljanja v mestih in na vasi. Nenadomestljiva je njegova vloga pri reševanju kmečkega vprašanja in socialistične preobrazbe naše

vasi. Zato spada tovariš Kardelj med tiste osebnosti jugoslovanske revolucije in delavskega gibanja, ki uživajo spoštovanje in priznanje povsod v Jugoslaviji.

Dan vstaje slovenskega naroda, katere 40-letnico danes proslavljamo, se je sistematično pripravljala politično, organizacijsko in vojaško že pred vojno in zlasti po kapitulaciji stare Jugoslavije in razkosanju Slovenije. Ustanovni sestanek Protiimperialistične fronte 27. aprila 1941. leta je odigral odločilno vlogo v političnih pripravah na združevanje množic za oborožen boj. Že na dan napada na Sovjetsko zvezo so se začele ustanavljati prve partizanske čete. Že takrat se je ustanovilo glavno poveljstvo slovenskih partizanskih odredov, CK KPS je že takrat izdal poziv na oboroženo vstajo, Protiimperialistična fronta pa se je preimenovala v Osvobodilno fronto slovenskega naroda. Tako pomeni 22. julij dan, ko so posamične partizanske akcije v vseh predelih Slovenije začele preraščati v splošno vstajo in ko se je začela na vsem slovenskem ozemlju Osvobodilna fronta z oboroženo akcijo uveljavljati kot politična oblast. Njen Vrhovni plenum se je zato zelo kmalu preoblikoval v Slovenski narodnoosvobodilni odbor.

Na teh osnovah se je narodnoosvobodilni boj v Sloveniji združil z narodnoosvobodilnim bojem in vstajo drugih narodov in narodnosti Jugoslavije. Na teh osnovah je rasla in se razvijala narodnoosvobodilna vojska Slovenije kot sestavni del narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije. Ustanavljali in branili smo osvobodena ozemlja, v skladu z odnosom sil in potrebami partizanskega vojskovanja, naučili smo se vojskovati in zaledju sovražnikovih armad, naučili smo se delovati samostojno in iniciativno in stalno usklajevati in podpirati naše akcije zahtevam širših nalog. Pri dobili smo si izkušnje, da se v naših pogojih lahko narodnoosvobodilni boj in njegove vojaške enote obdržijo in da postanejo praktično neuničljive le, če rastejo v nepretrgani povezanosti z osvobodilnim gibanjem, organiziranim v OF, in če odkrivajo izvirne, njemu ustrezne oblike organiziranja in vojskovanja, pri čemer je tako dosledno vztrajal tovariš Kardelj, takrat in nič manj kasneje, pri razvijanju našega sistema splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite.

Štiri milijone delavcev na novo zaposlenih

Ob 40-letnici vstaje lahko s ponosom ugotovimo, da vsak del naše domovine dokazuje, kako se je zboljšalo življenje delovnih ljudi, kako se je spremenila njihova izobrazbena in kulturna raven, kako se razmeroma hitro premošča nekdanji prepad in presegajo razlike med mestom in vasjo, kako smo tudi v razvoju materialnih osnov naše družbe držali korak z napredkom v svetu. Ti uspehi so bili mogoči, ker smo reševali protislovja našega družbenega razvoja in gospodarske težave v prete-

klih 30 letih na temelju socialističnega samoupravljanja in zlasti s krepitvijo in razvijanjem dveh njegovih trajnih sestavin, to je samoupravnega položaja delavcev v združenem delu in vseh delovnih ljudi pri odločanju o pogojih, sredstvih in rezultatih svojega dela in odgovornosti socialističnih republik in avtonomnih pokrajin za svoj lastni razvoj in za razvoj federacije kot celote.

Tovariš Kardelj je leta 1978 v članku Samoupravljanje in neuvrščeno pokazal na mednarodni pomen samoupravljanja in neuvrščeno, ker dajeta odgovor na nasprotja ter dileme ne samo jugoslovanske družbe, temveč sodobnega sveta sploh, posebej v sodobni socialistični praksi in v odnosih med socialističnimi deželami. Tako je Kardelj tudi iz teh mednarodnih razsežnosti osvetlil temeljno družbeno usmerjenost in izkušnjo družbenega razvoja Jugoslavije v zadnjih tridesetih letih, da namreč Jugoslavija lahko rešuje svoje dileme in protislovja samo z doslednim vztrajanjem pri teh temeljnih stališčih in trajnih usmeritvah svojega delovanja.

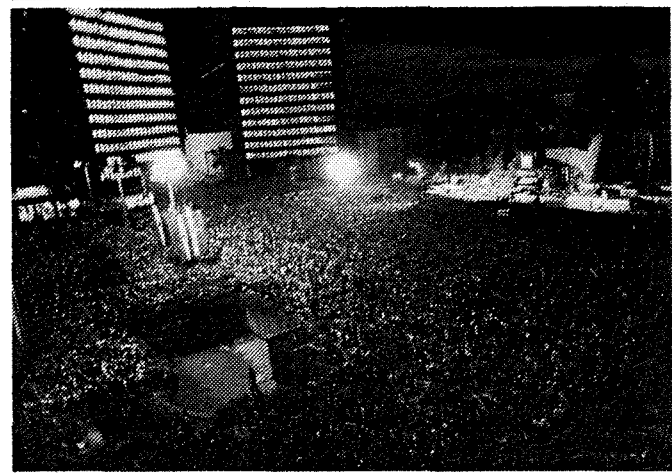
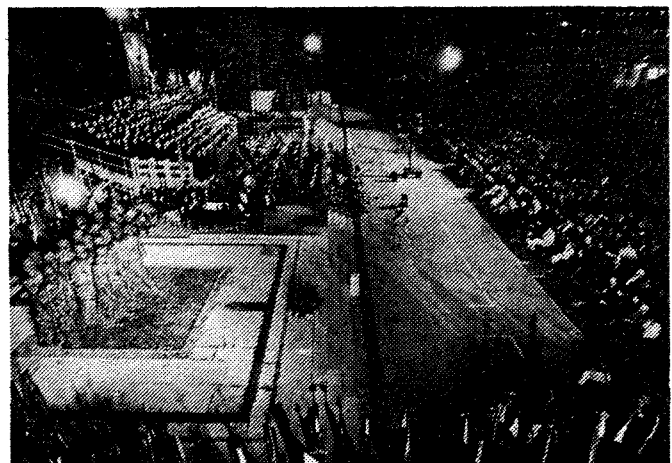
Ko je tovariš Kraigher opozoril na sklepe kongresa samoupravljalcev, je nadaljeval: V preteklih letih smo dosegli novo kvaliteto v stopnji gospodarskega razvoja, v industrializaciji naše države in pri napredku kmetijske proizvodnje, v vse večji družbeni delitvi dela, v vse sodobnejši in zahtevnejši tehnični opremljenosti v vseh panogah in dejavnostih in še posebej v industriji in kmetijstvu, z zmanjševanjem razlik med razvitimi in nerazvitimi predeli naše države, pa tudi v posameznih republikah oziroma pokrajinah. Znatno smo povečali družbeno produktivnost dela in na tej osnovi tudi občutno zmanjšali socialne razlike, zlasti z velikimi uspehi v za-

poslovanju v vseh republikah in pokrajinah in še posebej v manj razvitih in na Kosovu: v 30 letih smo vključili v združeno delo več kot 4 milijone delavcev in delovnih ljudi z bistveno višjo kvalifikacijsko strukturo.

V tem času smo zgradili celotno zgradbo političnega sistema socialistične samoupravne demokracije z osnovami samoupravnih družbenoekonomskih odnosov v celotni družbeni reprodukciji. Razpolagamo s številnimi kadri na vseh področjih družbenega dela in življenja, ki dokazujejo svojo usposobljenost tudi za najzahtevnejša strokovna in znanstvena dela.

Dokončen obračun s slabostmi

Tako nagel gospodarski in splošni družbeni razvoj pa je nosil s seboj tudi nekatera protislovja in gospodarske težave, katere moramo reševati prav sedaj z vso odločnostjo in doslednostjo. Predsedstvo SFRJ je že na 3. kongresu samoupravljalcev opozorilo na neposredne naloge, katerim moramo v sedanjem trenutku nameniti vse naše sile, da bi spremenili neustrezna gospodarska gibanja, ki ogrožajo dosežene uspehe, in da bi zagotovili pogoje za uresničevanje osnovnih ciljev skupne ekonomske politike in družbenega razvoja Jugoslavije. Na to je predsedstvo SFRJ opozorilo tudi skupščina SFRJ ter predsedstva socialističnih republik in avtonomnih pokrajin. Skupščina SFRJ in skupščine socialističnih republik in avtonomnih pokrajin, njihovi izvršni sveti in drugi organi kakor tudi vse družbenopolitične organizacije razvijajo sedaj vse intenzivnejšo in vsebinsko konkretnjšo aktivnost za uresničevanje osnovnih ciljev naše ekonomske politike in za obvladovanje dveh

S slovesnosti ob odkritju spomenika Neprecenljiv je delež v razvoju socialistične

Slavnostni govor predsednika predsedstva SFRJ Sergeja

glavnih slabosti, ki preraščata v vse bolj resen politični problem: to sta neugoden razvoj odnosov s tujino in neobvladana rast cen in inflacije.

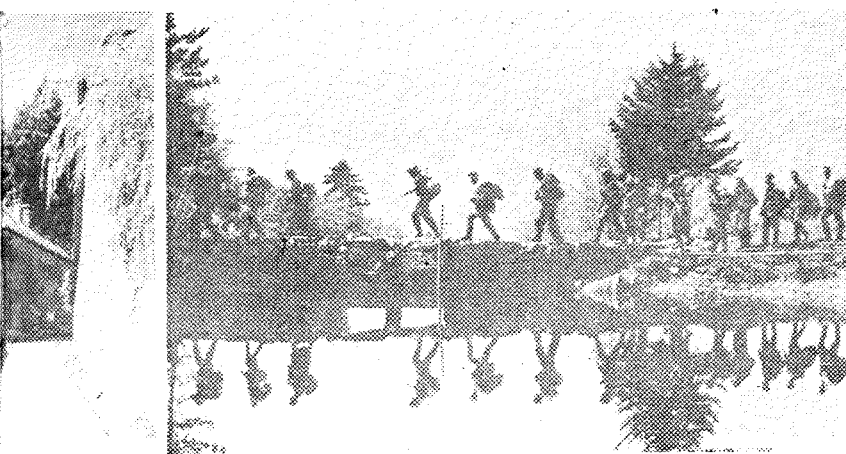
Popoln uspeh teh široko zastavljenih naporov in ukrepov zahteva, da v naši ekonomski politiki oziroma v njeni praksi dokončno obračunamo z eno njenih osnovnih slabosti. Obračunati moramo s politiko samozadovoljnega zapiranja vase, s politiko podrejanja demokratično ugotovljenih splošnih in skupnih potreb in interesov posameznim načrtom ne glede na posledice za celoto in ne glede na težave, ki jih s tem povzročamo drugim. Takšna politika je s samoupravljanjem nezdružljiva in je svojevrstna posledica in odraz politike avtarizacije razvijajo sedaj vse intenzivnejšo in vsebinsko konkretnjšo aktivnost za uresničevanje osnovnih ciljev naše ekonomske politike in za obvladovanje dveh

Njena posledica je voluntarističen, samovoljen odnos do zakonitosti domačega in mednarodnega trga, neutemeljeno dvigovanje cen, ob tem pa v mnogih delovnih organizacijah nizka produktivnost proizvodnje, tako da poslujejo na meji rentabilnosti ali z izgubami. Njen vpliv pa se kaže tudi v neobzdrani stihiji v gibanju vseh vrst potrošnje ter v stalnih težavah z likvidnostjo tako organizacij združenega dela kot bank.

Taka politika sloni, po drugi strani, vedno na zadolževanju in si zna vedno izposlovati emisijo denarja prek kreditov za obratna sredstva ter njihovo spreminjanje v dolgoročne naložbe in v vir stalnega napajanja vseh vrst potrošnje. To je eden glavnih virov inflacije, ki še vedno deluje. Inflacija pa ob taki politiki sama kot taka s stalnim razvrednotenjem ekonomskih pa tudi splošno veljavnih družbenih meril krepi monopolistične težnje v gospodarstvu, krepi težnje po zapiranju trga in slabi delovanje enotnega jugoslovanskega gospodarskega področja. Za te pojave je tako kriva predvsem naša nedoslednost v samoupravljanju, ne pa samoupravne sistemske rešitve, kot trdijo danes vse glasnejše prav tisti, ki nam namesto samoupravnih rešitev ponujajo vračanje na sestavine starega, preživelega sistema, ki smo jih s spremembami ustave opustili prav zaradi njihove neuspešnosti in politične nevzdržnosti. To so tudi glavni razlogi, da združevanje dela in sredstev na podlagi skupnih programov zaostaja za dejanskimi potrebami. Vse to tudi slabi delovanje objektivnih družbenoekonomskih osnov za samoupravno družbeno planiranje in njegovo integracijsko delovanje.

Za večjo učinkovitost upravnih organov

Prav zato je pred nami še ena naloga, če hočemo resnično premagati tako politi-

*Saj tu pri nas
ni cvetja
ne poletja
ne modrine,
ko da se je ustavil čas,
od hipa pa do hipa
nam čez črne stene
le mračna senca bajoneta šine.*

Ivan Minatti.
Pri nas

Edvardu Kardelju žtovariša Kardelja čne revolucije

Kraigherja

Naj ob tej slovesni priložnosti spomnim na naslednja jasna stališča in usmeritve tovariša Kardelja iz njegove zgodovinske knjige »Smeri razvoja...«: »Noben sistem, tudi naš družbenoekonomski ne, s tem pa tudi delegatski sistem, ne more uspešno delovati stihijno brez vsestranskega opiranja na celotno zavestno ustvarjalno silo subjektivnega faktorja družbe. Tudi v delegatskem sistemu, kakor v družbenem življenju sploh, spontanost in avtomatizem ne moreta zamenjati ustvarjalne sile družbe. Vloga subjektivnega faktorja v delegatskem sistemu se mora začeti pri delegacijah temeljnih samoupravnih organizacij in skupnosti, kajti sicer ne bi mogli dosledno izvesti delegatskega sistema tudi na drugih ravneh odločanja.«

Mislim, da te usmeritve same po sebi dovolj jasno govorijo, kje so danes glavne naloge družbenopolitičnih organizacij, tako njihovih vodstev kot njihovih osnovnih organizacij v temeljnih organizacijah združenega dela in v samoupravnih organizacijah in skupnostih, pa tudi znanosti in vseh drugih subjektivnih socialističnih sil.

Pospeševati moramo materialne osnove razvoja na Kosovu

Na dogodke na Kosovu je Jugoslavija, pa tudi Slovenija, reagirala kot enoten živ organizem, ki je to doživel predvsem kot udarec proti sožitju narodov in narodnosti Jugoslavije. Pokazalo se je, kako so v zmoti tisti, predvsem iz tujine, ki ne razumejo ali podcenjujejo dejstvo in pomen življenjske povezanosti naših narodov in narodnosti, ki so postali v povojnem sožitju in razvoju trdna in nerazdružljiva skupnost. Zato je tudi bila naša reakcija tako odločna, in tako bo, če bo potrebno, tudi v prihodnje.

Sovražnik na Kosovu še ni razbit in popolnoma onesplošen za akcijo. Subjektivne socialistične sile na Kosovu delujejo z vso intenzivnostjo, da pozdravijo rane, ki jih je samoupravljanje, medsebojnemu zaupanju in sožitju narodov in narodnosti na Kosovu prizadel sovražnik, da onemogočijo morebitne njegove nove izpade in da jih dočakajo politično popolnoma pripravljeni. K temu bistveno prispeva proces diferenciacije, ki poteka po svoji logiki v vseh sredinah in zlasti v zvezi komunistov. Pri tem prihaja do izraza zavest posebne odgovornosti Albancev na Kosovu, kjer imajo večino in odločujoč položaj v našem družbenopolitičnem sistemu za krepitev sožitja in varstva pravic ter enakopravnosti drugih narodov in narodnosti oziroma njihovih pripadnikov. Prav tako se kaže zavest podobne odgovornosti tudi v Socialistični republiki Srbiji, da namreč varuje kot celota neovirano uveljavljanje ustavnih pravic in obveznosti avtonomne pokrajine Kosova, da omogoča in pospešuje razmah samoupravnih odnosov in sožitja Albancev in drugih narodov in naro-

dnosti, kakor tudi, da se postavi po robu oživljanju rancovicevskih elementov in vseh drugih oblik srbskega nacionalizma.

V Sloveniji lahko najučinkoviteje prispevamo h konsolidaciji razmer in sožitju narodov in narodnosti na Kosovu s še bolj odgovornim, zavzetim in učinkovitim izpolnjevanjem naših obveznosti do pospešenega razvoja Kosova in zlasti do razvijanja materialnih osnov njegovega razvoja. Največjo pomoč pri urejanju političnih razmer na Kosovu pa pomeni brez dvoma naš boj proti pojavom slovenskega nacionalističnega samozadovoljstva in egoizma in proti vsem pojavom nacionalističnih reakcij v odnosih do Albancev sploh in še posebej do Albancev na delu v Sloveniji. Pomoč predstavljajo tudi skrb in konkretni ukrepi za humanizacijo življenjskih pogojev delavcev iz drugih republik in zlasti še iz Kosova te: za odpravljanje neustavnega, v bistvu meznega položaja teh delavcev v nekaterih podjetjih, zlasti gradbenih, kakor tudi za odpravljanje drugih oblik socialnih razlik, ki nimajo svoje podlage v delu.

Dobri sosedski odnosi

Misli in delo Edvarda Kardelja so globoko vgrajene tudi v tiste vsebinske vrednote naše revolucije in vsega povojnega razvoja, na katerih sloni svoboda in neodvisnost naše države, naš položaj v svetu in politika neuvrščenosti kot naša trajna opredelitev. Zato jih moramo poudariti prav ob proslavi 40-letnice vstaje kot eno od trajnih pridobitev naše zmage.

Kardeljeva stališča na tem področju uživajo široko mednarodno priznanje. Za nas pa predstavljajo – skupno s Titovim delom, s katerim se združujejo v bogato dediščino – naš zanesljiv kompas in spodbudo pri iskanju in dajanju odgovorov na vedno nove zahteve časa. Neuvrščenost je za nas, tako kot za mnoge druge, edina možna opredelitev, izraža pa poleg tega na tem področju tudi avtentičnost in neodvisnost naše revolucije in njeno nepretrganost.

Neuvrščenost pomeni odprtost za najširše demokratično in enakopravno sodelovanje z vsemi državami, kajti vsi živimo v istem svetu, polnem zaskrbljujočih pojavov, in vsi delimo isto njegovo usodo. Izhajajoč iz tega smo posvečali, in to bo tudi v prihodnje ena naših prednostnih nalog, posebno pozornost odnosom z našimi sosedi. Z zadovoljstvom lahko rečemo, da smo z vsemi doseglji zavidanja vredne prijateljske odnose in sodelovanje, da imamo odprte meje z zelo močnim pretokom ljudi ter materialnih in kulturnih dobrin, in to kljub določenim obremenitvam iz novejših zgodovine in kljub razlikam v družbenih sistemih in pripadnosti različnim vojaškim oziroma političnim blokom ali zvezam. Do vseh vidimo enako principialno politiko dobrega sosedstva, medsebojnega spoštovanja, nevmešavanja, sodelovanja in prijateljstva, v čemer vidi-

mo trajen obojestranski interes.

Vztrajamo pri dobrih sosedskih odnosih z Albanijo

Prav tako politiko smo imeli do sosednje Albanije. Toda z albanske strani so zlorabili politiko dobrega sosedstva in si dovoljujejo vmešavanje v naše notranje zadeve. Odgovor na našo politiko prijateljstva je bilo delovanje proti nam iz popolnoma nasprotnih izhodišč. Mi vsekakor nikomur ne odrekamo pravic in skrb za svojo manjšino v tujini in tudi sami delujemo v skladu s tem. Ko tako skrb kažemo na primer do naših sonarodnikov v Avstriji, Italiji in drugje, se v bistvu zavzemamo za dosledno uresničevanje mednarodnih obveznosti in določb iz mednarodnih sporazumov, kar lahko samo koristi krepitvi medsebojnega zaupanja in sodelovanja. Albanska stran je s svojimi postopki, ki jo združujejo z zloglasnimi iredentističnimi silami, ravnala ravno nasprotno, tako da je kršila z njimi splošno priznane norme o nevmešavanju ob hkratnem prizadevanju za spremembo ustavne organizacije naše države in naše ustavne ureditve. Tega pa ne more trpeti nobena neodvisna država. Sožitje in skupen boj naših narodov in narodnosti sta bila vedno trn v peti nasprotnikom neodvisne in neuvrščene politike Jugoslavije in socialističnega samoupravljanja. Vodilne sile v sosednji Albaniji so si sedaj ponovno zadale naloge, da izpodkopljejo sožitje Albancev v Jugoslaviji z drugimi našimi narodi in narodnostmi, med drugim tudi s tem, da spodbujajo šovinizem in sovraštvo zlasti proti Srbom in Socialistični republiki Srbiji. Škodljivost take politike za Albanijo ter za mir in sodelovanje na Balkanu, pa tudi za širše območje, je očitna.

Jugoslavija vztraja še naprej pri politiki dobrih sosedskih odnosov z Albanijo. Ne moremo pa dovoliti in tudi ne bomo dovolili, da se taka politika zlorablja za cilje, ki nasprotujejo dejanskim interesom ne le Jugoslavije, temveč, prepričani smo, tudi Albanije same in prav tako interesom varnosti in neodvisnosti držav tega območja.

Odnosi med razvitimi in nerazvitimi vse bolj pomembni

Ko je tovariš Kraigher govoril o zastojih madridske konference o evropski varnosti in poudaril vlogo de tanta pri zagotovitvi miru, je nadaljeval: Rad bi tudi v tem trenutku, ki ga posvečamo velikemu jubileju naše revolucije in delu Edvarda Kardelja, poudaril ogromen pomen bitke za novo mednarodno ekonomsko ureditev. Gre – kot je poudarjal in tudi teoretično utemeljil tovariš Kardelj – za globoko preobrazbo, ki jo po svojih zgodovinskih in družbenih dimenzijah zahtevajo spremembe, ki so nastale v sve-

tu, tako v razvitem in v nerazvitem svetu kakor v odnosih med njima, zlasti z nastankom in razvojem mnogih novih suverenih držav, nastalih v protikolonialni revoluciji. Pričakujemo, da bo pripravljali posvetovalni sestank na vrhu nekaterih razvitih držav in držav v razvoju v Mehiki, na katerem bo sodelovala tudi Jugoslavija, prispeval k pripravi skupnih osnov za pristop h globalnim pogajanjem med razvitimi in nerazvitimi državami, ki naj bi vodila k postopnemu, toda doslednemu izgrajevanju nove mednarodne ekonomske ureditve.

Zaradi svojega daljnosežnega pomena bodo problemi ekonomskih odnosov prav gotovo v središču tudi naslednjega 7. sestanka neuvrščenih. Zavedamo se izjemno odgovorne vloge vseh neuvrščenih držav, še posebej zaradi skrajno zahtevne in nevarne situacije v svetu. Zato moramo priti na ta sestanek sposobni, da damo realen prispevek k zaustavljanju negativnih tokov in k izboljšanju celotne mednarodne situacije. To pričakuje od gibanja neuvrščenih ogromni del človeštva. Ti izredno odgovorni cilji in naloge zahtevajo zlasti od neuvrščenih držav, ki so v medsebojnih sporih in spopadih, da začno brez odlašanja reševati svoja sporna vprašanja po mirni poti, izhajajoč pri tem iz tistih principov, za katere si prizadevamo v mednarodnih odnosih v celoti. Prav tovariš Kardelj je pogosto opozarjal, in s svojim delom dokazoval, da so prav ta načela realna pot napredka v današnjem konkretnem svetu, v takšnem, kakršen je. Zavzemanje naše države za to politiko izvira zato iz našega osvobodilnega boja in socializma in predstavlja naš dolg do uresničevanja tistih ciljev, s katerimi smo pred 40 leti začeli našo revolucijo.

Kardeljev revolucionarni žar trajna spodbuda prihodnjim rodovom

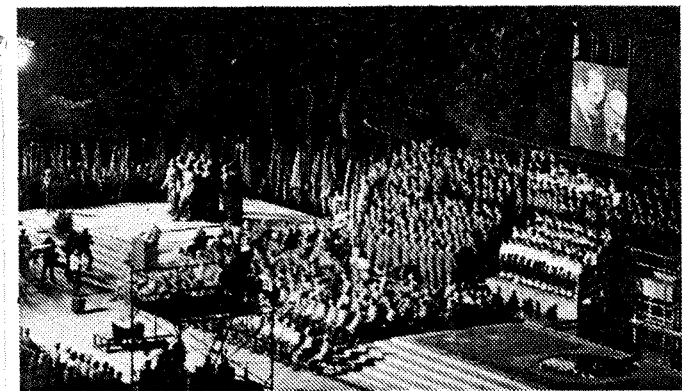
Spomenik, ki smo ga danes odkrili tovarišu Edvardu Kardelju, predstavlja s Spomenikom revolucije celoto, ki jo bistveno bogati. Edvard Kardelj je s svojim delom predstavnik generacij, ki so to revolucijo pripravljale in pripeljele do zmage. Njemu gre zasluga, da je z vsem svojim žarom revolucionarja in z odgovornostjo znanstvenika pokazal napredne in najslavnejše tradicije naše zgodovine, ki jih je prevzela socialistična revolucija in pretalila v novo, neizbrisno zgodovinsko dejanje. Spomenik revolucije je postavljen tudi boju za uresničevanje zgodovinskih nalog delavskega razreda, katerim je bilo posvečeno vse njegovo življenje.

Naj živi neupogljiva revolucionarnost njegove osebnosti stalno z nami, naj bodo njegove misli in delo vodilo ljudskim množicam, v katerih moč je neomajno zaupal, naj bo vsem nam in bodočim generacijam trajna spodbuda, da bomo s svojim delom in življenjem, s svojo ustvarjalnostjo prispevali k novim zmagam in večni živem toku revolucije.

ko in njene posledice. Doseči moramo, da bo samoupravno družbeno planiranje v bazi v celoti zaživel in da bo prišlo neposredno do izraza v družbenih planih federacije, republik in pokrajin, da bodo dogovori o temeljnih družbenih planov družbenopolitičnih skupnosti sloneli na čvrstih medsebojnih obveznostih, zapisanih v samoupravnih sporazumih organizacij združenega dela in samoupravnih interesnih skupnosti ter v dogovorih o temeljnih planov občin. Doseči moramo torej, da bo prišla v naši družbeni

in za družbeno prakso pomembno in učinkovito osnovo.

Zagotoviti moramo večjo učinkovitost odgovornih državnih organov naše samoupravne družbe, saj jim poseganje v neugodna dogajanja v gospodarstvu in družbi v interesu samoupravljanja in zaščite družbe pred večjimi motnjami v družbeni reprodukciji in izpolnjevanje družbenih obveznosti določata kot njihovo pravico in obveznost naš ustavni sistem in naša zakonodaja. Če niso dovolj učinkoviti, to ni posledica ali izraz slabosti

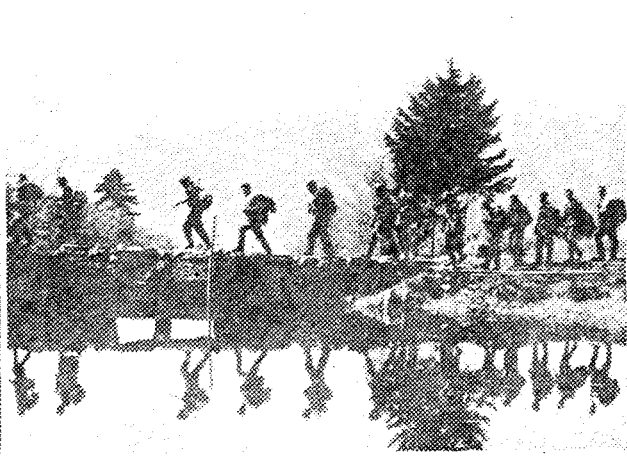

praksi popolnoma do veljave ta osnovna značilnost in kvaliteta samoupravnega družbenega planiranja, ki pa predstavlja obenem tudi pogoj za njegovo učinkovitost in s tem za učinkovitost vse naše družbe. Šele s tem bo naše sedanje srednjeročno razdobje dobilo v družbenem planiranju in družbenih planih v polnem obsegu tudi svojo družbenoekonomsko

političnega sistema samoupravne družbe, kot to trdijo njegovi nasprotniki ali površni poznavalci. To je predvsem izraz neodločnosti teh organov in odgovornih političnih vodstev, pogosto pa tudi posledica vpliva ostankov liberalističnih idejnih usledin v gledanjih na vlogo države socialistične samoupravne družbe in na delovanje njenih organov.

*Glas vpijoči, v meni skriti,
krik se zdi mi domovine
ta večer.
Ure slišim težko biti:
drug morda, ki v borbi gine,
gre v vsemir.*

Igo Gruden:
Nočni glasovi

Temnikar je stal na melišču pod Robmi. Stal je nad strmo in gladko belo sipino nepremično kakor črna soba, kakor nekaj pradednega in vendar še današnjega, kakor nekaj mrtvega in vendar strašno živega, kakor je lahko živ samo človek, ki ve, da bo po svoji usodni volji v nekaj urah že mrtev. Njegov krepko rezani razbrazdani obraz je bil siv kot kamen in kot kamen negiben. Samo v udratih očeh sta migotela dva rožnata plamenčka: to je bil odsev Brezi, odsev zasneženega kopa-stega hriba, ki je žarel v soncu.

Plamenčka sta utripala hitreje in hitreje. Naposled je Temnikar odločno zmajal z glavo in zaprl oči. Ko jih je spet odprl, je s pogledom zdrknil z gladkih zasneženih seno-žeti v dolino in in ostal na senčni črti, ki je bila še na tej strani reke.

– Ura je komaj ena! – je trdo rekel. – Dobro sem hodil. In zdaj sem tako rekoč že prišel. Samo še do steze, pa sem tam. Bil je ves zasoplen in začutil je, da mu znoj teče po hrbtu.

Rad bi srknil požirek žganja, a se je premislil.

– Ne, kar naprej, da me krote hudičeve ne prehitijo!

– Dobro me nosite, stare kosti, dobro me nosite! Kar tako naprej pa jih bomo ugnali!

Prigazil je že skoraj do steze, ko je sunkovito obstal.

– Ob, s te strani ne smem! S te strani bo Martin pripeljal svoje krote, in če bodo videli sled, bo vse narobe.

Hitro se je vrnil po svoji gazi in napeto premislil, kje in kako naj pride do steze.

– Po skalah! – se mu je kar nenadoma posvetilo. – Po skalah, kakor sem plezal do Jame, ko sem bil pastir.

Nič ni pomislil, da je sedemdesetletni starac in ne štirinajstleten pob. In nič ni podvomil, da ne bi mogel več plezati. Našel je svoj nekdanji vstop in se začel vzpenjati. Šlo je. Prav kmalu je bil na prvi polovici in se zleknil po njej, da bi se oddahnil. Polica je bila ozka, nemara še ožja, kakor je bila v njegovih mladosti, in njegovo telo se je s tesnobo v drobno spomnilo nekdanjega strahu:

– Kaj bo, če padem?

– Če bi takrat padel, bi pač padel in bi se ubil! – si je odgovoril Temnikar in se še bolj stisnil k skali. – Zdaj pa ne smem pasti. Ne smem! Če padem, se ne ubijem sam, ubijem tudi vse tiste, ki so v Jami. In zdaj naprej! – si je ukazal.

Pognal je vse svoje moči v roke in se potegnil kvišku. Priplezal je na drugo polico in spet počival. Potem je počival še dvakrat in nato srečno dosegel prečno stezo.

– Tukaj sem! – se je glasno oddahnil in sedel v sneg. Segel je po čutaro in dvakrat globoko potegnil. Nato si je obrisal brke in se ozrl okrog sebe.

– In zdaj? – se je mrko vprašal. – Kako naj jih počakam? In kako naj opraviš z njimi, da me prej ne potolčejo? Saj jih je pet! – Gačnikovo Justin je bil tudi sam, pa jih je ukrotil devet! – je glasno rekel, ker se je spomnil slavnega tihotapca, ki je sam golorok opravil z devetimi obmejnimi stražniki. Počakal jih je na ozki stezi pri Veliki glavi ter drugega za drugim vrgel pod steno. Trije so bili mrtvi, ostali pa zelo polomljeni. To junaško dejanje, ki se je zgodilo nekaj let pred vojno, je bilo Temnikarja tako navdušilo, da si je večkrat ogledal kraj in v mislih podoživljal junaški Justinov boj.

– Tako bom storil tudi sam! – je odločno priklimal. – Počakal jih bom pri Veliki glavi. Tam se lahko skrijem. Ne videli ne slišali me ne bodo. Drug za drugim bodo prihajali okrog skale. In prihajali bodo počasi in vsak posebej, ker je steza zelo ozka in ker je pod njo prepad. In če se komu vrtil v glavi, bo prilezel celo po vseh štirih. Prilezel bo po vseh štirih kakor prihuljena zver in mahnil... da, in mahnil bom po zveri, ne po človeku! – je glasno rekel in se oddahnil.

Ta misel mu je olajšala dušo in mu vlila novih moči.

Pri skali si je izbral prostor. Takoj je steptal sneg okrog sebe, da bi se lahko hitro in neovirano prestopal. Ko je to opravil, se je naslonil na steno. Spreletelo ga je po hrbtu. Segel je po čutaro in pil. Odkretnil se je in se za hip zamislil.

– Še, saj potem ne bom več... – je zamrmral in srknil še enkrat. Obrisal si je brado in si obesil čutaro za pas, a se je tako premislil. – Hudič mi bo lahko nagajal! – je rekel in jo posadil zraven sebe v sneg.

Nato je potisnil roke v žepe in se zamaknil v ožarjene Brezi,

– Ob petih bo sonce na vrhu, – je pomislil. – In do takrat bo že vse opravljeno.

Balada o trobenti in oblaku (odlomek)

Temnikarjevo veliko dejanje

Nehote je pogledal v dolino. Senčna črta je bila že onstran reke.

– Ura bo pol treh... – je počasi priklimal. Nato pa se je zravnil in mračno rekel: – Kod se le vlečejo krote hudičeve? Tudi če hodijo še tako počasi, bi že morali biti tukaj!

Prisluhnil je.

Tišina. Sama tišina. In tako napeta tišina, sa je segel v žep in potipal samokres. Nato je počasi pobral sekuro in iz navade s palcem potegnil po ostrini. Tedaj se mu je zazdelo, da stoji nekdo za njim in ga opazuje; ne sovražni, temveč nekdo, ki mu je zelo znan in domač. Ozrl se je. Za njim je bila gola siva stena.

– Sam sem, Sam... – je zategnil. – V Robbeh stojim za Veliko glavo in čakam v zasedi s sekuro v roki kakor razbojnik. Naj bi me videl kdorkoli, ne bi verjel svojim očem. Nihče ne bi verjel. Ali bi ti verjel? – se je vprašal, kakor bi se bil razklal na dva človeka.

– Ne! Se je zdrznil, ker je tako jasno zagledal samega sebe, kakor bi on sam stal nad steno in se opazoval, kako s sekuro v roki preži za skalo.

Odložil je sekuro in segel po čutaro. A še preden je nagnil, je obstal kot kamen. Zadržal je dih in se napel kot struna. Zaslišal je glasove.

– Gredo! – je zašepetal in segel po samokres. Ogledal si ga je. Ni ga bil vajen, pa tudi zaupal mu ni. A tudi če bi mu zaupal, se je zdaj spomnil, da ne sme streljati. – Ne s tem hudičem ne smem začeti. Nemara bi počil prvega, ostali pa bi odnesli pete. S sekuro bom mahnil s sekuro. In mahnil bom po zveri, ne po človeku!

Te besede so mu spet olajšale dušo in mu vlile novih moči.

– Fantje, zdaj pa le hitro! – je prišel izza skale Martinov glas. – Pozimi se daleč sliši.

– Daleč se sliši, – je šepetaje ponovil Temnikar in spet pograbil sekuro.

– No, zdaj pokadimo še eno, – je rekel Martin. – Potem ne bomo, dokler jih ne pošljemo v Betlehem.

– Ne, ne boste več! – je odkimal Temnikar.

– Ne boste več... Ne boste več...

– Martin, lahko bi tudi nam privoščil požirek, se je oglasil hripav glas. – Saj smo vsi ljudje!

– Ljudje? – se je zmračil Temnikar.

– Moja pravi, da nismo, hehe! – je rekel Martin.

– Niste! – je odločno odkimal Temnikar. – Niste.

– Miha, zdaj pa naprej! – je ukazal Martin.

– Zakaj pa jaz prvi? – se je upril hripav glas.

– Nekdo mora biti prvi. Saj ne moremo vstret okrog skale.

– Nekdo mora biti prvi! – je šepetaje ponovil Temnikar in se trdneje ustopil.

– Saj vem, – je zanergal Miha.

– In zakaj potem stokaš? – je posmehljivo vprašal Martin. – Ali se zdaj že na pol mrtvih bojiš?

– Ne bojim se... A ti se presneto motiš, če misliš, da niso oboroženi.

– Seveda so oboroženi! – je prhnil Martin.

– Toda nočoj je sveti večer. Se v sanjah jim ne bi prišlo na misel, da bi jih obiskali. Tako brez skrbi ležijo v svojem brlogu, da se bomo lahko privlekli prav do jame.

– To bomo šele videli, – je spet zamrmral Miha.

– To bomo šele videli, – je ponovil Temnikar, kakor bi nesrečni Miha držal z njim.

– Seveda bomo videli – je pribil Martin. – Privlekli se bomo prav do jame. In začeli bomo kar z bombami. Potem pa noter in brez usmiljenja!

– Brez usmiljenja! – je zamrmral Temnikar in nehote pogledal po mrzlem jeklu svoje sekire.

– Treba je pomlatiti vse do zadnjega!

– Vse do zadnjega! – je ponovil Temnikar.

– Tako je – se je odrezal Martin. – Zdaj pa naprej in nobene besede več!

– Nobene besede več, – je ponovil Temnikar, kakor bi ta ukaz veljal tudi zanj.

– Tišina, – je rezko zasikal Martin.

In bila je tišina, mrzla, ledena tišina. Temnikarjeve roke so se jekleno oprijele toporišča sekire. Njegov pogled se je nepremično uprl v rob sekire. Ni več mislil, ni več čutil. Samo čakal je, da se bo prikazala prva glava. In čakal je dolgo, zelo dolgo, celo večnost.

– Bog, če bi ti bil, bi zdaj tudi mahnil! – je zahropel Temnikar, vzdignil sekuro in zamahnil. V rokah je začutil, da je dobro zadel. Zaslišal je slabotni stok in nesrečni Miha se je zamajal. Temnikar ga je zagrabil za rame in ga sunkovito potegnil, da mu je padel za hrbet. Obrnil se je, da bi še enkrat mahnil po njem, a je že zagledal kri, ki je brizgala po snegu. Vedel je, da je nesrečnik mrtev – in tisti hip je začutil, da se je v njem nekaj preklalo, kakor bi se mu duša iztrgala iz živega telesa. In spet je prav jasno videl samega sebe in svoje početje. Toda zdaj ni utegnil misliti o tem. Ne, zdaj je moral misliti samo na to, da bi tudi druge tako mahnil, kakor je bil mahnil prvega. Zamaknil se je v rob skale.

– Mahnil bom po zveri in ne po človeku! – je hripaje ponovil in čakal.

Prikazala se je druga glava. Temnikar je

zamahnil. Z nekim čudnim zadovoljstvom je začutil, da je tudi zdaj prav tako dobro zadel. Nesrečnik se je zamajal, Temnikar ga je zgrabil in ga pahnil za hrbet. Čutil je, da je mrtev, zato se je spet zamaknil v rob skale. Prikazala se je tretja glava. Prikazala se je pri tleh, ker je tretji lezel po vseh štirih. Temnikar je počakal, da je prilezel bliže, nato je zamahnil. Toda tretji se je prav tisti hip vzdignil; sekira ga je samo oplazila po glavi in se mu zasekala v rame. Nesrečnik je nečloveško zakričal in se pognal kvišku. Temnikar je bliskovito vzdignil sekuro in zamahnil, toda nesrečnik se je že zamajal in vznak omahnil pod steno.

– Padel je! – se je slišal Martinov glas.

– Padel je! – je ponovil Temnikar, ker je razumel Martinovo misel, da se je tretjemu spodrsnilo in je padel pod steno. Oddahnil se je, a je vendar nagonsko začutil, da se bliža najhujše in za najhujšim tudi konec zanj.

– Kakor je prav... Kakor je prav... – je nekje v daljavi, v beli, ledeni tišini, zašepetala njegova duša.

Temnikar je začutil neko čudno olajšanje in nov val moči mu je preplaval telo. Zajel je sapo, se stisnil k skali in čakal. Prikazal se je četrti. Temnikar je vzdignil sekuro, toda roka mu je za hip zastala, ker ga je oni že zagledal. Bil je res samo hip, a prav jasno je videl njegove izbuljene oči in njegova usta, ki so se odprla, da bi kriknila. Temnikar je vedel, da ne sme krikniti, zato je hitro zamahnil. Toda oplazil ga je samo po hrbtu, ker se je oni že bliskovito obrnil in se pognal nazaj. Temnikar je skočil za njim in zamahnil še enkrat in še enkrat. Nesrečnik se je zgrudil. Temnikar se je spotaknil in padel nanj.

– Temnikar! – je treščilo v prazno.

Ta začuden in skoraj nečloveški krik ga je kar vrgel kvišku. Komaj deset korakov pred njim je stal Martin in strmел vanj kakor v prikazen.

– Aaa!... – je zahropel Temnikar, vzdignil sekuro in se pognal proti njemu.

– Temnikar! Ali ste znoreli? – je zakričal Martin. – Stojte! Stojte! Ubil vas bom! Ubil!

– Ne boš! – je zahropel Temnikar.

Brzostrelka je zadržala. Temnikar je videl, kako se je zablskalo iz cevi. Začutil je, da ga je goreče oplazilo po stegnu, a se je pognal naprej.

– Stojte! – je spet kriknil Martin in spet sprožil. Očitno pa ni mogel dvigniti puške; omahnila mu je celo nize, saj so krogle prasnile v sneg pred Temnikarjeve noge. Zato pa je spet zavriščal: – Ubil vas bom! Ubil...

– Ne boš! – je zahropel Temnikar in se pognal še hitreje. Zdaj je Martin v grozi izbuljil oči, kakor bi se mu bližala neranljiva pošast in ne Temnikar.

– Pustite me! Pustite me! – je kriknil in se sunkovito obrnil. Skočil je nekaj korakov in se nato skril za skalo. Samo cev puške je pomolil izza roba in spet zavriščal: – Ubil vas bom! Ubil!...

– Ne boš! – je zahropel Temnikar.

Brzostrelka je zadržala. Krogle so svignile v praznino. Temnikar je vzdignil sekuro in z ušesom tako silovito udaril po koncu cevi, kakor je včasih udrihal po jeklenem klinu, ki ga je zabijal v skalo.

Martin je divje jeknil.

Temnikar je skočil predenj. Tiščal se je k steni, se tresel po vsem telesu in ječal:

– Temnikar! Pustite me!... Pustite me!...

Temnikar je spustil sekuro, zgrabil za cev in mu z enim samim sunkom potegnil puško iz trepetajočih rok.

– Temnikar, pustite me!... Pustite me!... je zavriščal Martin ter začel divje opletati z nogami in rokami.

Temnikar ga je zgrabil, ga potegnil na rob steze in ga začel tresti kakor otep slame.

– Temnikar! – je v smrtni grozi kriknil Martin in se ga krčevito oklenil. – Padla bova!... Pod steno bova padla!... Oba bova padla!... Temnika-a-a-ar!...

Temnikar je začutil, da nima več tal pod nogami.

– Konec je! – se je oddahnil in zaprl oči. Objela ga je črna praznina – Konec! – je ponovil in se izgubil.

In vendar še ni bil konec. Na belem melišču pod Robmi se je še enkrat zbudil, a zbudil se je samo na pol, kakor v sanjah. Bil je izmučen, tako smrtno izmučen, da se ni mogel ganiti. Le s težavo je odprl oči. Zagledal je Brezi, ki so žarele v večernem soncu.

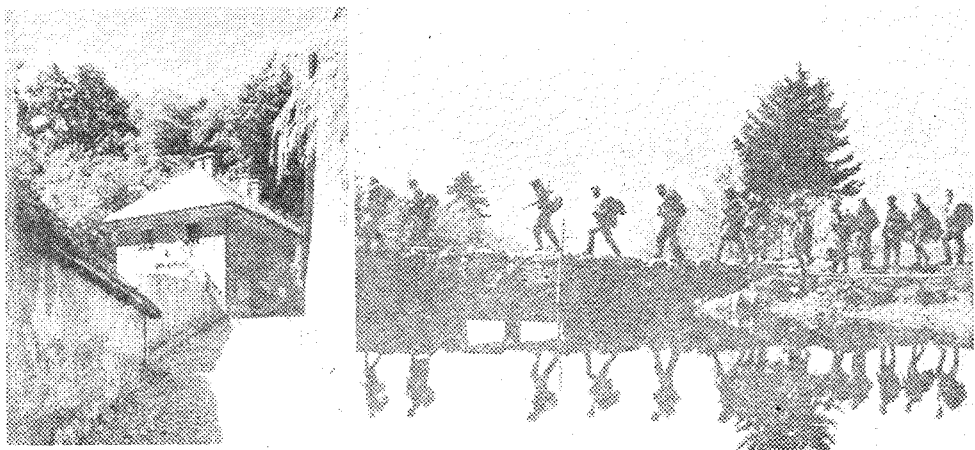
– Ura bo komaj pet... – je pomislil s prikritim zadovoljstvom. Vedel je, da je opravil zelo težko delo, a kaj je opravil in kako je opravil, ni natančno vedel. Vedel pa je, da je opravil, in to mu je dobro delo, kakor mu je dobro delo, da zdaj leži in da bo kmalu zaspal. In čutil je, da bo zaspal srečno, saj so se mu prsi širile in se polnile z blagim mirom, kakor bi ga Tilčka objela in mu rekla:

– Le zaspi, utrujeni človek moj!...

Zamaknil se je v Brezi. Kopasta gora se je širila in rasla, širila in rasla ter ga oblivala s svojo toplo rožnato lučjo. Široko je odprl začudene oči, da bi s pogledom objel širne zasnežene senožeti, a jih ni mogel objeti, ker so se razgrinjale že prek neba.

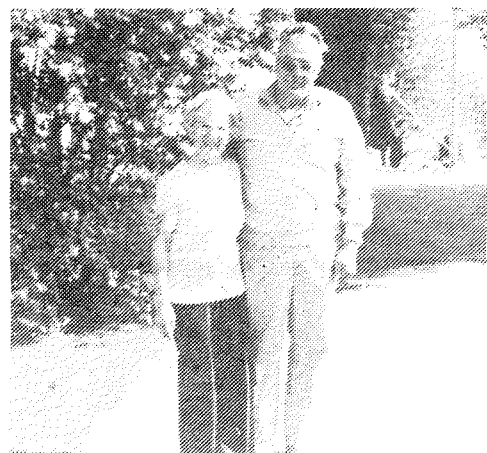
– Joj, to bo drugo leto veliko trave! – je zadovoljno pomislil in zaprl oči. Spanec je bil blizu, tako blizu, da je čutil njegovo mehko roko, on pa je bil utrujen, tako utrujen, da je komaj še zašepetal z zadnjimi močmi: – Lahko noč, Tilčka...

Ciril Kosmač

Predsednik Slovenske izseljenske matice Stane Kolman in tajnik te organizacije Marko Pogačnik sta se pred nedavnim vrnila s tritedenskega obiska v ZDA in Kanadi, kjer sta se mudila med slovenskimi izseljenci. Domov sta prinesla ne le prijetne vtise s številnih srečanj, ampak tudi spoznanja, kje izseljenske vezi s »staro« domovino še pešajo. O tem pa tudi o srečanjih z ljudmi, ki so bili med narodnoosvobodilnim bojem in v našem kasnejšem razvoju naklonjeni Jugoslaviji, smo se pogovarjali ondan, ko sta popotnika strnila svoja opažanja v pripoved za naš časopis.

Najbrž ne bo odveč, če na začetku povemo nekaj osnovnih podatkov o naših izseljencih v Kanadi in ZDA: razlika med njimi je v tem, da so kanadski izseljenci večinoma »novoselci«, ki živijo v svoji novi domovini povprečno 20 let. V ZDA pa se srečujemo že s četrtem in tudi petim rodom potomcev slovenskih izseljencev, ki so povsem zrasi z novo domovino, vendar kljub temu na različne načine gojijo vezi z Jugoslavijo in Slovenijo. V Kanadi deluje kar lepo število slovenskih dru-

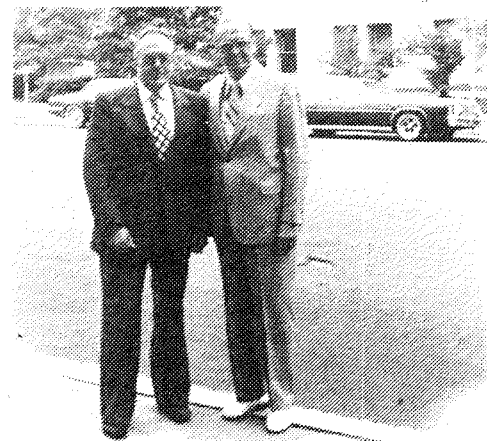

Stane Kolman z vdovo majorja Johnsa na njenem posestvu »Beograd«.

štev, medtem ko je Slovenska narodna podporni enota v ZDA predlansko leto praznovala že 75-letnico svojega delovanja, poleg le-te pa deluje še množica slovenskih društev.

Tako v Kanadi kot v Združenih državah je občutiti, da informativno-propagandna dejavnost iz Slovenije in Jugoslavije deluje pomembno, da na primer v Kanadi med našimi izseljenci ni glasila, ki bi jih objektivno in sproti obveščalo o dogajanjih v Jugoslaviji in Sloveniji, da nimajo primernih učbenikov slovenskega jezika, niti učiteljev.

Stane Kolman in Marko Pogačnik sta v svojem uradnem poročilu o potovanju in obi-

Predsednik Slovenske izseljenske matice v družbi z Johnom Blatnikom, dolgoletnim kongresmanom, Slovincem, ki je znal vedno zastaviti dobro besedo, ko je šlo za sodelovanje z Jugoslavijo, in ki je, četudi že v pokoju, še vedno aktiven med izseljenci.

skih naših izseljencev zapisala: »V času tega potovanja (po ZDA op. nov.) sva se prepričala, da je naša informativno-propagandna dejavnost med izseljenci in njihovimi potomci slaba, oziroma da je skorajda ni. Položaj je podoben kot v Kanadi. Našega dnevnega časopisa, razen v redkih primerih, ni možno dobiti, delovanja kulturno-informativnega centra v New Yorku kot tudi naših diplomat-

Poznati svoje korenine, pa tudi zeleno krošnjo drevesa domovine

Klobasa in harmonika še nista vse...

skih in kulturnih predstavništva pa ni čutili na terenu in vsaj v slovenščini očitno nimajo dovolj primernih materialov. Tako so naša društva slabo informirana o dogodkih v stari domovini, kar izkoriščajo nam nenaklonjena sredstva za informiranje. Tudi radia »Glas Jugoslavije« ne slišijo skoraj nikjer. Velja pa omeniti Tanjugovo pobudo: pred dobrim letom je newyorško predstavništvo odprlo center, ki izdaja tedenski bilten Novice iz Jugoslavije. Prvi poskusi prevoda tega biltena v slovenščino in angleščino so že spodbudni, za resnično aktualnost biltena pa bodo potrebne sveže vesti iz Slovenije.

Sodelovanje v stabilizacijskih okvirih

»Predvsem smo na najinem potovanju s sogovorniki iz različnih društev obravnavali naše nadaljnje sodelovanje, ki bo v naslednjem obdobju brez dvoma nekoliko okrnjeno zaradi razumljivih stabilizacijskih časov. Tako bodo nekateri že začetni programi skrajšani, v pogovorih pa smo obravnavali tudi nekatere take naloge, ki jih prej v programih sodelovanja še ni bilo, pa bi jih kazalo vključiti,« sta ugotavljala Kolman in Pogačnik.

Najbrž pa za naše sodelovanje z izseljenci ni nepomembno da so prenekateri med njimi, predvsem v ZDA dosegli vidne družbene uspehe, da so mnogi med njimi priznani strokovnjaki na najrazličnejših področjih, da so

Predstavniki SNPJ iz Clevelanda z gostoma pred poslopjem, kjer imajo svoje prostore

mnogi uspešni poslovneži in nenazadnje tudi politiki v vrhu državnega aparata. Tako sta naša popotnika med številnimi rojaki srečala tudi štiri Slovence, zvezne ameriške poslance, na čelu z (sedaj že upokojenim) Johnom Blatnikom. Vsi so v pogovorih kazali izredno zanimanje za staro domovino in kongresman Kogovšek je s posebnim ponosom povedal, da je bil na Titovem pogrebu v Beogradu med člani ameriške državne delegacije.

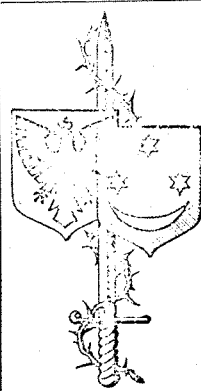
Stane Kolman je z Johnom Blatnikom preživel nekaj prijetnih uric: »Četudi že v letih in upokojen, še vedno neutrudno deluje v prid sodelovanja z našo socialistično skupnostjo. V najinih pogovorih je beseda nanesla tudi na Louisa Adamiča, o katerem je vedel povedati marsikaj zanimivega...«

Med našimi ameriški izseljenci so še zlasti tisti, ki so že med narodnoosvobodilnim bojem podpirali partizane in Titovo vojsko tudi danes trdna vez v sodelovanju z Jugoslavijo in brez dvoma so prav z njihovo pomočjo mlajše generacije vsaj do neke mere poučene o resničnih razmerah v jugoslovanski stvarnosti. Pri tem pa je pomembna ugotovitev Kolmana in Pogačnika, da bi bilo za sodelovanje in stike z novimi generacijami, vnuki in pravnuki naših izseljencev, poiskati svežih poti in oblik sodelovanja. Opaziti je bilo, da jih razmere v Jugoslaviji, napazi življenje in delo zanimajo in se ne zadovoljujejo le s folklornimi izročili ter »s klobaso in harmoniko« na različnih prireditvah. Najbrž se nam ponujajo v prihodnosti najrazličnejše možnosti sodelovanja na področju gospodarstva,

Mi gremo dalje, kakor gaz pred nami, mi gremo kot deseti brat prostost iskat razcapani, s tornisto, strojnico na rami.

Ivan Minatti:
Pohod

Letos aprila je poteklo 40 let od dogodkov, ko je komunistična partija pripravila tla za izvedbo svoje revolucije, ki je slovenski narod pahnila v rdeče suženjstvo, pretrgala žile in korenine ki so nas vezale z našo zgodovinsko preteklostjo svobodnjakov in nam vsilila nov in tuj brezbožni sistem marksizma.

Ob tej priliki se spominimo vseh naših bratov in sester, ki so padli za svojo vero in narodno zavest, dediščino preteklih slovenskih rodov. V ta spomin vključimo posebej tiste, ki so kot izbrane žrtve padle po slovenskih domovih in hostah, pa vse do tistih razbičanih domobrancev in četnikov, ki so izdani in nasilno

vračeni končali v množičnih grobovih že po končani vojni. Ko se v zasluženi domovini vrše proslave, kjer povečinejo zločin in še naprej širijo sovraštvo, mi preživeli protikomunistični borci vabimo vse slovenske rojake iz Toronta in okolice k

»SPOMINSKI SV. MAŠI«

ki bo v soboto, dne 6. junija 1981 ob 6.30 zvečer v cerkvi Brezmadežne na Brow's Line.

Naša udeležba pred Marijinim oltarjem naj bo pomorjenim dokaz naše zvestobe, molitev pa naj zapeljanim izprosi milost spoznanja in spreobrnjenja, da bo naš narod ponovno, razvil življenje svobodnjakov in se s pomočjo božje ljubezni ohranil in se uvrstil kot enakopraven z ostalimi narodi sveta v zvezo svobodnih narodov. To naj naše iskrene molitve izprosijo ob spominu na naše nepozabne mučence. Skupna molitev naj nas druži za isti cilj: Svobodo našemu narodu!

Preživeli protikomunistični borci

Besedilo letaka, ki poziva slovenske vernike v Torontu k »spominski maši«, v dokaz »naše zvestobe pomorjenim«...

turistične ponudbe... za kar pa je delovanje Slovenske izseljenske matice preozek okvir. »Zaenkrat bo na tem področju še potrebno prebijati led,« je dejal Stane Kolman, ki je opozoril na dejstvo, da je med slovenskimi izseljenci cela vrsta ljudi, intelektualcev, gospodarstvenikov in drugih, ki bi utegnili postati poleg tega, da so naši prijatelji, tudi trdnejša zveza v našem gospodarskem in tržnem sodelovanju z ZDA.

Ivan Bučar-Bumbar pred svojo newyorško hišo v živahnem pogovoru z gostom.

Vse kaže, da se bomo za predstavitev naše domovine našim izseljencem morali bolj potruditi, kot smo to počeli doslej, saj so dobro in objektivno obveščeni izseljenci lahko ne le prijatelji socialistične Jugoslavije, ampak marsikdaj tudi most k trdnejšemu sodelovanju z državami, kjer so si našli svoje nove domove.

Kongresman Kogovšek ima v svoji kongresni pisarni poleg ameriške zastave razprostrto tudi jugoslovansko s peterokrako in Titovo fotografijo, da lahko vsakdo, ki vstopi, ve, kje so njegove korenine. Žal pa ni povsod

med Slovenci tako. Sem ter tja v znanih slovenskih gostilnah po Clevelandu še vedno visi zastava brez zvezde, ki ima lahko kaj dvoumen pomen. Lahko bi obujala spomine na staro Jugoslavijo, lahko pa bi bila tudi belogardistična zastava... Nekateri gostilničarji zatrujejo, da je to le komercialna poteza, ker »niso vsi gostje navdušeni nad zvezdo«. Toda, kakršnikoli so ti nagibi, nosijo s sabo patino časa, vejejo po nekem svetu, ki je že davno pokopan in ima prav malo skupnega z živo sedanostjo. Mi v Sloveniji in Jugoslaviji bi najbrž lahko storili več za to, da bi preglasili nekatera nostalgčna vzdihovanja po starih časih, da bi predstavili novim rodovom naših izseljencev staro domovino otipljivejšo, živo, delovno in nenazadnje, da bi predstavili naše številne uspehe v razvoju samoupravne, socialistične, neuvrščene Jugoslavije. Potem se najbrž nekateri slovenski verniki ne bi več zbirali več k »spominski maši ob štiridesetletnici, ko je komunistična partija pripravila tla za izvedbo revolucije, ki je slovenski narod pahnila v rdeče suženjstvo...«, kakor jih je pozival na eno junjskih sobotnih maš letak v Torontu s podpisom »preživeli protikomunistični borci«. Potem bi mogoče prelepi kulturni dom v Clevelandu ne imel več odprtih vrat za ustaše in

Naša popotnika sta obiskala v spremstvu Dušana Bogdanoviča, generalnega konzula SFR Jugoslavije v New Yorku, grob slovenskega-ameriškega pisatelja Louisa Adamiča na pokopališču v sto kilometrov oddaljenem mestecu Bloomsburyju. Grob našega imenitnega rojaka bodo na pobudo konzula Bogdanoviča odslej redno obiskovali ob obletnicah njegove smrti.

njihove shode in bi slovensko besedo s podatki o zgodovini narodov in narodnosti Jugoslavije širili med izseljenci ljudje, ki so za resnico in ne za izkrivljanje ter lastne, posebne namene, kakor se sedaj še dogaja.

Na obisku pri Johnsovi vdovi in pri borcu Bučarju v New Yorku

Nedaleč od Toronta, na posestvu, ki nosi ime jugoslovanskega glavnega mesta, sta Stane Kolman in Marko Pogačnik obiskala vdovo majorja Johnsa, ki je pri svojih, ne več tako mladih letih še krepko stala za kosilnico in kosila travo. Izredno vesela slovenskega obiska je majorjeva vdova obujala spomine na moževa leta med slovenskimi in jugoslovanskimi partizani, Stane Kolman pa ji je pripovedoval v svojih srečanjih z Johnsom na Bazi 20.

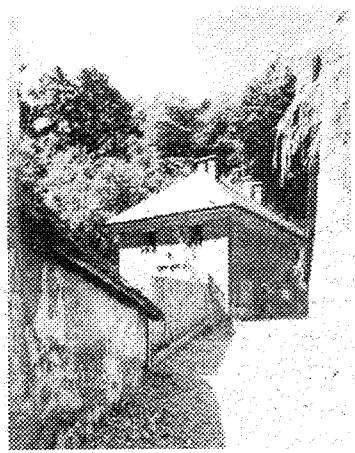
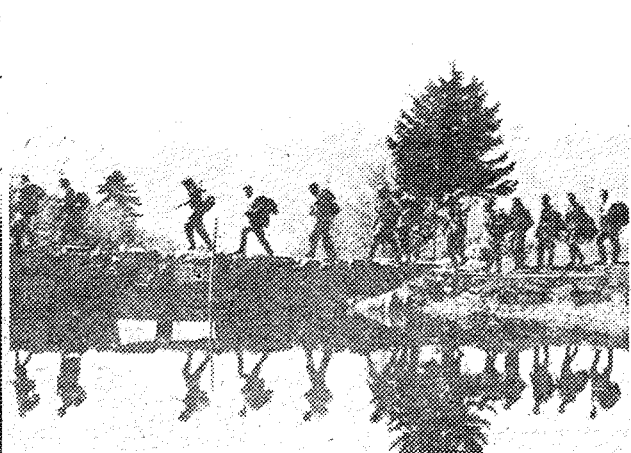
Newyorško srečanje z Ivanom Bučarjem-Bumbarjem, nekdanjim borcem, partizanskim kuharjem, je bilo veselo, kot je veselo vedno, kadar se z njim srečajo Slovenci, ki kolovratijo po najprivlačnejšem, najbolj naseljenem in najbolj pisanem mestu v ZDA. Ze dolgo je v pokoju, čez lužo pa jo je menda mahnil zaradi ljubezni... Pa se kani vrniti v Slovenijo, vsaj tako pravi. Če se kdo naših oglasi po telefonu, je takoj nared za kuho »domače večerje«...

»O izseljencih in njihovem delovanju med drugo svetovno vojno ter NOB bi veljalo več pisati,« je menil Stane Kolman, »kajti med našimi izseljenci je bilo precej takih, ki so že med vojno podpirali narodnoosvobodilni boj jugoslovanskih narodov, med njimi so bili tudi španski borci pa člani rdeče pomoči...« Vsekakor tema, h kateri se velja vračati in posvetiti ljudem, ki so v odločilnih trenutkih za zgodovino jugoslovanskih narodov in narodnosti stali na naši strani, primerne spominske zapise.

B. Ž. J.

*Naj svobodo ljudi, naj čast,
poštenje,
naj radostne pravice žuborenje
privablja iz temin pojoča dlan:
kar je velikega, rodi trpljenje,
zbežite sence, vzidi čisti dan!*

**Cene Vipotnik:
Pesem svitanica**

V votlini Taborske stene nad Belico ob Čabranki se je 24. julija 1942 odvijala dramatična in krvava bitka. Težko dostopno votlino in peščico partizanov v njej je napadlo več tisoč Italijanov že ob sedmih zjutraj, a je niso mogli zavzeti, čeprav so jo partizani branili le s puškami in bombami. Do živega jim niso mogli ne z minometi ne s topovi ne z letali. Branilce so ugnali, ko so ob sedemnajstih nastopili z metalci plamena. Toda v votlino so lahko vdrli šele, ko so dogoreli pogradi, miza, klopi, oprema in vskladiščeno blago, tedaj pa se je že mračilo, in zato votline niso mogli natančno preiskati...

Italijanski napad na Taborsko steno je precej točno in pretresljivo opisal pokojni Anton Ožbolt v knjigi Dežela Petra Klepca, Ljubljana 1974, od strani 390 do 413. Zmotil se je predvsem v tem, ker je ta boj označil kot napad na štab Kočevskega odreda. Pa kaj, ko so se bili zmotili tudi Italijani! Štab Kočevskega odreda se je bil premaknil na Petelinov vrh namreč prav zarana tistega dne. V votlini Taborske stene je ostalo le nekaj pomembnega osebja in pa – prostovoljci za proletarsko udarno brigado.

Kako je prišlo do tega?

Odlok o ustanovitvi 1. slovenske proletarske udarne brigade je Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet izdalo 30. junija 1942. Z njim je določilo, da mora vsaka četa 3. in 5. grupe odredov prispevati po dva izbrana borca-prostovoljca za proletarsko udarno brigado. V delovodniku štaba 2. bataljona Miloša Zidanška Kočevskega odreda (fasc. 5) (III v IZDG) najdemo sled o tem, kdaj je ta odlok dosegel podrejene enote. Pod številko 256 in z datumom 6. julija 1942 je zapisano: »Da se pošlje po dva tovariša v štab 1. bat. za prolet. bat.«, pod številko 288 z dne 11. julija 1942 pa je zapisano: »2 tov. v P. B., v predelku – od koga »komanda udarne čete«.

Medtem je glavno poveljstvo izračunalo, da bo prostovoljcev premalo, če bo vsaka četa prispevala samo dva. Zato je 10. julija 1942 ob imenovanju komandanta in političnega komisarja proletarske udarne brigade dodatno določilo: »Vsaka četa 3. grupe odredov naj pošlje še dva dobra partizana v 1. proletarsko udarno brigado Toneta Tomšiča, to je v celoti 4 partizane od čete«. Tudi o tem obstaja sled v delovodniku štaba 2. bataljona Miloša Zidanška Kočevskega odreda. Pod številko 284 z dne 11. julija 1942 je zapisano: »Po odredbi se 4 tov. za prekomando«. Žal je štab 3. grupe odredov glede tega precej kasnil. Šele 14. julija 1942 je izdal naredbo št. 27, ki se glasi: »Po odloku Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet mora vsaka četa 3. grupe odredov prekomandirati 4 tovariše v 1. proletarsko udarno brigado Toneta Tomšiča. V tem številu je všteta naredba 3. grupe odredov, ki je določala po dva partizana od

Ob obletnici napada na prostovoljce v Taborski steni

Številna dodatna odkritja

vsake čete. Ti tovariši morajo biti delavskega ali kmečkega rodu, politično neoporečni, preizkušeni in zanesljivi borci, dobro opremljeni in oboroženi. Za kvaliteto teh tovarišev odgovarja politkomisar...» Na koncu je bilo določeno, da je zbirališče za prostovoljce v Zapotoku pod Kureščkom.

Ta dodatna odredba je ustvarila precej zmede in pripomogla k nadaljnjim zakasnitvam, določilo o zbirališču prostovoljcev v Zapotoku pa je postalo vprašljivo zaradi velike italijanske ofenzive, ki se je na pogorje Krma in Mokra začela 16. julija 1942. Zanimivo je, da so v delovodniku štaba 1. bataljona Kočevskega odreda to odredbo vpisali šele 21. julija 1942, in sicer: »c) vsaka četa naj pošlje še po dva partizana za udarno brigado...« Nasprotno pa so čete kar hitro izvrševale dobljene ukaze. Dopis 1. čete 1. bataljona Kočevskega odreda z dne 23. julija 1942 vsebuje namreč tudi tale pripis: »Pošiljamo dva tovariša za proletarsko brigado, tovariša Vika in Kara...« Slo je za Franja Kreisa-Kara in za borca, ki so ga klicali Vik (kakor izvememo iz že omenjenega delovodnika), žal pa nam njegovega pravega imena in priimka ni uspelo ugotoviti. Važno pri teh odkritjih je spoznanje, da so prav zmeda in zakasnitve pripomogle k tragični usodi prostovoljcev v votlini Taborske stene.

Po pričevanjih Franja Kreisa-Kara, Franca Žnidaršiča-Živka in Franceta Miheliča-Kocelja se je votlini Taborske stene zbralo od 18 do 22 prostovoljcev za proletarsko udarno brigado. Ker je precej prostovoljcev proti jutrni usodni dne odšlo po hrano in živino v dolino Čabranke ter v patrolje, se jih je tudi precej rešilo. Toda v votlini je bilo še enajst drugih partizanskih ljudi.

Vsekakor kaže te ljudi in prostovoljce naštet. Po Antonu Ožboltu in dodatno zbranih podatkih so se znašli ob italijanskem napadu v votlini: Franc Bombač-Zorko, komandant 2. bataljona Miloša Zidanška Kočevskega odreda (živi v Postojni), Slavko Koncilija-Aleks iz Celja (padel), odredni intendant, učitelj Lado Vrtačnik iz Loškega potoka (padel) in Edo Mihelič z Vasi pri Fari (baje živi v Ilirski Bistrici), odredna tehnika, Nežka

Mulc-Baragova (živi v Kopru) in Ivanka Mulc-Rajdkova (živi, naslov neznan) iz Pudo-ba, partizanki iz širšega odrednega štaba, Jože Hočevar (živi v Kočevju) iz štabne zaščite, Franc Urbič iz Vrhnik pri Ložu (živi prav tam), kurir štaba 2. bataljona Miloša Zidanška, Jože Zakrajšek iz Kočevske Reke (umrl v Kostelu), politični delavec, ranjeni kmet Jože Jakšič s Hriba pri Fari (že umrl) in partizanski okrevanec, ki so ga klicali Tišler (bil je ranjen skozi pljuča in je že skoraj okreval, med napadom na votlino pa je padel, in ne vemo njegovega pravega imena in priimka). Prostovoljec za proletarsko udarno brigado bi utegnil biti Tine Obranovač, doma iz Kostela, ki so ga Italijani presenetili in ubili na straži (ob njem so zabodli še devetletnega dečka Vilka Kalčiča in dvanajstletnega kurirčka Jakoba Turka), zanesljivo pa so prostovoljci bili: Franc Bombač-Matjaž z Rakeka (padel, vsi podatki znani), Franc Krže iz Loškega potoka (padel, vsi podatki znani), Feliks Lah-Laufar z Volčja na Blokah (padel, vsi podatki znani), Ivan Primožič-Vasilij iz Grahovega pri Cerknici (ranjen, padel pozneje na Klancu, manjka naslov najbližjega sorodnika), Franjo Kreis-Karo iz Ptujja (ranjen, živi v Mariboru), Franc Žnidaršič-Živko z Bločic (ranjen, živi na Bločicah), France Mihelič-Kocelj iz Novega Kota (udarjen, živi v Ljubljani). Od znanih sta bila prostovoljca za proletarsko udarno brigado še Jože Ožbolt iz Belice (živi v Ljubljani, vsi podatki znani) in Franc Cimprič-Koren iz Novega Kota (umrl v Kočevju, vsi podatki znani). Jože Ožbolt se je usodnega jutra vračal proti votlini z obiska na požganem domu, Franc Cimprič-Koren pa je bil odšel z drugimi tovariši v dolino.

Znanih prostovoljcev iz Kočevskega odreda, ki so se zbrali v votlini Taborske stene, je skupaj torej devet. Pomeni, da je neugotovljenih najmanj še enkrat toliko. France Mihelič-Kocelj meni, da so bili med prostovoljci še Džoni, Džon in Martin. Od teh smo razpoznali Djura Janiča-Džonija, ki je bil sicer poprej zares v votlini Taborske stene, vendar kot odredni kurir. Isto velja za Franca Jerneja-Gamsa, ki je že umrl. Poizvedovali smo tudi za pokojnim Jožetom Brežičem iz Stare-

ga Kota in za Venceslavom Kovačem-Vikom iz Osilnice (živi v Ljubljani), vendar smo ugotovili, da se nista prijavila kot prostovoljca za proletarsko udarno brigado. Prostovoljci, ki so napad na votlino preživeli in ki so se mu na različne načine izognili, so se razšli ter se večinoma vrnili v svoje prejšnje partizanske enote. Jože Lepin-Ris, komandir voda iz 1. čete 2. bataljona 1. slovenske proletarske udarne brigade Toneta Tomšiča, ki je šel po te prostovoljce 26. julija 1942 z Novega Brega v spremstvu patrolje petnajstih mož, je hodil do votline v Taborski steni in nazaj devet dni. V votlini so našli hudo razdejanje, prostovoljcev pa ne. Komandant 1. bataljona Kočevskega odreda Ante Novak in politični komisar tega bataljona Ivan Lokovšek-Jan sta mu povedala, da so se prostovoljci razšli, kolikor je ostalo živih seveda.

Gotovo bo bralce zanimalo, kdo se je rešil iz votline in kako mu je to uspelo. Franc Bombač-Zorko in Franc Žnidaršič-Živko sta se rešila s skokom v prepad že v prvih trenutkih napada, pri tem se je prvi laže, drugi pa huje poškodoval. Drugi so se proti večeru po hudem boju pred ognjem in dimom zavlekli skozi ozko razpoko na koncu votline v globlji podzemni rov, vhod za sabo pa grobo zadela-li. Ker so Italijani v votlino nametali veliko bomb, so le-te razpoko dodatno zasule, zato vohoda v podzemlje niso našli. Tako so se rešili ranjenci Ivan Primožič-Vasilij, Franjo Kreis-Karo in kmet Jože Jakšič ter manj poškodovani in od dima omamljeni: Nežka Mulc (Baragova), Ivanka Mulc (Rajdkova), Jože Hočevar-Crni, Edo Mihelič, Jože Zakrajšek, France Mihelič-Kocelj in Franc Urbič.

V knjigi Tomšičeva brigada – 1942–1943 bo napad na votlino v Taborski steni opisan na podlagi mnogih dodatnih odkritij in s posebnim poudarkom na junaštvu tamkaj zbranih prostovoljcev za proletarsko udarno brigado. V tej zvezi potrebujemo podatke o datumu in kraju rojstva, o poklicu ter naslov najbližjega sorodnika za padla borca Tineta Obranovača in Tišlerja, naslov najbližjega sorodnika za padlega Ivana Primožiča-Vasilija ter za umrlo Jožeta Zakrajška in Jožeta Jakšiča, naslova za Eda Miheliča in Ivanko Mulc (Rajdkovo) ter rojstne podatke, podatke o poklicu pred vstopom k partizanom, datum vstopa v NOV, morebitni datum smrti in natančen naslov ali naslov najbližjega sorodnika za tiste prostovoljce za proletarsko udarno brigado iz Kočevskega odreda, ki so se mudili v Taborski steni, a jim ni bilo usojeno, da bi prišli v Tomšičevo brigado. Isto velja za prostovoljce iz čet 1. bataljona Kočevskega odreda, ki so v Tomšičevo brigado prišli po 1. avgustu 1942. Podatke pošiljajte na naslov: Franci Strle, novinar, Sattnerjeva 15/E, 61000 Ljubljana ali po telefonu na štev. 266-682 prek 061!

Franci Strle

18

Vlado Kresnik

Zapiski iz vojnega ujetništva 1941-45

Saban je v okolici Fallingbostela naletel na orožje. Puške, nekaj samokresov. Bržčas orožje, ki so ga odmetavali nemški vojaški dezertjerji. Poskušal jih je stlačiti v leseni zaboj z dvojnimi dnom a so bile puške predolge. Saban se je po puške vrnil z rožno žago, svetoval sem mu, naj odžaga toliko kopita, da bo puška po diagonalni šla v zaboj.

Nekaj pušk smo obdržali, ostalo smo izročili Duclauxeu za Résistance. Meni je pripadla imenitna pištola na boben. Prenašal sem jo zvesto s seboj, nazadnje sem jo odvrget. Orožja v našem političnem delu nisem rabil.

Protifašistična narodnoosvobodilna klima se je razprezala v širino, stroge meje konspirativnosti so postajale pretesne. Antifašistični komite petih ljudi ni ustrezal več, razširili smo ga v Antifašistični svet, v instrument ljudske oblasti v ilegali. Marca 1945 so se vključili doktorja Obradović in Tucaković, pravoslavni pop Vučić-Popović in Pinkas Mane. Razmere sta popestrila dva predstavnika kmetov, Mija Živanović im Života Milinković. Aktivni naši podoficirji, ki so zdržali štiriletni pritisk intrig zoper zvestobo svojemu narodu, so v svetu dobili dva mandata, in sicer z Brankom Cesarevičam in Mihajlom Guberino. Doktorja Obradoviča smo zbrali za predsednika. Meni so poverili sekretarsko funkcijo.

Prvi akt Antifašističnega sveta stalaga XI B: ratifikacija dogovora petih nacij.

Vrag vedi zakaj, a stvari so se vedno lepše iztekale. Iz neznatne klice 1941 – ko

sva s Čečem sežigala rentgenski papir – je zraslo prav ugledno drevo: narodna oblast v obliki ljudskega parlamenta.

Na zahodu se je zaslislalo nekaj bobnenja. Mirkova večerna poročila so postala nadvse aktualna – do kod je že prodrla fronta? Artilerija na Alleri. Še kakih petdeset kilometrov – in fronta bo tu.

Bobnenje je utihnilo. Nastal je premor. Minil je marec. Prvi dnevi aprila. Deveti april. Nemška posadka stalaga je odkorakala proti zahodu. Pred očmi začudenih ujetnikov. Ostali smo sami, vrata taborišča so bila na stežaj odprta.

Takšne različice konca ujetništva si nismo znali predstavljati. A smo jo takoj sprejeli. Dogovor petih nacij je začel veljati. Takoj smo zaprli vrata taborišča, postavili straže. Zmanjkalo je elektrike, zmanjkalo je vode. Čehi in Holandci so naknadno podpisali dogovor.

Deseti april. Posadka Nemcev prikoraka nazaj in zasede »vorlager«. Tudi tega si nismo znali predstavljati, ko smo pripravljali strategijo konca ujetništva. Kakšna bo zdaj akcija Nemcev glede na razmere med ujetniki? Povezali so se z Angleži. Seržant nam je tako sporočil, da Nemcev ne bo več v notranjost taborišča, ostali bodo v »vorlagru«. Dogovor petih nacij je torej ostal v veljavi. Sestavili smo Internacionalno upravo stalaga, v smislu dogovora. Istega dne so se pojavili v taborišču Oerbke jugoslovanski oficirji.

Enajsti april. Povezali smo se z jugoslovanskimi oficirji v Oerbkeju. Zanimivo – tudi pri njih je delovalo ilegalno protifaši-

stično gibanje in obstajal je Antifašistični svet.

Dvanajsti april. Naš Antifašistični svet imenuje kapetana Laza Ilića iz vrst oficirjev v Oerbkeju za vojnega komandanta jugoslovanskih ujetnikov. V svoji funkciji vojnega komandanta je odgovoren Antifašističnemu svetu stalaga Fallingbostel.

Franjo Fijavž

Naš politični organizem je deloval kot ura, ki bije dneve. Poznalo se je, da ima organizem za seboj štiriletno razvojno obdobje, poznalo se mu je, da je »uhojen«. Nasprotniki ves čas niso prišli do sape. Šele zdaj, ko smo postavili komandanta vojske, se je oglasila reakcija: zastopnik Mirko Mitrovič, protestiral je zoper Lazo Ilića.

Zastopnika smo povabili na sodelovanje v svet. A bilo je takoj videti, da se je Mitrovič opredelil drugam. Njihovo zaledje so bili zakrknjeni nasprotniki narodnoosvobodilnega boja Jugoslavije, nekateri podoficirji, pa tudi nekaj oficirjev iz Oerbkeja. Antifašistični svet je pozval Mitroviča, da preda posle in arhiv zastopništva komisiji sveta. Medtem je Antifašistični svet zasedel ekonomat lazareta in si uredil uradne prostore.

Še enkrat sem se pri tej priložnosti srečal s sovjetskim Oerbkejem 1941/42. V zaplenjenem arhivu lazareta smo našli skladovnice spiskov sovjetskih ujetnikov, umrlih v zimi 41/42.

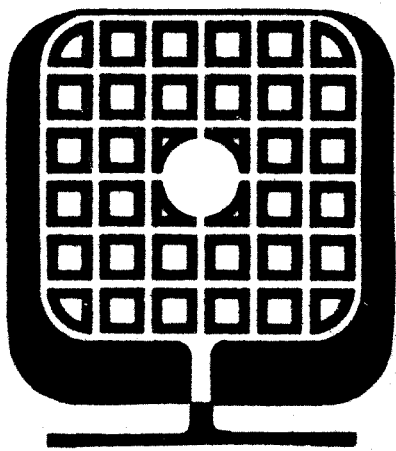
Se nadaljuje

NAGRADNA KRIŽANKA

AGROOBNOVA

Razpis nagradne križanke

Na vsako križanko v TV-15 je velik odziv. Tokrat jo je vnetim reševalcem pripravil delovni kolektiv AGROOBNOVA. Želimo vam veliko uspeha pri reševanju. Rešitve pošijite do 6. avgusta na naslov Uprava TV-15, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. Na spodnji levi del pisma napišite AGROOBNOVA. Žreb bo podelil tri knjižne nagrade Založbe Borec.

agroobnova

MESTO NA ŠVEDSKEM	ŽIDOVSKA MESTNA ČETRT	RODJI	FRANCOSKA TERORISTIČ. ORGANIZAC.	OSEBNI ZAI MEK	BITOLA	NOGOMET. ZVEZA	ANTON OCVRK	VERBI CAUSA	VERDIJEVA OPERA	AGROOBNOVA	
										TIBETANSKO GOVEDO	STAR SLOVAN
ARABSKI ZREBEC		ČEBELJA TVORBA				EGIPČANS. BOG SONCA	100 M ²	DEL TEDNA			
VRSTA JELENA		VRSTA HROŠČA	PAVZA	OSVEŽILNA PIJACA	ČOK			PRAVNI SPIS			
	GUSTAV FREYTAG	IZDELOVALN. KOILOV									
		MORSKA ŽIVAL									
						DOMOVINA ODISEJA	POMOTA				
	VRSTA GLINE										
	DVA BLIŽNA ELEK. POLA										
DOBRO-SRČNOST											
ŠUBIC			PRIZADEV. URESNICEV. POLIT. IDEJ IN CLJEV	AMERIŠKA TISK. AGEN.							
VRSTA PARAZITA				KROKAR							
OPUS CITATUM		ŽABJA NOGA						VRSTA SOV. RAKET			
								FLOHA BESED			
SOLMIZAC ZLOG			KAZALNI ZAI MEK			POLOTOK V GRČIJI					
			GORA NA KOROŠKEM			OPUS					REKA V ŠVICI
PASMA PSA	JOSIP DERDA						NASTASE				
	RIMSKI HIŠNI BOG						VRSTA DVGALA				
						DIMITRIJEVIČ				KALCIJ	
						STARA JAP. PRESTOLNI.				KRANJ	
MAKEDON. PESNIK IN REVOLUCIO.											
						NEKDANJI SAHOVSKI SVETOVNI PRVAK					
ZAČRTANA SMER						ODRIN					
						DALMATIN. Ž. IME					
	PSEVDONIM E. KARDELJA	KONČAR	ZELO RAZ. RASTLINA								
			SLOVENSKI NARODNO-OSV. SVET								
UMETNOST				KARIČ				NADAV			
				RIBJA KOST							
TUJE MOŠ. IME					GRŠKA CRKA						
					ANTON ASKERC						
ČASTILEC											
						RADIJ					

NAGRADNI KUPON

IME _____

PRIIMEK _____

NASLOV _____

Dan tankistov – 16. julij

V rodu naše ljudske armade, ki se v oklepnih in mehaniziranih enotah uri za obrambo naše domovine, so 16. julija praznovali svoj dan. Pridobitve naše revolucije, povojna izgradnja naše samoupravne socialistične družbe, misli in delo tovarišev Tita in Kardelja ter tiste tradicije, ki so

jih v narodnoosvobodilnem boju začrtali naši prvi tankisti – vse to ostaja tudi tankistom kakor vsem drugim rodovom naše vojske svetlo vodilo v nadaljnjem vojaško-strokovnem usposabljanju in v neprestani budnosti nad našimi svobodnimi mejami.

Vabila

Vabimo k odkritju spominske plošče dr. S. GISMUNDU OSERJU-PAOLU pod Brdicami pri Kožbani v nedeljo, 26. julija 1981, ob 16. uri. Po slavnostnem govoru bo kulturni program in tovariško srečanje.

Na komemorativno slovesnost vabimo vse borce partizane in aktiviste, ki so delovali v Zapadno primorskem okrožju med narodnoosvobodilnim bojem, ter vse prebivalce z obeh strani meje, posebno mladino, da se poklonimo spominu ob 36. obletnici smrti sanitetnega referenta in zdravstveno-prosvetnega delavca, ki je deloval v letih 1943-1945 v teh krajih.

Pripravljalni odbor

★

Dne 15. avgusta 1981, na dan obmejnih enot JLA, bo na Aljševici pri Novi Gorici zbor skupnosti borcev 2. brigade VDV. Na njem bomo razpravljali in sprejeli Pravilnik o organizaciji in nalogah skupnosti borcev brigade.

Začetek zbora bo ob 9. uri. Ob 11. uri, po zboru skupnosti, bomo poimenovali tamkajšnje vojašnice po Slavku Furlanu-Dušanu, vojnem komandantu brigade. Slavnostni govornik bo generalpodpolkovnik Branko Jerkič.

Sledilo bo tovariško srečanje. Vabljeni! Borci brigade! Ne zamudite na zbor skupnosti! Posebnih vabil za vas ne bo.

Za pripravljalni odbor
tajnik brigadnega odbora
Kamil Brešan-Bojan

★

Borci Kozjanskega odreda, 2. bataljona VDV brigade in aktivisti OF Kozjanskega okrožja, dne 16. avgusta 1981 ob 8. uri bo v okviru srečanja borcev in aktivistov Kozjanskega na Planini nad Sevnico prvo zasedanje zbora skupnosti borcev in aktivistov s tem dnevnim redom:

1. Volitve delovnega predstvedstva
 2. Razprava o poročilu odbora Kozjanskega odreda, o programu dela in o predlogu pravilnika skupnosti
 3. Volitve odbora skupnosti in nadzornega odbora.
- Gradivo za razpravo je pravočasno posredovano prek občinskih odborov ZZB NOV in osebno.
- Zbor sklicuje predsednik odbora Kozjanskega odreda Marjan Jerin.

★

Združenje borcev NOV Slivje vabi vse udeležence NOB in druge občane na proslavo s odkritjem spomenika 41 udeležencem NOB-domačinom in 8 kurirjem komande mesta Koper. Proslava bo v nedeljo, 26. julija 1981, ob 16. uri v SLIVJU.

ZZB NOV Sežane

★

Krajna organizacija ZZB NOV in podokrajni Kozjanskega odreda Zirovnica vabita borce, delovne ljudi in občane k odkritju obnovljene spominske plošče 11 padlim borcem NOV, ki so med vojno padli v bližini Smokuškega mostu v Završnici.

Odkritje plošče s kratkim kulturnim programom bo v soboto, dne 25. julija 1981, ob 10. uri. Slovesnost bo posvečena tudi 40. obletnici vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Po odkritju bo srečanje borcev in vseh udeležencev.

27. julij – dan upora na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini

Štirideset let je od tega. Število upornih žarišč po domovini je raslo. Zavest naroda se je pod vodstvom komunistične partije krepila. Vso domovino je preplavilo spoznanje: V boj! Prišel je dan, ko je počilo tudi na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini. Datumom vstaje slovenskega, srbskega in črnogorskega naroda se je tako pridružil 27. julij.

IZOLA

Pohod ob spomenikih NOB

Pred sedmimi leti je športno društvo invalidov Ivan Regent Izola organiziralo prvi pohod ob spomenikih in obeležjih NOB na izolskem območju. Ta pohod naj bi bil vsako leto na dan borca, 4. julija. To se tudi dogaja, vendar njegov pravi pomen iz leta v leto blede, namesto da bi naraščal.

Leta 1978 smo izdali prvo značko za pohodnike z namenom, da bi podobna značka izšla vsako leto, kar pa se seveda ni zgodilo. Izginila je tudi tradicija, da je pohodu načeloval harmonikaš in da so ob vsakem spomeniku prebrali seznam padlih, kdaj je bil spomenik postavljen in kdo ga je postavil. To seveda v slovenskem in italijanskem jeziku. Vsega tega se še starejši občani ne spominjajo več, kaj šele mladina, ki se je rodila po vojni.

Malopred tem praznikom me je vprašal eden izmed vsakoletnih pohodnikov – borec, nosilec dveh odlikovanj za hrabrost in še invalid z berglami – kako je s pohodom. Dejal sem mu, da pohod bo, vendar brez harmonike. Odvrnil je, da se zaradi tega pohoda ne bo udeležil. Vendar, ko smo se na dan borca zbirali ob prvem spomeniku na Trgu palih v Izoli, sem kljub temu opazil tudi njega.

Pred začetkom pohoda je Elio Sfiligoy v slovenskem in italijanskem jeziku govoril o pomenu praznika, ki se je dejansko tu začel, zaključil pa se bo v Dvorih nad Izolo. Pohodnikom je na koncu govora zaželel srečno pot.

Ne bi pisal tega članka, če ne bi med pohodom poslušal še negodovanja nekdanjih bork, ki so kljub starosti odšle na pohod. Dejale so: v boju, kadar je bilo najhujše, nas je spremljala harmonika. Danes, ko je svoboda, pa hodimo kot za pogrebom.

Se nekaj me boli, česar tudi ne morem razumeti. Vsako leto so se pohoda udeležili tudi mladinci. Bili so na čelu sprevoda in nosili so zastave. Letos je bila le ena mladinka med teritorialci in ta je nosila edino slovensko zastavo (običajno so bile štiri).

Pohvaliti pa moram, da smo v Dvorih doživeli lep sprejem ob velikem številu pionirjev v čepcah in rdečih rutah okrog vratu, ki so nas pričakali pred novo šolo. Prisostvovali smo odprtju šole, nato pa smo bili povabljeni na partizanski golež.

Nato se je začela osrednja proslava ob dnevu borca, ki je bila tokrat v Dvorih.

STANE RENER

ŽIROVNICA

Številne prireditve

V Zirovnici so v počastitev krajevnega praznika pripravili številne prireditve, športna tekmovanja in srečanja. Tako so dostojno počastili spomin na 1. julij leta 1942 ko so okupatorji v Mostah pri Zirovnici ustrelili 28 talcev. Tako so se maščevali za akcijo borcev Cankarjevega bataljona, ki so v noči s 26. na 27. junij zažgali železniški in cestni most v Mostah.

V spomin na ta tragični dogodek so v soboto, 27. junija, pripravili komemoracijo pri spomeniku talcem v Mostah. Zbrali so se številni krajski krajevne skupnosti Zirovnica, borci, mladina, učenci osnovne šole Gorenjskega odreda, lovci, gasilci, in drugi.

Odkrili so še spominsko ploščo na železniškem mostu v spomin na akcijo požiga mostu.

V osnovni šoli Gorenjskega odreda pa so se srečali borci Gorenjskega odreda, navzoči so bili tudi borci Jeseniške čete Cankarjevega bataljona. Zbrane je pozdravil nekdanji komandant in sedanjí predsednik domičilnega odbora Gorenjskega odreda Ljubo Kržišnik. Namen srečanja je bil, da se borci tega odreda, po katerem se šola imenuje, spoznajo med seboj, obudijo spomine na dogodke iz NOB in se tudi s predstavniki šole in učenci pogovorijo o nadaljnjem skupnem sodelovanju.

Ob tej priložnosti so v prostorih šole odprli tudi stalno razstavo o bojih in akcijah Gorenjskega odreda. Ob odprtju je Ljubo Kržišnik poudaril, da razstavo odpirajo na pravem mestu, saj se bodo tako učenci neposredno lahko seznanjali s slavno preteklostjo tega odreda ter tako gojili in prenašali traicije NOB. Na srečanju so navzočim borcem Jeseniške čete Cankarjevega bataljona podelili tudi brošuro, v kateri je Franc Konobelj-Slovenko opisal dogodke omenjene čete, ki se je leta 1942 ogroženo bojevala z okupatorjem.

JANKO RABIČ

LOŽ

Aktiv borcev Kovinoplastike

Na večer pred praznikom borca je bil zbor aktiva aktivnih članov ZB NOV Kovinoplastike.

Predsednik odbora aktiva Miro Mlakar je v kratkih obrisih podal pregled dela aktiva od ustanovitve pa do danes, iz katerega je razvidno, da je bil njegov prvi predsednik Lado Znidaršič.

Tudi v času najtežjega ustvarjalnega dela, ko se je na pobudo tovariša Janeza Hribarja in drugih borcev rojevala Kovinoplastika, je bil aktiv najmočnejši in njegovo delo zelo razgibano. Leta 1968 je aktiv imel 107 članov. Funkcijo predsednika aktiva je leta 1970 prevzel Tone Prevec. V aktivu je bilo 57 članov. Od leta 1972 pa je aktiv vodil Miro Mlakar. V sestavu našega aktiva je 66 upokojenih borcev.

Videti je, da se naglo redčijo borčevske vrste. V času obstoja aktiva je bilo veliko narejenega. Dobra je bila povezava z DPO kakor z vodstvom DO. Dosedanji predsednik odbora aktiva Miro Mlakar je bil 30. 6. upokojen, zato je bil izvoljen nov odbor.

Direktor Jože Tišler je v pozdravnem govoru čestital borcem za praznik, zaželel plodno delo novemu odboru ter se z besedami, polnimi hvaležnosti, zahvalil Mirku Mlakarju za njegovo dolgoletno požrtvovalno delo na vseh področjih Kovinoplastike Lož, kakor tudi aktivu ZB. Zaželel je, naj se delo borčevske organizacije čuti na vseh področjih. Člani ZB pa naj svoje izkušnje prenašajo na mlade. Prisotne je seznanil s predlogom KO ZB NOV Loška dolina, da Kovinoplastika Lož prevzame pokroviteljstvo nad spomenikom na Ulaki, kar je med borci naletelo na veliko odobravanje.

V imenu kolektiva in skupnega delavskega sveta je Alojz Mazij čestital k dnevu borca, zaželel plodno delo aktivu ter aktivnim borcem podelil knjigo Orel in korenine.

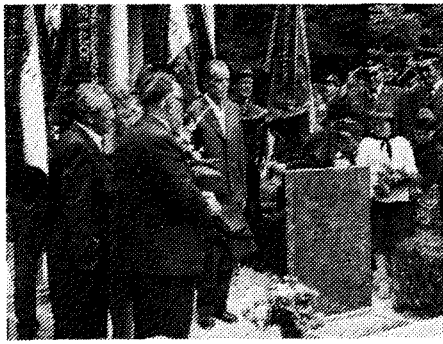
»Da bo mladina stopala po poti, ki jo je začrtala NOV,« je dejala predsednica koordinacijskega odbora ZSMS Ida Mihelič. Zaželela je tesno medsebojno sodelovanje ter prisotne povabila na mladinski kviz.

Tovariško srečanje, ki je bilo hkrati tudi občni zbor aktiva, je bilo pristrčno, enkratno – tovariško. Po uradnem delu zbora se je oglasila sproščena tovariška beseda in zadonela je borbena pesem, ki je utihnila šele v poznih večernih urah.

VILMA PROSENC

TURJAK

Obeležje družini Dolščak

Ob prazniku dneva borca so na pokopališču na Turjaku odkrili spominsko obeležje družini Dolščak iz Podturjaka. Pred 36 leti so na pragu svobode izkpravili sin Albin, prvoborec Turjaške čete, ki je padel na sremski fronti kot komandant slovenskega bataljona 1. krajiške brigade, očeta so doma zahrbtno ubili črnorokci, mesec dni kasneje pa je od žalosti strta umrla še mati. Tako se je steklo življenje cele Dolščakove družine. »Spominsko obeležje naj bo v spomin poznim rodovom kot pomnik trpljenja in primer, kako se je treba bojevati za svojo svobodo,« je na koncu dejal govornik prvoborec Rasto Zumer.

Pred odkritjem spominske plošče je bil izveden krajši kulturni program pred zadružnim domom v počastitev 40. Obletnice ustanovitve OF in vstaje slovenskega in jugoslovanskih narodov ter praznika dneva borcev. Slovesnosti so se udeležili številni krajsani, gasilci, lovci, člani CZ in pohodna enota Ljuba Serčerja Turjak. Slavnostna govornica je bila predsednica krajevnega združenja borcev NOV Dana Purkat.

B. J.

KLANA

Zadnji boji 3.
prekomorske udarne
brigade

Tretja prekomorska udarna brigada, ki je bila po kapitulaciji Italije oblikovana v partizanskem taboru Gravina v južni Italiji, je sodelovala pri obrambi otoka Visa, ko je bil tam Vrhovni štab NOVJ, NKOJ, AVNOJ in tovariš Tito in pri osvobajanju otokov Palagruža, Korčule, Brača, polotoka Pelješca ter Splita, Kaštelov, Trogira, Šibenika in Knina v Dalmaciji, Mostarja v Hercegovini, Lapca in Gospića v Liki, Bihača v zahodni Bosni, nato pa otoka Krka, Hrvatskega primorja, Gorskega Kotara, Istre in Slovenskega primorja.

Hude boje je brigada vodila na stari jugoslovansko-italijanski meji pri Klani. Tretja prekomorska udarna brigada (takrat je štela 2400 odlično oboroženih in izvežbanih borcev) se je vključila v Reško bitko, ko so enote 4. armade nadaljevale svoj pohod proti zahodu, da bi sodelovali pri osvoboditvi Reke, Istre in Slovenskega primorja.

Celotna 26. dalmatinska udarna divizija, ki je štela nad 9000 borcev, razvrščenih v štirih brigadah, se je zbrala okrog Grobniškega Polja in se takoj spoprijela s sovražnikom.

Tretja prekomorska udarna brigada je zamenjala na položajih enote 13. primorsko-goranske divizije z nalogo, da na odseku Sukava-Ravno razbije nemško obrambo in osvobodi Klano, na kar naj bi brigada krenila v zaledje sovražnikove fronte proti Trstu. Za to nalogo je bila še posebej izbrana zato, ker so bili njeni borci večidel primorski Slovenci in istrski Hrvati. Podobno nalogo je dobila tudi 43. istrska divizija. Brigada je 23. aprila 1945 prispela na izhodiščne položaje in začela takoj napadati. V mrzcu, dežju in snegu je bila brigada nad Klano tik pred osvoboditvijo naše domovine enega najtežjih in najbolj krvavih bojev. Pravi napad se je začel 24. aprila ob zori in je brigadi uspelo pregnati sovražnika s kote 698 in se prebiti na Plešišče ter na severna pobočja Suhega. V krvavih bojih za vsako ped zemlje je padlo veliko borcev. Dne 24. aprila je prišlo pri Klani do boja v srečanju, ko sta druga proti drugi krenili v napad dve najmočnejši diviziji: nemška 188, ki je štela 15.000 mož in pa 26. divizija naše 4. armade. Na razgibanem in gozdnatemu zemljišču vzhodno od Klane so se začeli težki boji.

Zaradi splošnega razvoja bitke, ki se je približevala svojem koncu, je štab 4. armade pregrupiral svoje enote, ki so posledje omogočile obkolitev sovražnika pri Reki, ter mu na ta način preprečile umik. Zato je 26. divizija pristopila k izvedbi obhodnega manevra severno od Klane v smeri Zapče-Jablance-Ilirska Bistrica in udariti sovražnikov skupini v hrbet. Tudi enote 3. prekomorske udarne brigade so izvršile pospešen obhodni marš, kljub temu da so bili borci hudo izmučeni.

Zgodaj zjutraj 2. maja 1945 se je brigada razporedila za napad ob cesti, ki pelje iz Podgrada za Reko in je začela pohod v smeri Šapjan in Rupe. Naši borci so v naskoku osvobodili Šapjane, prodrl globoko južno od Rupe in si zvečer uredili položaje ob cesti, ki pelje od križišča proti Reki. Naslednjega dne pa so Nemci začeli preboj z namenom, da se čez Postojno prebijajo do Ljubljane. Ker se je brigada globoko vkinila v sovražnikovo obrambo in ni imela zavarovanih bokov, se je morala umakniti. Poskus preboja, ki ga je povzročil nemški 97. armadni korpus, ki je bil obkrojen pri Reki, je začel napadati proti Ilirski Bistrici. Njihov prvi naval je bil sicer uspešen in jim je uspelo ponovno zavzeti Ilirsko Bistrico, naše enote pa so dosegle nove položaje na pobočjih nad mestom in tako preprečile sovražnikov prodor proti severu. Dva bataljona 3. prekomorske brigade pa sta organizirala obrambo in vodila hude boje pri Harijah, Tominjah, Zajevšah, Pregarju, Premu itd. Enotam 4. armade se je 7. maja 1945 vdalo 16.000 nemških vojakov, podoficerjev in oficirjev, zaplenjeno pa je bilo veliko raznovrstnega vojaškega materiala.

V Reški bitki so enote 3. prekomorske udarne brigade imele več kot štiristo borcev izločenih, od tega jih je na pobočjih Klane in bližnjih vaseh padlo 78 borcev in bork, ki jim bodo v počastitev 40-letnice vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti dne 26. julija 1981 postavili spominsko ploščo v Klani. Ob tej priložnosti so organizirali srečanje preživelih borcev 3. prekomorske udarne brigade, 1. tankovske brigade in artilerijske brigade 4. armade, to je enot, ki so sodelovale v bojih za osvoboditev Klane. Partizanskega zborovanja v Klani se bodo udeležili tudi številni drugi borci in aktivisti iz vseh krajev Slovenije, Hrvatske in zamejstva.

ALBERT KLUN

LENDAVA

Prisrčno srečanje
internirancev

Občinska odbora Zveze borcev NOV v Subotici in SAP Vojvodina in Lendava sta nedavno tega ob 40-letnici vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti in ob 40-letnici interniranja v koncentracijsko taborišče v Sarvar na Madžarskem v Balmoku pri Subotici organizirala prisrčno srečanje bivših internirancev. Iz lendavske občine se je omenjenega enkratnega in nepozabnega shoda udeležilo 40 nekdanjih internirancev.

JOŽE ŽERDIN

SLOVENJ GRADEC

Spomenik narodnemu
heroju

Krajevna organizacija ZB NOV Pameče - Troblje je v sodelovanju z odborom za varstvo spomenikov NOB pri občinski kulturni skupnosti in pokrajinskimi muzejem revolucije Slovenj Gradec imenovala pripravljalni odbor za postavitev spomenika narodnemu heroju Ignacu Voljcu-Fricu, sekretarju oblastnega komiteja KPS za Štajersko, staremu revolucionarju, komunistu, domacinu z Vrhniške, ki je padel 4. aprila 1944 v neposredni bližini kmetije Trbul v Trobljah.

Odkritje tega spomenika je bilo 12. julija 1981 pri kmetiji Trbul v Trobljah pri Slovenj Gradcu.

STANKO HOVNIK

ČRNA

V spomin na 51 talcev

Bil je četrtek, lep sončen dan. Na ta dan, bilo je 9. julija 1942. leta, so v dolini Črne v kamniški občini Nemci iz masčevanja postrelili 51 talcev, od tega največ domaćinov.

Letos je bil 9. julij spet na četrtek in spet je bil lep sončen dan. Draga Prezelj s Kregarjevega pri Stahovici je na prvi skupni grob talcev v Črni položila cvetje. Mračni spomini živijo. Med talci so bili njen oče Viktor Rebernik, star 31 let, gostilničar in oče desetih otrok in brata 17-letni Vincenc in 22-letni Florijan. Brata Zorka, ujetega partizana, pa so deset dni prej obesili v Kamniku v skupini osmih obešencev.

JOŽE VIDIC

ŠENTVID

Srečanje skojevcev

Dne 21. junija smo se medvojni udeleženci višjih skojevskih tečajev srečali v prostorih tovarne pletenin Rašica v Šentvidu pri Stični. Srečanja se je udeležil tudi nekdanji vodja tečaja Ferdo Godina-Marko. Bilo je res prisrčno srečanje, sedaj že osivelih, nekdanjih skojevcev. Nekateri med nami se nismo videli od slovesa na tečaju, to je polnih 37 let. Srečanje je potekalo predvsem v obujanju skupnih spominov na težka, a vendar lepa medvojna leta in na tiste, ki so v revoluciji dali tudi svoja mlada življenja.

Srečanja so se udeležili tečajniki 1., 2., 4. in 5. tečaja. Dogovorili smo se, da bomo v prihodnje težišče naših srečanj prenesli na srečanja posameznih tečajev, vendar pa bomo poskušali ustriti pregled vseh udeležencev tečajev. Tovariš Godina pa pripravljata tudi izdajo kronike teh tečajev. Za povezovanje dela v prihodnje smo na srečanju izvolili skupen odbor iz predstavnikov vseh tečajev, razen štirih. Zato pozivamo tečajnike 1., 2., 4. in 5. tečaja, ki so bili od 23. oktobra 1943 do 26. marca 1944 na Rogu, da se prijavijo skupnemu odboru na naslov predsednika: Ivo Bernard, Ljubljana, Gregorčičeva 13 a. Na ta način bomo uspeli ponovno utrditi naše medvojne vezi, predvsem pa iztrgati iz pozabe pomemben del mladinskega revolucionarnega gibanja na Slovenskem.

Srečanje smo organizirali v Šentvidu na dan zaključka 11. tabora pevskih zborov Slovenije. Zaradi tega smo se po srečanju vključili v sprevod več kot 6000 pevcev iz vse Slovenije iz zamejstva in skupno odšli na prireditveni prostor. Tu smo na sklepem nastopu pevcev pritegnili tudi uvodni pesmi Hej brigade, nato pa prislunili mogočnemu zboru, ki je poleg umetnih zapel tudi nekaj starih narodnih pesmi, ki jih na žalost sedaj le redko slišimo. Po sklenjenem programu pa je preko Šentvida zadonela pesem sedanjega časa Od Vardara pa do Triglav... Tako sta prelepo vreme in veličastni nastop združenih pevskih zborov naše srečanje še obogatila.

Na koncu želimo izraziti zahvalo delovni organizaciji Rašica iz Šentvida pri Stični za izkazano gostoljubnost in občinski organizaciji ZZZB NOV Grosuplje, katere predstavnik se je udeležil našega srečanja.

IVO BERNARD

DRAŽGOŠE

Kurirska partizanska
spominska slovesnost

V počastitev 40. obletnice vstaje jugoslovanskih narodov in ostalih praznovanj v letošnjem jubilejnim letu so krajevna organizacija ZB NOV in družbenopolitične organizacije KS Dražgoše pripravile spominsko slovesnost ob odkritju spominske plošče kurirski relejni postaji G-20 v nedeljo, 19. julija 1980.

Številni nekdanji preživeli kurirji, borci, aktivisti in prebivalci so se kljub slabemu vremenu zbrali pred šolo v Dražgošah, na katere procelju je vzidana spominska plošča. Prisrčen kulturni program so pripravili učenci dražgoške šole, ki nosi ime po padlem narodnem heroju Stanetu Zagarju, skupaj z mladinsko organizacijo.

Z uvodnim delom tega pravega partizanskega - spominskega praznovanja nas je s svojim recitalom tovariš Kovačič, nekdanji bорец Cankarjevega bataljona v Dražgošah, vrnil za skoraj 40 let nazaj, v tiste hude in slavne januarske dni leta 1942, v čas legendarne dražgoške bitke; tovariš Janez Kavčič-Orlov, domaćin, kurir in komisar relejne linije, je v slavnostnem govoru med ostalim poudaril:

»Danes bomo na prizorišču ene od največjih bitk v NOB v Sloveniji, kjer že stoji spomenik in več drugih pomnikov revolucije, odkrili še eno spominsko obeležje, obeležje kurirski relejni postaji G-20, ki je delovala na tem območju v letu 1944. Ta spomenik ni spomenik ne padlim ne živim kurirjem, njegov namen je povsem drug. Vsak pogled na spominsko ploščo naj vsaj za trenutek vrne in opozori na tiste za nas usodne in zgodovinske trenutke.«

Govornik se je v nadaljevanju dotaknil organiziranja kurirskih mrež na pobudo tovariša Borisa Kidriča do ustanavljanja poznejših samostojnih relejnih kurirskih postaj. Relejna postaja G-20 je delovala na dražgoškem območju Jelovce, kjer se je v tem času tudi zadrževal oblastni komitej KP za Gorenjsko in je imela redne kurirske zveze s postajami G-1 v Podlonku, G-26 na Mohorju, G-12 v Kropi G-2 nad Bohinjsko Bistrico. Posebnost kurirjev G-20 je bila v tem, da niso hodili skozi vasi in obiskovali posameznih domačij, temveč so hodili prek pogorišč, ruševin, srečevali pa otroke in vdove v črnem, ki so se s prirojeno upornostjo lotili razkopavanja ruševin in obdelovanja skopih njiv in melin ter so jim pri tem delu nemalo krat pomagali prav kurirji.

Tovariš Orlov je poudaril, da nas nekaj povojnih pretresov ni oslabilo, temveč nasprotno, združevalo nas je in še bolj smo postajali enotni. Tudi najnovejši nacionalistični izpadi na Kosovu, pa sedanja ekonomska kriza in izvajanje stabilizacijskih ukrepov nas v teh naporih ne smejo omajati. »Mislim, da smo enakega mnenja, če rečem, da lahko odkrijemo krivice za razna krivična dela in malverzacije, pa tudi če je to primer s snemanjem filma o Dražgoški bitki, za kar smo posebno mi iz tega kraja še kako zainteresirani. Nimamo pa poguma krivcev tudi primerno kaznovati in zahtevati od njih povračilo škode, ki so jo povzročili družbi«, se je govornik kratko dotaknil znanega problema.

Nekdanji komandir relejne postaje G-20 tovariš Lojze Lotrič je nato odkril ploščo in jo predal v oskrbo dražgoškemu mladincem z ustim izročilom: »Nikdar ne pozabite pridobitev boja, za to, kar danes imamo«. Mladinec je potrdil to zaoblubo. Po programu je bilo prijetno pravo tovariško - partizansko srečanje, predvsem z dokajšnjim številom preživelih kurirjev.

ANTON GOSAR-MARKO

ŠENTJUR PRI CELJU

Plakete in priznanja
»Leon Dobrotinšek«

Občinski odbor Zveze združenj borcev NOV Slovenije Šentjur pri Celju je ob dnevu borca letos že tretjič zapored podelil priznanja in plakete »Leon Dobrotinšek« za izjemne zasluge pri utrjevanju tradicij NOB ter za razvijanje in krepitev obrambne moči naše samoupravne družbe na območju občine Šentjur.

Priznanja in plakete so prejeli: Karel Pajk iz Planine pri Sevnici, Alojz Novak iz Šentjurja, Peter Hlastec iz Ponikve, Cvetka Tržan iz Planine pri Sevnici ter Jernej Borovnik iz Šentjurja.

Samo priznanja »Leon Dobrotinšek« pa so prejeli: osnovna šola Franjo Vrnunč Gorica pri Slivnici, Turistično društvo Planina pri Sevnici in ekipa OK ZSMS Šentjur, ki je sodelovala na letošnjem tekmovanju Spoznavajmo svet in domovino.

Občinski odbor zveze borcev Šentjur je podelil tudi dve domicilni listini in sicer Zdravstvenemu domu Šentjur za prevzem skrbi za partizanski bolnišnici Zima na Cerovcu pri Blagovni in Javoršici v Loku pri Žusmu in za ostala sanitetna obeležja iz NOB na območju občine Šentjur. Drugo listino pa so podelili Veterinarski postaji Šentjur za varstvo in oskrbo partizanskega grobišča na Resevni, kjer sta pokopana borca NOV - živinozdravnik Dušan Lah (pomocnik načelnika veterine glavnega štaba NOV in POS) in Cvetka Jerinova, članica pokrajinskega komiteja SKOJ za Štajersko.

DARJA LOJEN

ČRNUČE

Obeležili so delovanje
tehnike

Dne 23. junija so odkrili spominsko obeležje na hiši Antona Vavpotiča v Ljubljani, Črnuče 9, kjer je delovala tehnika rajonskega komiteja KP Mengeš. Tehnika je bila v betonskem bunkerju v gospodarskem poslopju. Zgrajen je bil že pred vojno po dogovoru z nekaterimi komunisti, tako Cenetom Stuparjem in drugimi.

Ploščo je odkril, Dominik Bizjak, predsednik KS ZZB Črnuče-Gmajna. Slavnostni govor je imel Slavko Oblak-Sašo, ki je bil takratni vodja tehnike. Odkritje spominske plošče je bilo tudi v počastitev občinskega praznika občine Ljubljana Bežigrad. Kulturni program sta izvajala pevski zbor Svoboda Črnuče in osnovna šola Maksa Pečarja Črnuče.

Proslave so se udeležili domaćini in aktivni delavci iz te tehnike in tisti, ki so odšli prek zveze Antona Vavpotiča v NOB. Prav tako so tej slovesnosti prisostvovali Marjan Orožen, predsednik konference KS Ljubljana, Niko Lukež podpredsednik skupščine mesta Ljubljane, Tone Klemen podpredsednik skupščine mesta Ljubljana, narodni heroj Drago Flis-Strela, predsednik družbenopolitičnega zbora mestne skupščine Ljubljana, Mira Svetina-Vlasta, narodna herojinja in znana družbenopolitična delavka, Ivo Svetina, predsednik odbora za tradicije NOB mesta Ljubljana in drugi ugledni družbenopolitični delavci krajevne skupnosti, občine, mesta in republike.

Po proslavi je družina Vavpotič organizirala tovariško srečanje. Obujanje spominov z aktivnimi udeleženci te tehnike je bilo prisrčno. Pogovor sta vodila Anton in Julka Vavpotič ter njuni otroci, ki so bili kurirji in obveščevalci in so odigrali pomembno vlogo. Le sina Ivana, ni bilo med njimi, ker je padel kot partizanski kurir leta 1944. Njegov prerani grob so sestra in bratje okrasili s cvetjem.

C. B.

ŠENTVID NAD LJUBLJANO

Devetintrideseta
obletnica

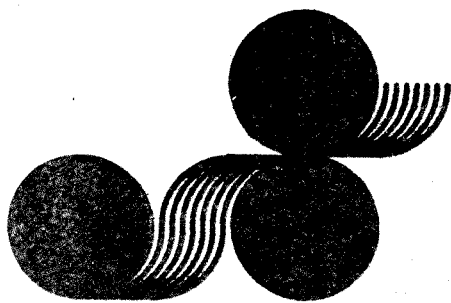
V šentviški vojašnici Borisa Kidriča so proslavili 39. obletnico ustanovitve 1. slovenske proletarske udarne brigade Tone Tomšič. Slovesnost, združena s prisego mladih vojakov enote, ki nadaljuje tradicije Tomšičeve brigade, je bila v soboto, 18. julija, dopoldne. Proslave so se udeležili: članica sveta federacije Vida Tomšičeva, generalpolkovnik Franc Tavčar-Rok, ki je bil ob ustanovitvi politični komisar 3. bataljona, generalmajor Miha Petrič-Stevo, ki je v Tomšičevo brigado prišel kot bорец 1. slovenskega proletarskega udarnega bataljona Toneta Tomšiča, predstavniki družbenopolitičnih organizacij Ljubljana-Siška in mesta Ljubljane, preživeli borci Tomšičeve brigade, mladina in svoji mladi vojakov. V imenu preživelih borcev Tomšičeve brigade je mlade vojake nagovoril Viktor Cvelbar-Stane, predsednik odbora skupnosti borcev 1. SPUB Tone Tomšič, in mladim vojakom zaželel veliko uspehov pri obvladovanju vojaškega znanja in vojaških veščin, nakar je sledila prisega.

Mladi vojaki enote, ki nadaljuje bojne tradicije Tomšičeve brigade, imajo zelo dober pevski zbor, ki je zapel himno 14. divizije in vrsto slovenskih partizanskih pesmi. Preživeli borci Tomšičeve brigade pa je navdušil tudi instrumentalni ansambel, ki je na srečanju igral za razvedrilo partizanske in zabavne skladbe. Iz tega moremo sklepati, da poveljstvo te enote zelo skrbno in uspešno neguje revolucionarno in bojno izročilo prve slovenske proletarske udarne brigade.

Za konec je treba zapisati, da so ob tej priložnosti izvedli v našem listu že napovedano zbranje udeležencev ankete o knjigi Tomšičeve brigade - uvodni del. To delo je opravila posebna komisija, ki so jo sestavljali Vladimir Badovinac, Albert Topolšek-Igor in Tone Zupančič-Silvo, zrebne lističe pa je izvele šestletni Draženko Nikolič iz Gornjega Ruževica pri Tesliću v Bosni, ki je prišel obiskat svojega strica, da bi videl, kako bo prisegel domovini.

Izid zbranja je tale: prva nagrada - desetneveno letovanje v hotelu Svoboda Strunjan - je pripadla Jožetu Romihu, Šmarje pri Jelšah 121, 63240 Šmarje pri Jelšah, deset knjižnih nagrad po tri knjige (Tomšičeva brigada - 1942-1943, Tomšičeva brigada - 1943-1944 in Tomšičeva brigada - 1944-1945) pa bodo dobili: Stane Sinčič-Sine, Kogojeva ulica, 61000 Ljubljana, Anton Drečnik, Ročjeva 16, 61110 Ljubljana-Moston, Ivan Turk, Galjeva 55/9, 61000 Ljubljana, dr. Milan Dolenc, Pohorskega bataljona 41, 61000 Ljubljana, Jelka Vister, Cesta revolucije 5, 64270 Jesenice, Franc Trebišnik, F. Foita 2, 63320 Velenje, Silvo Gorup, Delpinova 20, 65000 Nova Gorica, Marija Zupančič, Privoz 5/A, 61000 Ljubljana, Ciril Lovše-Ciro, Trg 4. julija 4/6, 62370 Dravograd, in Slavko Zupančič, Materija 19, 66242 Materija. Prva nagrada bo realizirana že septembra letos, nadaljnjih deset nagrad pa ob izidu vsake knjige.

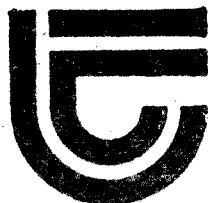
S. F.

**slovenske
železarne
ljubljana**

ki jih sestavljajo organizacije
železarna jesenice
železarna ravne
železarna šture
tovarna verig lesce
plamen kropa
tovil ljubljana
žična celje
metalurški inštitut ljubljana

so tradicionalni proizvajalci kvalitetnih konstrukcijskih jekel, ulitkov, odkovkov, strojev, vijčnega blaga, verig, pletiv, itd.
Na vašo željo pomagamo pri pravilni izbiri jekel in naših izdelkov ter svetujemo pri njihovi uporabi in predelavi.

ZAVAROVALNA SKUPNOST

TRIGLAV

OBMOČNA SKUPNOST CELJE

SE PREDSTAVLJA

Območna skupnost Celje deluje kot ena izmed šestnajstih območnih skupnosti ZAVAROVALNE SKUPNOSTI TRIGLAV.

ZAVAROVALNE STORITVE NUDI ZAVAROVALNEM PREK:

– SEDEŽA OBMOČNE SKUPNOSTI V CELJU
– PREDSTAVNIŠTEV V OBČINAH: LAŠKO, MOZIRJE, SLOVENSKE KONJICE, ŠENTJUR, ŠMARJE PRI JELŠAH, VELENJE in ŽALEC.
– IN KRAJEVNIH ZASTOPNIKOV, KI SVETUJEJO IN OPOZARJAJO, KATERA ZAVAROVALNA JE PRIMERNO SKLENITI IN NA KAKŠEN NAČIN!

SVETUJE:

ZAVAROVALNA INDUSTRIJSKIH IN OBRATNIH RIZIKOV

Industrijske in obratne organizacije vsak dan ogrožajo različne nevarnosti, ki lahko povzročajo veliko gospodarsko škodo.

Zato obstaja institucija zavarovanja, ki na podlagi **solidarnosti in vzajemnosti v zavarovalnem procesu** odpravlja škodljive posledice nastalih škod tistim, ki v tem procesu sodelujejo.

Zavarovanje industrijskih in obratnih organizacij obsega predvsem tele najpomembnejše vrste:

– zavarovanje pred požarom
– zavarovanje pred lomom strojev
– zavarovanje objektov v gradnji
– zavarovanje objektov v montaži
– zavarovanje DO pred nevarnostmi obratovalnega zastoja zaradi požara ali loma strojev (izguba dohodka)

– zavarovanje blaga v hladilnicah
– zavarovanje garancije

– zavarovanje elektronskih računalnikov

Te osnovne vrste zavarovanj nudijo ustrezno zavarovalno zaščito oziroma **gospodarsko varnost** vsem, ki sklenejo zavarovanje pri ZAVAROVALNI SKUPNOSTI TRIGLAV.

SKLENITEV OSNOVNIH ZAVAROVALNIH VRST:

– POŽARNO ZAVAROVANJE IN
– STROJELOMNO ZAVAROVANJE

SKUPAJ Z

ZAVAROVANJEM OBRATOVALNEGA ZASTOJA NUDI CELOSTNO OPTIMALNO ZAŠČITO, KI JE POTREBNA VSAKI NAŠI INDUSTRIJSKI IN OBRATNI ORGANIZACIJI.

PREVENTIVA POSTAJA TAKO DEL CELOSTNEGA PROCESA ZAVAROVANJA PREMOŽENJA IN OSEB

ZCP Cestno podjetje celje n.s.o.

Lava 42 – PP 96 – TEL. 210-49

NEKATERIM ZA ZGLED

Delavci Cestnega podjetja Celje se zavedajo svojih dolžnosti do širše družbe v času stabilizacijskih prizadevanj

Cestno podjetje Celje je v celjski regiji prav gotovo največji načrtovalec, graditelj in vzdrževalec cest. To lahko dokaže tako z delom lastnega inženiringa in materialnim ozadjem, asfaltno bazo ogromnih zmogljivosti in s svojim kamnolomom, ki je največji v Sloveniji, kot tudi s strojno opremljenostjo, strokovnostjo kadrov in z deli, ki jih je ta delovna organizacija več kot uspešno opravila. Glede na ustaljena prizadevanja našega gospodarstva je tudi delavcem Cestnega podjetja Celje povsem jasno, da denarja za gradnjo cest še ne bo kmalu na pretek. Zato se aktivno vključujejo v razprave o osnutku zakona o javnih cestah, ki bo prelomnica na področju cestnega gospodarstva, tesno sodelujejo z vsemi občinami celjske regije in skupno rešujejo posamezno cestno problematiko. V zadnjem času vse več sredstev namenjajo tudi kreditiranju investitorjev, saj sta jim osnovna cilja na eni strani zagotavljanje dela in socialno varnost svojim delavcem, na drugi strani pa s čim manjšimi stroški zgraditi in vzdrževati čim več kilometrov cest. Skratka, svoj obstoj in razvoj vidijo v izvrševanju interesov družbe, ne pa v podjetniškem obnašanju, kar je na žalost še marsikje prisotno. Pozdravimo torej takšno zavest delavcev Cestnega podjetja v Celju in jim zaželimo še dosti delovnih uspehov, zdaj, na višku gradbene sezone, pa predvsem dovolj lepega vremena.

TO-MO-DI

**TOPLI MONTAŽNI DIMNIK
Z GIBLJIVO
KISLOODPORNO
OGNJESTALNO
ŠAMOTNO CEVJO**

MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE

61000 LJUBLJANA, OPEKARSKA 13

Tel. 22-113, 20-641

Telex 31420 YU KIP

Tekoči račun 50103-601-23238

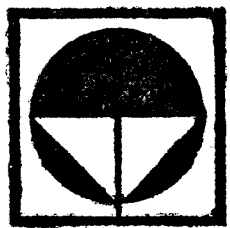

MIZARSTVO IN TESARSTVO

ZADOBROVA p. o. 61260 LJUBLJANA - POLJE - Sneberska cesta 138 b

Tel. (061) 48-044

**OB DNEVU VSTAJE
SLOVENSKEGA LJUDSTVA,
22. JULIJU,
čestita vsem delovnim ljudem
Jugoslavije
kolektiv
TOVARNE VERIG LESCE**

**murha
LESCE**

TEKSTIL – POHIŠTVO
– TEHNIČNO BLAGO
– ŠPECERIJA –
GRADBENI
MATERIAL

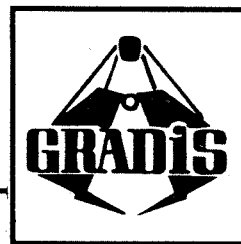

**CINKARNA
CELJE**

Čestita
ob prazniku
občine Celje
in 22. juliju,
dnevu vstaje
slovenskega
naroda

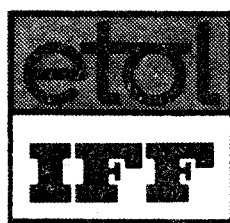
GRADBENO
INDUSTRIJSKO
PODJETJE

LJUBLJANA

GRADIS ŠKOFJA LOKA

TOVARNA AROM IN ETERIČNIH OLJ

63001 CELJE
JUGOSLAVIJA

Ipavčeva ulica 18
Poštni predal 51
Telefon: 25-110, 25-134, 25-145
Telex: 33548 YU ETOL
Žiro račun: 50700-601-10168

Čestita ob prazniku občine
Celje in 22. juliju vsem
delovnim ljudem
in občanom

**DISKOTEKA
»METULJ«**

**RUDI VRABL
PTUJ**

LUŽNIK MILENKO »GOSTILNA«
PTUJ

Cenjenim gostom nudimo dnevno svežo hrano, vse
vrste alkoholnih in brezalkoholnih pijač
Solidna postrežba – konkurenčne cene

SPOMINI NA PREDVOJNE KOMUNISTE

Andrej Kumar (1893–1969), s partizanskim imenom »Stric Marko«, se je rodil v Kojškem (Goriška Brda). Med prvo svetovno vojno je bil ujet na romunski fronti kot avstrijski vojak, od tod je odšel v Rusijo, ki jo je po čudovitih doživetjih prepotoval, obhajal Azijo in se v Franciji izvežbal za pilota. Nato je odšel kot francoski državljani in vojak na solunsko fronto. Po vojni je doma organiziral delavce, vodil več stavk in že leta 1921 postal član KP Italije. Udeležil se je njenega ustavnega kongresa v Livornu. Zato je moral emigrirati, najprej v Argentino, kjer je ostal kakih pet let, vodil delavske sindikate in štrajke in se vrnil spet v Goriška Brda. A samo za kratek čas, ker ga je preganjal fašizem, zato je moral leta 1928 emigrirati v Jugoslavijo. Nastanil se je na Ježici in ustanovil prvo partijsko celico. V njegovi hiši je bila prva ilegalna partijska tiskarna, ki je tiskala brošure in letake ter jih razposiljala po vsej Sloveniji. S svojimi sodelavci na Posavju je vodil komunistično gibanje pred vojno, bil večkrat zaprt, in že leta 1934 se je sešel s Titom in bil soorganiziran v OF na Ježici. Po fašistični okupaciji 1941. leta je bil vojaški referent pri Glavnem štabu NOV in PO Slovenije, od 1942 je organiziral OF v Brdih in postal član PK KP Slovenije za Slovensko primorje. Po osvoboditvi je bil član revizijske komisije CK ZKS. Malo pred smrtjo je pripovedoval svoje spomine, katerih kratke izvečke priobčujemo.

Simon Lenarčič

5

Stric Marko

Tomca je usodno bremenil soočten Janko Juvan, ki je – verjetno iz strahu – že v začetku zaslišanja klonil in izjavil, da je videl 10. decembra 1933 na konferenci in tudi v železniškem podhodu Tomcu podobnega moškega, iste postave in glasu, dasi z gotovostjo ni mogel reči, da je bil prav on. Tako je sodišče ugotovilo, da je bil Tomc prav agilen član komunistične partije, saj so take konference ponavadi le v hišah vodilnih, zanesljivih in zvestih pristašev. Iz sodnega zapisnika je razvidno, da se je Tomc nekoliko naivno izgovarjal, ko je zanikal vse obtožbe; pokopalo ga je že samo dejstvo, da je odstopil svoje stanovanje za konferenco. Sodnik mu je tudi očitil, da je Tomc tisti neznanež iz tobačne tovarne, ki so ga njegovi somišljeniki dobili vsak četrtek ob pol šestih zvečer na prvi v Trnovem.

Ivan Tomc je bil nato zaradi širjenja komunistične propagande z namenom prilastitve oblasti, dalje, da je dovolil, »da je bila v njegovi hiši 10. decembra 1933 konferenca KP, na kateri so razpravljali o organizaciji stranke,« ob enem z drugimi komunisti obsojen, češ da je – navajam po sodnem zapisniku – »zakrivil zločinstvo po čl. 1. t. 2. in 3. zakona o zaščiti javne varnosti in reda v državi, na eno leto in 6 mesecev robije in na izgubo častnih pravic za dobo 5 let.« Ker se je Tomc takoj pritožil na odlok sodišča in čakal na rešitev cele tri mesece, je vsega skupaj odsedel 21 mesecev, saj mu treh mesecev čakanja niso šteli v rok prestajanja kazni. Zaprt ja bil ves čas v Ljubljani.

Zapor in obsodba sta na Tomca neugodno vplivala, pa tudi ostale komuniste na Posavju je prizadelo. Po prehodu iz zapor se je Tomc zavedal, da ga bodo odslej še bolj opazovali in nadzorovali, zato je moral biti zelo previden pri svojem delu. Ne bi mogel reči, da je Tomc zdaj popustil v svoji vnemi ali da bi se dela izogibal, prav nasprotno: tudi v tem obdobju po zaporu je mnogo storil za naše gibanje, dasi strogo konspirativno. Direktor tobačne tovarne (po imenu tudi Tomc!) mu je pred ponovnim sprejetjem na delo rekel:

»Sprejem vas spet na delo, č mi dokazete, da niste bili obsojeni zaradi komunističnega delovanja!«

Tomc je sprejel odpust in se zaposlil pri gradbenem podjetju inž. Josip Dedek.

Nace Pečar

Med mnogimi mladimi sodelavci sta bila med najbolj požrtvovalnimi Nace Pečar in bližnji sosed Matija Udvan-Weiss.

Nace Pečar je bil ob mojem prihodu na Ježico komaj 15 let star, a je že v šoli, posebno pa kot elektromonterski vajenec okušal zlo kapitalizma, spoznaval razlike med razredi in se je kmalu po zgledu svojega očima Ivana in ob poznanstvu z menoj odločil za marksizem in socializem. Name je bil posebno navezan. Pokazal sem mu pot v partijo, ki je postala odslej področje njegovega dela. Veselje ga je bilo gledati, kako hvaležno je sprejemal nove nauke in se dal voditi, da sem ga mogel že leta 1931 sprejeti med člane partije. Z Matijo Udvancom in Lojzeto Jernejcem je ta trojica sestavljala naš mnogo obetajoči podmladek, mladinsko sekcijo našega dela partije ali SKOJ, če hočete. SKOJ je bil tedaj še v začetnem, obnovitvenem obdobju. Razen mene sta ga v partijsko delo uvajala tudi Urška in Boris Ziherl, prek njih je kmalu spoznal tudi vodilne partijske delavce v mestu, saj so ti pogosto prihajali na Ježico. Njegova teta Kristina Snojeva in njen mož Štefan sta jim stalno nudila streho in prenočišče. Nacetova naloga je bila, da je z Udvancom nosil in sprejemal šifrirano pošto na Stajersko. V delo ga je uvedel Miha Marinko: šifriranje in dešifriranje ter ravnanje s kemičnimi pripomočki. Fanta sta mnogo potovala skupaj in v nahrbtnikih prenašala razno ilegalno literaturo in pisma na Stajersko ali pa do javke na Trojanskem klancu in spet odnašala drugo, ki sta jo dobila iz Trbovelj in Celja. Sestajala sta se s stajerskimi delegati tudi v Ljubljani – priljubljeno shajališče je bil gozdič ob ljubljanskem pokopališču (sv. Križ). Tako sta spoznala tudi pomembne stajerske komuniste. Žal je Nace prezgodaj odšel v službo z Ježice: kmalu po odsluženju vojaškega roka je bil premeščen k pošti v Maribor in je Ježica ali vsaj naše gibanje izgubilo predanega in agilnega delavca.

Matija Udvan

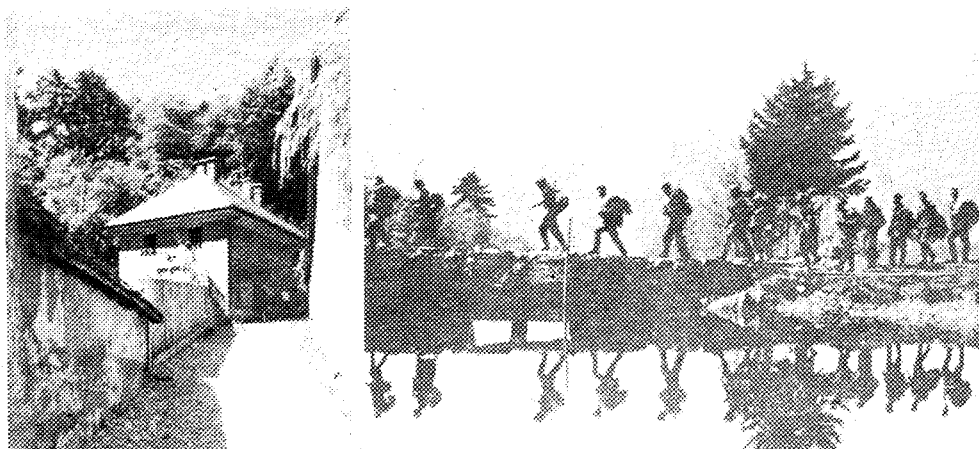
O tem dečku moram povedati malo več. Čeprav je mnogo sodeloval z Nacetom in sta marsikatero pot opravila skupaj, je bilo vendar njegovo glavno delo v mojem bunkerju. Bil je tako zvest delavec, da sem ga imel rad kot lastnega sina. Bil je leto starejši od Naceta, poleg Urške najbolj predan bорец za svet brez izkoriščanja.

Tudi Matija je izšel iz delavske družine: oče železničar, mati delavka v tobačni tovarni. Že zgodaj je okušal grenki kruh plačanega proletarca, saj je moral zgodaj v službo kot kjučavničar. Imel je še sestro Mici, ki se je kmalu po osnovni in meščanski šoli zaposlila in se tudi poročila z železničarjem. Stanovali so pod klanecem, a si pozneje s trdim delom postavili novo hišo v moji soseščini. Bili so garaška in silno skromna družina. Kot sosedje in proletarci smo navezali tesnejše stike in Matija se je še kot vajenec večkrat oglašil pri nas, moja otroka sta dobila v 9 let starejšem fantu najboljšega učitelja pri igri in kasneje tovariša v političnem delu. Ker je Matija že zgodaj spoznal položaj delavca v stari Jugoslaviji in si pri tem nabral tudi dragocene izkušnje, sva se takoj razumela in zbližala, postal je moj najbolj prizadeven učenec, na katerega sem bil upravičeno ponosen. Kot aktivist naše mladinske partijske celice se je posebno izkazal pri tiskanju letakov in brošur v naši ciklostilni tehniki. Marljiv je bil tudi pri raznašanju literature, ki smo jo prejeli od drugod ali jo posredovali naprej. Večinoma so ti mladi ljudje hodili na pot kot turisti ali študentje, da niso bili preveč sumljivi zandarjem, ki so oprezovali za njimi.

Matija je pogosto tudi ponoči delal v bunkerju. Starši so se jezili nanj, češ da ga po cele noči ni domov; posebno mama je bila žalostna, ker je bila prepričana, da se pajdaši z ničvrednimi ženskami in da se bo čisto izpridil. Nekoč ga je vsa v joku tudi meni očrnila:

»Veste, ni takšen, kot se dela. Nič ga ne zagovarjajte, potepa se in s cipami se vlačí.«

Se nadaljuje

Letošnji maturanti na splošni srednji vojaški šoli Franc Rozman-Stane v Ljubljani

Od otroških sanj o puški do vojaškega poklica

Letos je na ljubljanski splošni srednji vojaški šoli maturiralo dvainštirideset učencev. Za njimi so se zaprla vrata, odpirajo se druga, ki vodijo še bliže k vojaškemu poklicu. S seboj bodo prinesla kup novosti in z njimi kup novih težav, ki jih bo treba premagovati na poti k cilju. Pa maturantov, ki smo jih obiskali ob sprejemu v domu JLA v Ljubljani, ni strah ne srbohrvaškega jezika, ki bo odslej postal njihov učni jezik, ne novega kraja, ki bo povečal razdaljo od doma, in ne vsega ostalega, kar zahteva vojaški poklic, na primer selitve iz garnizije v garnizijo, strogi red, disciplina in drugo. »Obljubljamo, da bomo postali dobri starešine JLA,« so dejali maturanti. Večinoma gredo v splošno akademijo kopenske vojske v Beogradu, nekaj pa se jih je odločilo za tehnično akademijo, za letalsko, letalsko-tehnično akademijo in vojno mornarico.

»Nekoliko sicer smo zaskrbljeni, tega ni moč zanikati«, pravijo Dušan Dukič iz Brežic, Andrej Perdan iz Ormoža in Slavko Hare iz Maribora. »Za nas bo sedaj vse novo in vsak nov začetek je težek. Vendar pa mi le nismo začetniki. S seboj bomo nesli to, kar nam je dala srednja vojaška šola v Ljubljani. Smo generacija, ki ji priznavajo še vojaško gimnazijo, medtem ko so generacije za nami že vključene v usmerjeno izobraževanje. To jim prinaša več poznavanja konkretnih vojaških veščin, zato pa imamo mi več splošne izobrazbe. Šola nam je veliko dala na področju idejnopolitičnega izobraževanja. Med nami maturanti je 29 članov KP in tudi ostali so zreli, da to postanejo. Usmerjanje na pravo pot – na Titovo pot, ki nas vodi v razvijanje bratskih skupnosti narodov in narodnosti socialistične Jugoslavije, je nekaj, zaradi česar je treba naši šoli izreči priznanje, saj nam to vzgojo ponuja neprisiljeno in spontano.«

S Slavkom, Dušanom in Andrejem je bilo prav prijetno razpredati, od tistega najbolj običajnega vprašanja: Kaj te je privedlo do odločitve za vojaški poklic? pa do sodobnega oboroževanja, zavesti naroda in predpostavljaj: Če bi...

»Krožijo besede, da Slovenci nismo rojeni za vojake,« pravi Slavko. »Zakaj pa je bilo med narodnoosvobodilnim bojem toliko slovenskih partizanov? Menim, da za vojaški poklic nihče ni rojen, pač pa je to stvar odločitve. To je časten poklic in tega se vedno bolj zavedamo. Seveda, v začetku je bila predvsem mladostna zagnanost, še iz otroštva želja po stikanju za orožjem, tista, ki nas je usmerila na to pot. Ko se je prvo navduše-

nje poleglo, je odstopilo mesto trezni presoji in odločitvi.«

»Tradicije NOB?« ponovijo za menoj našemu časopisu na kožo pisano vprašanje. »Tese so povezane z našimi poklicnimi odločitvami, saj bomo nekoč kot starešine JLA odgovorni za oboroženo formacijo. Res, da je oboroževanje danes modernejšo, kot so ga poznali partizani, in to je naša prednost. V idejah, v zavesti naroda pa se vendarle lahko zgledujemo pri njih.

Dan vstaje slovenskega naroda je mogoče nam bližji kot tistim, ki niso neposredno povezani z vojaškim poklicem. Kot bodoči oficirji čutimo odgovornost. Če bi danes kdorkoli ogrozil našo domovino in njen mir, bi organizirali ljudi k vstaji. Vedeti pa je treba tudi to: oficir ni samo zaradi vojne. Tudi v

Ob sklepu tradicionalne poti AVNOJ

Enajsti pohod mladih po poteh slovenske delegacije na drugo zasedanje Avnoja v Jajce se je končalo s tovariškim srečanjem v petek, 17. julija, v Zajčji dobri pri Ljubljani. O vtisih pohodnikov preberite v prihodnji številki TV-15.

Ž. D.

mirnem času ima dovolj nalog, to je, da sebe izpopolnjuje ter izobražuje vojaka, obenem pa ga še osebno oblikuje. Naloga vojske je: varovati mir.«

Iz različnih krajev Slovenije so pred štirimi leti prišli sem, v Ljubljano, vase zaprti, a vendar so čutili, da jih veže nekaj skupnega, nekaj, čemur niso vedeli imena. Potem so spoznali: to je tovarštvo, ki krepi njihovo skupno moč. Naša vojska mora biti močna! Ko se bodo po šolanju razkropili po domovini in se morebiti ne bodo več srečali, bodo še vedno močni, kajti vezalo jih bo tovarštvo.

Živa Drole

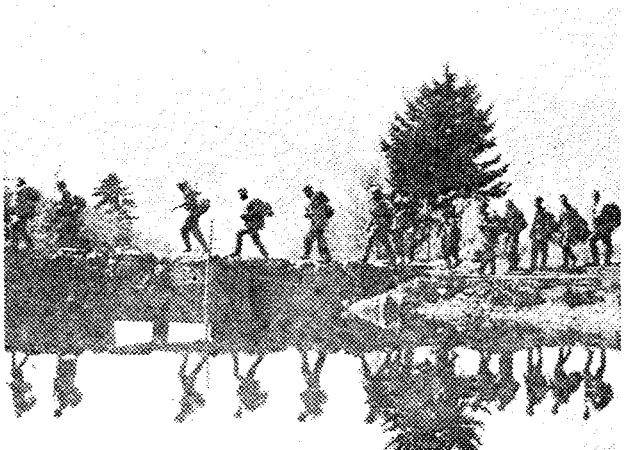
Slavko Hare

Andrej Perdan

Dušan Dukič

Moja pesem ni le moja pesem,
to je krik vseh nas!
Moja pesem ni le moja pesem,
to je boj vseh nas!

Karel Destovnik-Kajuh:
Moja pesem

Domovina

Domovina moja,
bila si pretepena,
mučena,
velikokrat izdana,
tujcem še prodana.
Šli so v boj naši ljudje,
šli so v boj
za domovine obstoj.
In generacija mlada
danes bi rada
mir
in srečo,
enotnost!
S srcem te bomo,
domovina,
ljubili
in če bo treba,
tudi branili!

SUZANA FIJAVŽ, 4. razred
osnovna šola Stranice

Jugoslovanska trobojnica s peterokrako zvezdo. V njej so združene vse naše misli in vsa naša dejanja. Vodi nas, ne samo na pohodih, vodi nas skozi življenje. V strnjenih kolonah stopamo kakor nekoč naši borci, le da je naš korak lahkotnejši. Ne nosimo pušk. Naša zavest je naše orožje, najmočnejše. Stopamo pod eno zastavo, pod Titovo zastavo.

KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Domovina nas kliče, tovariši!

Mogoče nekoliko zanosen klic, dragi naši mladi prijatelji, pa vendar ne pretiran. S takšnim zanosom so pred štiri-desetimi leti šli v boj za svobodo naše dežele in njenih ljudi vsi zavedni domoljubi. Kar je v srcih tlelo vse od okupacije, se je razplamtelo v upor, oborožen boj, ki je skozi štiri huda leta vodil v nova, svetla obzorja. Klic domovine je zvenel borcem tako blizu, vsaka ped zemlje je govorila. Ni bila težka odločitev tistih, ki so jo ljubili.

Danes je naša domovina svobodna. »Mladi uživamo pridobitve narodnoosvobodilnega boja,« ste že večkrat napisali, naši mladi dopisniki. In še: »Nikoli ne bomo pozabili borcev, ki so nam vse to dali. Nikoli ne bomo pozabili tovariša Tita, ki je krojil našo pot v svobodo in v svobodi. Naše vrste je strnilo tovarštvo, ki so ga oni kovali v tistih najhujših in najbolj odločilnih trenutkih naše revolucije.«

Klic domovine pa ostaja tudi še danes, ostaja za vse in še posebej za vas, mlade napredne ljudi. Ne sicer s puško v rokah, čeprav moramo biti pripravljeni tudi za obrambo, odzovete se lahko s svojim znanjem, s korakom, usmerjenim v napredek, v graditev naše lepše skupne prihodnosti, odzovete se lahko s svojo socialistično zavestjo, z ustvarjanjem humanih odnosov med ljudmi, ki naj zatrejo vsakršni pojav, ki bi razsejal našo družbo, izkažete se lahko z delavnostjo, ki se je je treba v sedanji gospodarski situaciji še posebej resno oprijeti.

Naj nam bo 22. julij – dan vstaje slovenskega ljudstva opozorilo, kako se je treba odzvati, če domovina kliče.

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE

V sovražnike z oblakov rodu naj naš'ga trešči grom...

Ob napadu sovražnika na našo deželo, na naša polja, reke, jezera, mesta, vasi, na naš narod ljudje niso klonili. Uprli so se zavedni domoljubi, mladi in stari. Stopili so v odločen boj proti okupatorju in domačim izdajalcem, odšli so v boj za pravico, v boj za lepše dni, za svobodo.

Ljudstvo se je zbiralo na skrivnih sestankih in organiziralo upor. Ustanovljene so bile številne tajne organizacije, ki jih je vodila KP s tovarišem Titom na čelu. Nastale so v mestih in vaseh, združevale so kmete, delavce, otroke in mladince. Po vseh naših dolinah in po gorah so bili ustanovljeni posebni odbori Osvobodilne fronte. V našem kraju je OF uspešno delovala od 15. avgusta oziroma od 8. septembra 1941 (datum se tovariš Perhavec ne spominja natančno).

Perhavčeve je že sredi leta 1941 obiskal študent Vojan Pehar, ki je ob napadu na našo domovino stopil v prve vrste obrambe. Večkrat je pri njih prespal. »V hišo je stopil ob vsaki uri,« je dejal tovariš Perhavec. Skupaj s Sašo Lemutom sta pred vojno živela v Mariboru, nato pa sta se vrnila na Primorsko, kjer

sta imela sorodnike, in sta spodbujala ljudi k upor. Prav zaradi pogostih obiskov pri Perhavčevih je Pehar verjetno predlagal, da bi ustanovili rajonski odbor OF v njihovi hiši. Perhavčevi so se zavedali, v kaj se podajajo, a ker so obenem vedeli, da gre za boj za lepše in srečnejše dni, so prevzeli to veliko odgovornost na svoja ramena. Novembra ali decembra 1941 je bil v Vipavi ustanovljen ta odbor. Poleg tovariša Perhavca so bili v njem še Pepca Židanik s Slapa, Peter Kovač z Goč in Ivan Mohorič iz Lož. Ob ustanovitvi so si razdelili funkcije ter določili temeljne naloge te organizacije. V naslednjih dneh so že začeli zbirati obutev in obleko. Čevlje so dobivali iz Gorice, pa tudi v Vipavi, kjer jih je izdeloval tovariš Bavčar.

K Perhavčevim so prihajali aktivisti iz Ljubljane. Prinašali so različni propagandni material, ki so ga tu prepisovali in razmnožili. V bolj oddaljenih vaseh, ta organizacija je namreč združevala vse napredne ljudi v zgornji Vipavski dolini, je bilo delovanje varno in zato tudi uspešno. Iz Gorice je propagandni material prinašal tovariš Kodrič, ki ga je to-

variš Perhavec poznal že od prej.

Ena od prvih uspešnih akcij je bila akcija v Stanjelu na Krasu. Tedaj so karabinerju, ki je stražil pred predorom, vzeli mitraljez, orožje, ki ga je naša vojska zelo potrebovala. Večja akcija pa je bil boj na Nanosu. Bilo je 18. aprila 1942. Na Nanosu je izgubilo življenje več naših hrabrih borcev. Še pred tem bojem so aretirali več Vipavcev, med njimi tudi tovariša Perhavca. Odpejali so jih v zapore v Italijo.

Naše ljudstvo pa ni izgubilo volje. Uprlo se je s še večjo željo po osvoboditvi. Številni kmetje so pomagali naši vojski, naši zavedni ljudje so pristopili kot opora borcem za mir, za novo, socialistično Jugoslavijo.

Nikdar ne bomo pozabili junaškega dela naših očetov in dedov! Hvaležni smo jim. Hvaležni jim bodo naši otroci in naših otrok otroci. Titova vojska, Titovo ljudstvo nam je vzor. Jugoslavijo bomo branili, branili njeno bogastvo in bratstvo med narodi.

JANJA NUSDORFER, 8. b
OŠ Drago Bajc Vipava

Naše delo

Vroč soparen dan je. Lopate, samokolnice, krampi v rokah mladih. Ne delajo čudežev, domovino delajo. Vesela pesem se razlega med brigadirji, slovenska pesem. A koliko krvi je bilo pretočeno, da mladina lahko prepeva svobodno slovensko pesem? Koliko mož, žena, otrok je padlo za svobodo?

Štiri leta je trajal boj narodov in narodnosti Jugoslavije za svobodo. Vsi zavedni ljudje – možje in žene, mladinci in celo pionirji so pomagali v boju za svobodo. Vedeli so, za kaj se bojujejo, za koga darujejo življenja, in vedeli so, da bodo poznejši rodovi z bridkostjo v srcu, a s ponosom mislili nanje.

Mladi ne bomo nikoli pozabili na vas. Pripovedovali bomo o vas svojim otrokom in vnukom. Pripovedovali jim bomo o Titu, človeku, ki je vodil zavedne ljudi, ki je z ljudmi gradil domovino, ki je mladim pokazal pot, po kateri naj gredo, o Titu, kateremu sem pela, ko je šla štafeta mladosti iz našega kraja, Titu, ki je simbol sreče, ljubezni in svobode.

Sedaj hodimo po svobodnih tleh, hodimo v

slovenske šole. Naši starši hodijo v službo v tovarne, rudnike, ki so last delavcev. Vozimo se po modernih cestah, stanujemo v lepih naseljih. Mnogo tega so zgradile pridne brigadirske roke. Ko se je vojna končala, je bila domovina porušena. Treba jo je bilo ponovno zgraditi. Mladi so prijeli za delo. Čez gradbišča porušene domovine je odmevala pesem Hej, Slovani. V gorah, kjer so brigadirji kopali predore, so odmevali vzkliki: »Tito, Partija! – Živela svoboda!«

Tako so zgradili brigadirji domovino po vojni in tako jo gradimo še danes. Tito je dejal: »Vaša naloga je učiti se, učiti se in še enkrat učiti se!«

Učimo se v šoli, učimo se od borcev partizanov, učimo se od brigadirjev in obljubljam, da ne bomo tega nikoli pozabili, pač pa krepili bratstvo in pomagali domovini po svojih močeh.

ANDREJA IVARTNIK, 8. a
OŠ Koroški jeklarji
Ravne na Koroškem

Boj – delo – sadovi

Leto 1941 – leto vstaje jugoslovanskih narodov, leto, v katerem je revolucija, ki se je razvijala desetletja prej med zavednimi in revolucionarnimi krogi, pokazala vso svojo razsežnost v oboroženem upor proti okupatorju. Štiri leta boja, štiri leta, ki so zahtevala tisoče in tisoče žrtev, obdobje, ki je prineslo lakoto, požgane domačije, izgnanstva in internacije, leta, v katerih je večina naših ljudi ubrala pot revolucije – edino pot, ki jim je lahko prinesla svobodo in neodvisnost. Ta pot je bila ena najtežjih in najbolj krvavih v zgodovini naših narodov, bila pa je hkrati tudi pot, ki je izoblikovala osebnosti tisočih, ki so jo prehodili in vkorakali v svobodo. Brez teh korenin, ki jih je zasadila revolucija, ne bi bila možna nadaljnja pot in ustvarjanje nove Jugoslavije, katere temelje in smernice so začrtali že med NOB.

Žrtve, boji, odrekanja in trdo prepričanje – vse to je prineslo svobodo, vendar pa revolucija še ni bila končana. Domovina je bila porušena do temeljev in ljudje niso imeli drugega kot roke in trdno zavest, da delo osvobaja človeka in da le sami lahko ustvari-

jo nekaj novega, boljšega. In to je bilo dovolj močno orodje, da so zgradili nov svet, pravičnejši in enakopravnejši, to je bila spodbuda, da so se spoprijeli z informacijskim in njegovimi posledicami, da so ustvarili idejo neuvrščenosti in nevmešavanja.

V revoluciji, ki še vedno traja, se je izoblikoval edinstven sistem v svetu – sistem samoupravljanja. Tovarne delavcem, zemljo kmetom – besede, ki so se v teh treh desetletjih in pol uresničile in na katerih se nadgrajuje bistvo naše družbe in miselnosti.

Sadovi revolucije in dela se kažejo tudi v vlogi Jugoslavije, ki jo ima kot ena izmed vodilnih neuvrščenih držav v svetu, kažejo se v Titovih idejah in v delu, potrjujejo se v zagovoru svobode, enakopravnosti in miro-ljubne koeksistence. Vse to pa so sadovi, ki jih bomo varovali in jih razvijali – to je naša posebna zakladnica in njej veljajo vse naše zaobljube. Njej in spominu na tovariša Tita, ki ga večno nosimo v srcih.

INGRID MOČNIK, 7. b
OŠ Koroški jeklarji
Ravne na Koroškem

Skromen, tih in odločen delavec

»Osebnost me povezuje z Bevcem več kot štiri desetletja dela in hudega boja na častni revolucionarni poti. Bila so to štiri desetletja pristnega in trajnega sodelovanja, vedno, do poslednjega diha prežeta z razumevanjem in globokim medsebojnim zaupanjem, zasnovana na popolni enotnosti misli in akcije v vseh obdobjih naše revolucije in socialistične graditve. V Edvardu Kardelju sem imel trdno oporo še v tistih hudih predvojnih letih boja za čistost in konsolidacijo naše partije kakor tudi pozneje v pripravah narodnoosvobodilnega boja. Z izredno nadarjenostjo revolucionarja je sodeloval v izgrajevanju strategije našega gibanja, posebno pri ustvarjanju široke fronte vseh demokratičnih in patriotičnih sil proti nastopajočim nevarnostim fašizma, za katere smo vsi vedeli, da se jim ne bo mogoče ogniti. V vojni se je izkazal s hrabrostjo, globoko miselno zavzetostjo in dejavnostjo pri snovanju nove ljudske oblasti in pri postavitvi temeljev nove federativne in demokratične skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti Jugoslavije.

Osebnost Edvarda Kardelja simbolizira brezkompromisnega borca, enkratnega in skromnega človeka ter tovariša, tihega in neutrudnega delavca. Bil je heroj v dolgotrajnem revolucionarnem boju, ostal je heroj do poslednjega diha. Njegovo bogato revolucionarno delo je globoko vgrajeno v našo družbeno bit, v temelje naše skupnosti, zato je trajno. Njegov svetli lik bo služil rodovom kot navdih in primer doslednega komunista, neutrudnega revolucionarja in čudovitega človeka.« (Tito v svoji izjavi v Damasku 10. februarja 1979)

Realist in vizionar družbenega razvoja

»Tovariš Kardelj je gledal na svet z globokim poznavanjem njegovih zgodovinskih tokov, z jasno vizijo prihodnosti, a hkrati s polnim občutkom odgovornosti za realnost določenega trenutka in za možnosti, ki jih daje vsako obdobje sodobne zgodovine za gibanje naprej. Kot vizionar miru in napredka je bil realist v politični akciji.

V svetu burnih in izjemno dinamičnih sprememb, v nastajanju novih družbenih in političnih sil ter v njihovem razporejanju v svetu je Kardelj z vso prepričljivostjo marksistične analize doumeval veliko širino in pestrost novih prodorov, novih oblik in možnosti za razvoj socializma kot svetovnega procesa.

Tovariš Kardelj je eden tistih revolucionarjev graditeljev zgodovine, katerih delo z globino marksistične teoretične misli prodira v družbeno bit in v daljno prihodnost. Zato bo njegovo delo z nadaljnjim razvojem revolucije in osvajanjem novih prostorov za ljudsko ustvarjalnost in svobodo zadržalo vso svojo življenjskost in aktualnost ter bo tako teoretično orodje za nas in prihodnje rodove.« (Vladimir Bakarić, 11. februarja 1979 v Beogradu)

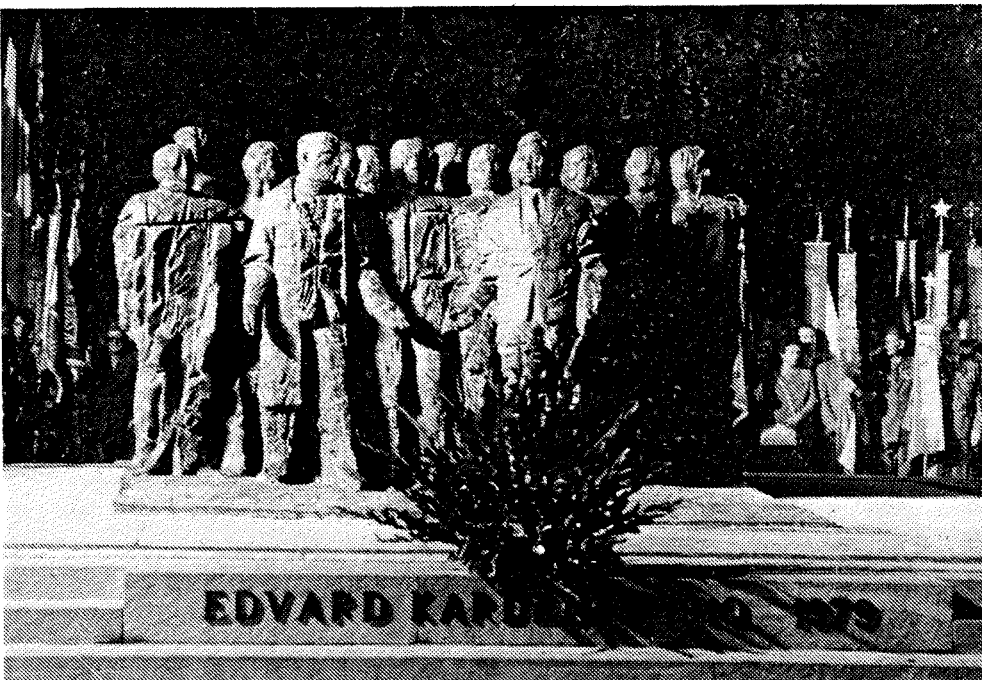
Uvrstil se je v vrh naše revolucije

»Več kot petdeset let je ustvarjalno deloval kot član SKOJ, KPJ in ZKJ. Ni pomembnejšega dogodka v tem razdobju v Sloveniji in Jugoslaviji, pa tudi ne v mednarodnih odnosih in v mednarodnem delavskem gibanju, ki ga Kardelj ne bi razčlenil s prodorno marksistično analizo, v člankih in razpravah od »Razvoja slovenskega narodnega vprašanja« do »Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja«. Njegovo politično delovanje ga uvršča v sam vrh naše revolucije in socialistične graditve, njegovo znanstveno delo pa mu zagotavlja enako mesto med sodobnimi marksističnimi misleci v svetu.

Kardeljevo delo odkriva naše perspektive in vrednote, za katere se je vredno borovati in živeti. Socialistični humanizem, ta toliko poudarjena sestavina Kardeljevega razmišljanja, temelji na veri v človeka, ki je v določenih zgodovinskih okoliščinah pripravljen, da stori vse za ustvaritev takšnih razmer in odnosov, ki bodo zagotavljale njegovo vse večjo svobodo, vse večje možnosti za njegovo vsestransko ustvarjalnost ter za odgovornost v medsebojnih odnosih. Socialistični humanizem ni izmišljeni ideal, ki naj bi ga ustvarili, ampak izhaja iz razmer in možnosti sodobnega sveta, v katerih človek lahko odloča o rezultatih in pogojih svojega dela. Humanistične vizije v Kardeljevem delu so sestavni del zgodovinske, ekonomske in sociološke analize, ki izhajajo iz njegovih znanstvenih spoznaj, Bogastvo Kardeljeve misli,

Edvard Kardelj v spominih soborcev, državnikov, mislecev

Heroj je ostal do poslednjega diha

jasnost orientacije, ki nam jo je odpiral, vse to je že desetletja živo navzoče v našem življenju in nam ostaja kot zanesljiv napotek za reševanje družbenih problemov. Kolikor bolj bomo doumeli Kardelja, toliko bolj ustvarjalna bo naša akcija, kolikor bolj ga bomo približali mladi generaciji, s toliko večjim zaupanjem lahko gledamo na nadaljevanje njegove poti.« (France Popit, Poslovilni govor v Ljubljani)

Globoko je cenil poznavanje dejstev

»Kot realist ni Kardelj obsojal posamičnih pragmatičnih rešitev v primerih, ko drugih možnosti ni bilo, toda obsojal je pragmatizem kot prakso in način dela v politiki, še posebno v Zvezi komunistov, ker je pragmatizem slep za končne družbene in politične posledice svojih odločitev in za dogajanja v družbi. Njegovi nosilci postanejo zaradi tega zelo hitro žrtve konservativnih in reakcionarnih sil. Kardelj je globoko cenil poznavanje dejstev in široko doumevanje pojavov in dogajanj, zato se je bojeval proti pozitivizmu v teoriji in filozofiji, še bolj pa v praksi prav zaradi njegove jalovosti in nesposobnosti za predvidevanje, za ustvarjanje sinteze in njenje doseženega.« (Sergej Kraigher, Ljubljana, 1979.)

Organizator naše federacije

»Rad bi dejal, da je bil tovariš Kardelj v svoji vsestranskosti izjemna osebnost. Ni bil samo globok mislec, teoretik, pisec in znanstvenik. V letih graditve naše ljudske oblasti je bil organizator naše države in naše federacije.« (Jakob Blažević, Zagreb, 1979)

Vlival je veliko gotovost

»Zgubili smo enega naših najmodrejših ljudi, enega med našimi voditelji. Osebnost sem izgubil tovariša in prijatelja iz mladosti. Takrat smo ustanavljali majhne skojevske skupine, pa smo skupaj brali Marxov Kapital. Skupaj sva bila v Moskvi kot predavatelja; Kardelj na Leninovi šoli, jaz pa na komunistični univerzi za narodno manjšine z Zahoda. Bil je naša zveza s partijo. Med potjo iz Moskve v Jugoslavijo sem se spotoma oglasil v Parizu, ker so mi rekli, da mi hočejo v partiji nekaj povedati. Tam sem srečal Kardelja, ki mi je rekel: »Ne greš v Jugoslavijo, ampak v Španijo.«

Po vojni sem bil Kardeljev prvi pomočnik za zunanje zadeve. Spominjam se, da je tudi

na tej dolžnosti pokazal največjo kvaliteto in veliko modrost. Če je prišel do kakšnega sklepa, potem smo resnično verjeli, da so upoštevane vse okoliščine in vsi elementi okrog takega problema, in da je to, kar je svetoval, zares najboljšo, kar je potrebno storiti. Tako je govoril tudi Kidrič: »Če je Kardelj tukaj, potem vem, da imamo prav in da prav delamo.« Tako smo tudi v boju s Stalinom ravnali tako, da nismo izzivali, prav tako pa tudi nismo zamujali ali prehitevali s kakšno od svojih potez. To je bila Kardeljeva taktika in strategija.« (Aleš Bebler)

Gledal je daleč v prihodnost

»Neki tuji dopisnik, ki je beležil svoj pogovor s Kardeljem med vojno, je pripomnil, da »on, dokler govori, gleda nekam čez planine, daleč.« To je bil pogled v bodočnost – na samostojno socialistično Jugoslavijo, na njeno mučno vstajanje iz pepela z golimi rokami, v potu svojega obraza, sredi žeje in lakote, proti vsem napadom z leve in desne, sredi vsakršnih omejitev, notranjih in zunanjih, pod velikim bremenom tisočletne zaostalosti in sporov, v zelo neugodnih okoliščinah, ki jih je mogoče obvladati z močjo vere, da je mogoče preskočiti prepad med siromaštvom in obiljem samo z lastnim delom in po svoji poti. V hudih časih, ki jih je bilo na pretek, je Kardeljeva umirjena, dostojanstvena, toda tudi pogumna beseda dvigala iz potlačenosti, vodila iz negotovosti in vračala samozavest ter vlivala novih moči.« (Vojislav Djurić)

Desetletja je bistril pojme

»Sredi protislovne problematike, kako upravljati s prisvojenim presežkom dela, da ne pademo v zanke državnega kapitalizma, kako ohraniti čistost takšnih pojmov, kot so svoboda in demokracija, ter da se programirana linija ne izgubi ne na levo ne na desno v praznem govorjenju, kako uresničiti socialistično politiko, ne da bi zapadli kot žrtve uradniške samovolje, kako rešiti vprašanje delitve dobrin ne po poti participacije, ampak samoupravljanja – itd. itd. v celih snopih takšnih in podobnih vprašanj je Edvard Kardelj leta bistril pojme, podiral sheme, se bojeval proti duhovni zaostalosti in zablodam, odpiral nove poglede – ne samo s peresom, ampak tudi z dejanjem.« (Miroslav Krleža, Zagreb)

Dela lahko brez zveneče funkcije

»Spominjam se, ko je ob neki priložnosti rekel: »Če nekdo zna delati in če hoče delati, lahko uspešno in koristno dela, čeprav nima zveneče funkcije.

Zmerom je imel posluš za ljudi, za sodelavce, soborce.« (Ivan Maček)

Prispevek socialistični misli v svetu

»Zame je tovariš Kardelj, s katerim me je družilo znanstvo in prijateljstvo, bil velik protifašistični bорец, ki je imel ob Titu izredno pomembno vlogo v narodnoosvobodilnem in protimperialističnem boju jugoslovanskih narodov. Kot izreden marksist, teoretik in politik je dal Kardelj ogromen prispevek vrednotam in razvoju socialistične misli v svetu.« (Santiago Carrillo, KP Španije)

Socializem v različnih oblikah

»Razmišljanja, ki jih je razvil Kardelj v »Smereh razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja«, so dobila široko podporo. Edvard Kardelj je bil vedno sposoben razumeti pomen tistega, kar je Tito imenoval »boj za socializem«, ki se bo tudi v prihodnje razvijal v različnih oblikah, brez univerzalnih modelov in mimo tega, da bi določena zgodovinska izkušnja postala splošnoveljavna za vse. (Sergio Segre, KP Italije)

Znanstvena podlaga samoupravljanja

»Njegova misel je vkoreninjena v položaju sodobnega sveta in je ustvarila možnosti vplivanja, ne samo na položaj delavca v tovarni, pač pa v celotni družbi. Ker dobro poznam njegovo delo, mislim, da je njegov prispevek velik prav zaradi tega, ker je dal znanstveno podlago samoupravljanju.« (dr. Coopmann, Amsterdam)

Trudil se je za sporazumevanje

»V spominu na Edvarda Kardelja ostaja vtis o njegovi naravni skromnosti in spoštovanju dane besede tudi tedaj, ko je šlo za različne in navzkrižne interese. Kardelj ni zahteval, da bi njegove poglede sprejeli brez pridržkov oziroma da bi se drugi pokorili njegovemu stališču. Nasprotno, trudil se je, da bi bil razumljen in da bi, če je bilo mogoče, prišlo do sporazuma.« (Herbert Wenner, SPD Nemčije)

Ideja velikega pomena

»Nikoli ne bom pozabil prvega srečanja z njim v Jajcu, v času drugega zasedanja AV-NOJ. Kot zgodovinar sem s posebnim zanimanjem spremljal Kardeljevo teoretično delo in njegove razprave o narodnostnem vprašanju, neuvrščenosti in samoupravljanju. Mislim, da je Kardeljev prispevek razvoju socialistične misli glede originalnosti ogromnega pomena.« (W. Deakin, zgodovinar, London).

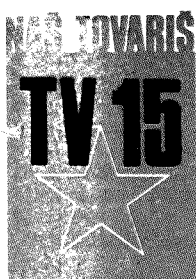
Izjemen človek med misleci

»Kardelj spada med pomembne osebnosti v novejši jugoslovanski zgodovini. Gotovo je izjemna osebnost med osebnostmi, ki so se pojavile v takšni majhni državi in partiji, in ki so kljub temu inteligentne, predane, vizionarske. To so sposobni politiki, ki so se znali učiti iz izkušenj, prilagajati spremembam, ne da bi izgubili svojo prvobitno itegriteto. Kardelj je bil izjemna osebnost te skupine.« (Denis Rusinow, zgodovinar, ZDA).

Edvard Kardelj o svojih najlepših spominih:

»Kateri trenutek v življenju je bil najlepši in najdražji?

V vsakem primeru je to naš partizanski boj. Mislim, da je najlepši za vsakogar, ki je v njem sodeloval. Ne bi rekel, da je bila zame najbolj razburljiva zmaga, ker je bila povezana z vrsto prejšnjih zmag, tako smo jo najbrž mi drugače občutili, namreč kot neposredno nadaljevanje boja v novih pogojih. No, v vsem narodnoosvobodilnem boju mi je bil najdražji občutek, spoznanje o dejstvu, da so se tiste perspektive, na katere je že pred vojno pokazala naša partija, uresničile in da so se tista sredstva boja, ki smo jih uporabili v delu naše partije po letu 1937, namreč v smeri povezovanja z množicami, izkazala kot pravilna, da so dala rezultate in da so nas resnično povezala z množicami.« (Mladost, april 1959).

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; **Odgovorni urednik:** TONE URBAS; **Novinarji – uredniki:** ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; MILENKO STRASEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; **Lektor-redaktor:** KATJA HVALA; **Tehnični urednik:** SINE KOVIČ ml.; **Tajnica uredništva:** MARA OKORN; **Vodja uprave:** MILAN SENIČAR; **Telefon uredništva:** 327-780; **Telefon uprave:** 320-486

Uprava in naročniški oddelček: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana

Letna naročnina 300 din, za inozemstvo 340 din, posamezna številka v prosti prodaji 6 din

Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35